

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

**Obraz toho „Druhého“ v mediálním diskurzu
na příkladu muslimů v České republice**

Bc. Zuzana Drážd'anská

© 2014 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra psychologie
Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Drážďanská Zuzana

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Obraz "toho druhého" v mediálním diskurzu na příkladu muslimů v České republice

Anglický název

The image of "The Other" in media discourse on the example of Muslims living in the Czech Republic

Cíle práce

Diplomová práce se v obecné rovině zabývá problematikou mediálního obrazu "toho druhého", míněno odlišných etnických skupin. Cílem je zjistit, jaký stereotypní obraz konstatují vybraná česká periodika o cizincích, konkrétně o muslimech. Současně je sledováno, jak tento obraz "muslima" vnímají samotní zástupci muslimské komunity v ČR.

Metodika

Diplomová práce bude v teoretické části zpracována na základě studia odborné literatury českých a zahraničních autorů a dalších relevantních informačních zdrojů. Empirická část je založena na obsahové analýze novinových článků souvisejících s muslimskou tematikou ve vybraných českých periodikách. Současně budou vedeny polostrukturované rozhovory se členy české muslimské komunity s cílem zjistit názor českých muslimů na jejich mediální obraz v České republice.

Harmonogram zpracování

duben - červen 2013: zadání Diplomové práce

červenec - září 2013: obsahová analýza a její zpracování

říjen - listopad 2013: vedení rozhovorů s respondenty, zpracování výsledků

prosinec 2013: odevzdání první verze práce

duben 2014: finální odevzdání práce

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "*Obraz toho „Druhého“ v mediálním diskurzu na příkladu muslimů v České republice*" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 3. 2014

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala své vedoucí PhDr. Sandře Kreisslové, PhD. za cenné rady a připomínky. Dále bych velmi ráda poděkovala zejména respondentům, kteří se mnou spolupracovali a díky kterým bylo možné tuto práci uskutečnit. V neposlední řadě takto děkuji zaměstnankyním knihovny FSV UK, které mi ochotně pomáhaly při sběru materiálů.

Obraz „toho Druhého“ v mediálním diskurzu na příkladu muslimů v České republice

Image of „The Other“ in the Medial Discourse on the Example of Muslims in Czech Republic

Souhrn

Cílem diplomové práce je odpovědět na otázky týkající se aktuálního mediálního obrazu muslimů pobývajících v České republice. Prostřednictvím obsahové analýzy novinových příspěvků ve dvou českých periodikách MF Dnes a Právo je zkonstruován mediální obraz muslimů na českém území mezi lety 2008 – 2013. Mediální obsah vybraných periodik je analyzován na základě vytvořených tematických kategorií, které jsou zpracovány po kvantitativní i kvalitativní stránce. Následně je pomocí rozhovorů provedena analýza a interpretace postojů samotných zástupců české ummy vůči tomuto mediálnímu diskurzu.

Summary

The aim of the thesis is to answer questions about the current media image of Muslims residing in the Czech Republic. Through the content analysis of newspaper's contributions in two Czech periodicals MF dnes and Právo media image of Muslims in the Czech Republic is constructed in the period of 2008 – 2013. The content of periodicals is analyzed on the basis of defined thematic categories which are analyzed in both quantitative and qualitative terms. Subsequently, attitude of the Czech ummah against this media discourse is analyzed and interpreted through the interviews.

Klíčová slova: islám, muslim, Česká republika, média, teorie médií, mediální obraz, obsahová analýza, kvalitativní výzkum, rozhovory, stereotypy

Keywords: islam, muslims, Czech republic, media, theory of media, image in the media, qualitative research, interviews, stereotypes

OBSAH

1	Úvod	8
2	Cíl práce a Metodologie.....	10
3	Literární rešerše	11
4	Teoretická východiska	16
4.1	Stereotypizace, předsudky a obraz „toho druhého“.....	16
4.2	Teorie médií.....	17
4.2.1	Tematická agenda médií	18
4.2.2	Mediální konstrukce reality	18
4.2.3	Novinář a problematika interpretace.....	21
4.3	Islám na českém území.....	23
4.3.1	Vymezení islámu	23
4.3.2	Obraz muslima jako „toho Druhého“ v českém prostředí v průběhu dějin	26
4.3.3	Obraz Evropanů jako „toho Druhého“ aneb konstrukce „My“ z muslimské perspektivy.....	32
4.3.4	Islám v České republice – „neviditelná menšina“	34
5	Analytická část.....	37
5.1	Monitoring českého tisku – obsahová analýza	37
5.1.1	Výzkumné otázky	39
5.1.2	Vybraná periodika.....	40
5.2	Kvantitativní část obsahové analýzy	41
5.2.1	Počet článků publikovaných k tématu muslimové v České republice mezi lety 2008 – 2013.....	41
5.2.2	Rok, ve kterém informovala vybraná periodika o tématu muslimské menšiny v České republice nejvíce.....	44

5.3	Kvalitativní část.....	49
5.3.1	Témata akcentována českým tiskem.....	50
5.3.2	Tematické zaměření deníků zařazených do obsahové analýzy	58
5.3.3	Proměna tematické skladby mediální agendy v letech 2008 - 2013.....	62
5.3.4	Jakým způsobem informují vybraná periodika o muslimské problematice	65
5.4	Kvalitativní výzkum – Analýza a interpretace rozhovorů vedených s příslušníky muslimské komunity v Praze	69
5.4.1	Percepce mediálního obrazu muslimů v ČR samotnými aktéry sledované náboženské komunity	72
5.4.2	Stereotypy o islámu v České republice očima muslimů	75
5.4.3	Vliv mediálního obrazu a stereotypů na každodenní komunikaci členů komunity s majoritou	77
5.4.4	Zlepšení mediálního obrazu muslimů v České republice	80
6	Diskuze	83
7	Závěr	86
8	Zdroje.....	89
9	Seznam tabulek a grafů.....	92
10	Přílohy.....	93

1 ÚVOD

Cizinec je osoba, která není českým občanem, je tedy jiné národnosti bez českého státního občanství. Po právní stránce je cizinec ten, který nedisponuje občanstvím země pobytu. Ale není tomu tak zcela. Zatímco stát definuje cizince pocházejícího z jiného státu, v zákonech nenalezneme nic, co se podobá tzv. „vnitřnímu cizinci“. Tento zvláštní oxymoron naznačuje, že se jedná o někoho, kdo se sice nachází v naší skupině, ale zcela tam nepatří, neboť bude vyznávat jiné hodnoty, normy apod.

Jako cizinec může být považován stále i ten, který má český pas, ale je nositelem jiné kultury, hodnot a jazyka. Obecněji, někdo, kdo náleží do jiné etnické, sociální, politické skupiny či pochází z jiné zeměpisné šířky, ještě obecněji někdo, kdo bydlí v jiném regionu, čtvrti, pracuje v jiné společnosti a navštěvuje jiné bary či fandí jinému sportovnímu družstvu. Vymanit se z obrazu cizince je těžké a setkáváme se s ním každý den. Jak se v České republice přistupuje k „tomu Druhému“?

Tato diplomová práce se zabývá otázkou percepce osob islámského náboženského vyznání českou většinovou společností. Výběr této skupiny je nasnadě. Muslimové se vymykají sociálními i kulturními normami a často se odlišují i fenotypem. Obraz muslima se mění v návaznosti na typu vztahů s ním. Pro zhodnocení obrazu muslimů v čase jsou nám pramenem středověké kroniky a jiné písemné zdroje. Představu o muslimech, především Turcích, konstruovala dostupná literatura, později zvěsti z tureckých válek a 19. století se i sami obyvatelé Habsburské monarchie mohli setkat s příslušníky této náboženské komunity, ale především z řad balkánských imigrantů. Dnes se můžeme s muslimy z celého světa setkávat denně, ale hlavním pramenem o muslimech jsou nám stále masová média.

Sledujeme, že se význam přisuzovaný médiím v čase měnil. Dnes žijeme v koncenu, kdy si uvědomujeme, že média na nás působí a tříbí naše názory, ale i přesto se jimi necháváme ovlivňovat. Možná v naději, že někdo vzdělanější v oboru bude o tématu vědět více, což může souviset s českou expertní obsesí. Můžeme se však domnívat, že ne všechna média, věnujme se zejména těm tištěným, pracují zcela objektivně a v nejlepší víře. Klasické celorepublikové deníky, nepočítejme bulvární plátky, se snaží vůči „těm Druhým“ držet vyváženého diskurzu. Otázkou ale zůstává, zda se jim to daří a zda se tato jejich snaha mění v čase či podle událostí.

Následující práce se věnuje obrazu muslima neboli „toho Druhého“ v mediální agendě českých periodik. Teoretickou část tedy uvádí problematika médií, mediální agendy a interpretace. Vzhledem ke zkoumanému tématu se v teoretické části pojednává dále o islámu, jeho obrazu na českém území v průběhu dějin a v neposlední řadě také o aktuálním stavu muslimské menšiny na českém území.

Analytická část se zabývá současným obrazem islámu na českém území, jenž je utvářený českými médii. Pomocí kvantitativní a kvalitativní obsahové analýzy jsou hledány odpovědi na otázky spojené s aktuálním mediálním obrazem těchto muslimů. Prostřednictvím analýzy novinových příspěvků ve dvou českých periodikách MF Dnes a Právo v letech 2008 – 2013 je zkonstruován mediální obraz této skupiny na základě předem definovaných tematických kategorií, které jsou zpracovány po kvantitativní i kvalitativní stránce. Následně je pomocí rozhovorů provedena analýza a interpretace postojů samotných zástupců muslimů žijících na českém území vůči tomuto mediálnímu diskurzu.

2 CÍL PRÁCE A METODOLOGIE

Cílem práce je zjistit, jak informují vybraná česká média o muslimech v České republice a jak sami muslimové nahlíží na svůj obraz ve společnosti, konstruovaný těmito mediálními sděleními.

Teoretická část práce vychází ze studia odborných českých i zahraničních publikací pojednávajících na probírané téma. Záměrem této části je porozumění problematice konstrukce sociální a mediální reality spolu s fungováním médií obecně. Vzhledem k faktu, že se mediální analýza v praktické části soustředí na muslimy, je důležité zmínit i základy islámu a jeho fungování. Jelikož se práce zabývá mediálním obrazem muslima v České republice, je nutné rovněž zmínit i vývoj onoho obrazu, který se v čase měnil v závislosti na typu kontaktu s ním. Vývoj obrazu muslima v českých zemích je tudíž nedílnou součástí popisné části práce.

Pro výzkumnou část byla jako postup zvolena metoda *obsahové analýzy*. Jedná se o způsob, jak sledovat postavení určitého tématu v mediálním prostředí a posoudit, jak si stojí v agendě médií. Většinou nás zajímá jeho postavení z hlediska času a způsobu, jakým se informování o daném tématu proměňuje, a to jak po kvantitativní, tak obsahové stránce. Záměrem je pak porozumět problematice a nalézt ve zkoumaných úsecích mediálních sdělení souvislosti a zasadit je do společenského kontextu. Proto byla provedena kvantitativní analýza zaměřující se na počet příspěvků a následně i kvalitativní analýza zkoumající ústřední témata zpravodajství, proměnu těchto témat v čase a způsob referování o muslimech v České republice. Blíže k samotné analýze a definování kategorií v kapitole č. 5 v analytické části práce.

Na otázku, jak vnímají svůj obraz ve společnosti samotní členové muslimské komunity, pak odpovídá rozbor rozhovorů se členy české ummy¹. Užitou metodou je Zakotvená teorie. Pomocí určených kategorií budou zkoumány jednotlivé prvky a navzájem propojovány v návaznosti na jejich společné významy. Podrobněji v kapitole 6 v analytické části.

¹ Výraz z arabštiny, v překladu islámská obec, který vyjadřuje islámskou komunitu.

3 LITERÁRNÍ REŠERŠE

Tato kapitola se zabývá dosud publikovanými pracemi, které se vyslovují k tématu mediálního obrazu muslimů v České republice. Snaží se zachytit texty pojednávající o této problematice v českém prostředí obecně či soustředující se na mediální diskurz v českém tisku. Napříč literaturou lze rozeznat tři typy publikací. První je odborná literatura popisující vývoj vnímání islámu a muslimů v českém prostředí. Dále existují odborné studie reflektující aktuální stav obrazu muslimů v České republice a třetím typem jsou vysokoškolské práce od bakalářských až po disertační stupně zabývající se mediálním obrazem muslimů v českém prostředí v minulosti i dnes.

Od tzv. sametové revoluce se na českém poli objevilo mnoho titulů pojednávajících o islámu, jednou z nich je i publikace zaměřující se na vztah českých zemí a islámu v minulosti i v současnosti. Z předních vědců zabývajících se islámem v českém prostředí je jistě orientalista Jiří Bečka, který se zaměřil v poslední době hlavně na vliv islámu na českou civilizaci a literaturu. Tento jeho zájem dokládá publikace *Islám a české země* sepsaná společně s Milošem Mendelem, jež vyšla v roce 1998 v Praze. Tato kniha podrobně popisuje odraz islámu v duchovní kultuře českého prostoru. Podává informace o prvních zprávách o „mohamedánech“, cestách Čechů do oblastí, kde vládl islám a reflektuje islám v českém písemnictví od 13. století do počátku 20. století. Velmi podrobně se věnuje i novodobé historii muslimů, vzniku a vývoji české muslimské obce a obnovení náboženského života po roce 1989 spolu s problémy s tímto spjatými.

Prací, které se zabývají konkrétně obrazem českých muslimů v médiích, není mnoho. Nicméně ty, které se tímto fenoménem zabývají, jsou k médiím značně kritické. Jednou z nich je studie Martiny Křížkové, odbornice na mediální sdělení spojených s cizinci, publikovaná v květnu 2006 pod záštitou Multikulturního centra Praha. Autorka analyzovala ve zprávě *Neviditelná menšina – analýza mediálního obrazu českých muslimů* články v období jednoho roku (duben 2004 - 2005), které se týkaly problematiky muslimů v České republice. Cílem studie bylo zachytit obraz muslima jako souseda - jako „Našince“. Vzhledem k tomu, že se jednalo o poměrně krátké časové období, autorka analyzovala všechna tištěná média píšící o muslimech v České republice toho roku. Nakonec bylo relevantních pro analýzu pouze 77 článků.

Křížková dospěla ke zjištění, že muslimové jsou neviditelná menšina, o které se v českém prostředí píše jen roztráštěně, většinou v kontextu problémových situací

v zahraničí. Jinou kategorií jsou pak články vztahující se k určitým svátkům v roce, které česká média zařazují již tradičně do svého obsahu

Zpráva je ukončena tím, že mediální obraz této komunity je nezřetelný, což je logické vzhledem k nízkému počtu zástupců této komunity. Zprávy jsou přenášeny často na pozadí zahraničních konfliktů. Vzhledem k malému počtu muslimů si občané České republiky utvářejí názor na členy této skupiny ještě před osobním setkáním, pokud se s nimi vůbec v českém prostředí setkají. Situace se tedy podle autorky může změnit pouze zlepšením informovanosti veřejnosti nebo zvýšením počtu zástupců muslimské komunity v Česku. Do budoucna tedy není příliš pravděpodobné, že by se způsob referování o muslimské komunitě změnil.²

Další ze studií mediálního obrazu muslima, respektive Araba, autorky Evy Burgetové - *Boj o mešitu v Teplicích*, se odehrává na pozadí mediální aféry z Teplic z roku 2004. Proběhl zde tzv. „boj o mešitu“. V lázeňském městě tvoří zhruba 10 % hostů turisté z Arabského poloostrova, kteří mají specifické potřeby vzhledem k jejich náboženské a kulturní odlišnosti. Zahraniční investor proto navrhl zástupcům města projekt Orientálního kulturního centra, jehož devizou měla být i mešita pro lázeňské hosty. Zastupitelstvo tento návrh nejdříve podpořilo, ale po vypuknutí mediální bouře a bojkotu ze strany obyvatel Teplic po několika měsících investor raději od svého záměru odstoupil.

Týdeník *Kurýr* a deník *Směr* měly po celou dobu debat o investičním záměru záměrně psát o islámském nebezpečí a terorismu s cílem stavbě mešity zabránit. Postupně se proměňoval obraz Araba jako bohatého a žádaného lázeňského hosta v nebezpečného cizince a možného teroristu. Týdeník *Kurýr* pak měl podle Burgetové záměrně dezinterpretovat fakta, aby občany přesvědčil o negativních dopadech stavby na jejich život. Obsah sdělení neměl reflektovat události, ale spíše zprostředkovával postoje vůči islámu či informoval o dění v jiných státech Evropy, kde v mešitách mělo docházet ke koncentraci teroristů.

Po několika měsících i městské zastupitelstvo obrátilo a projekt již více nepodporovalo. Původně vítaný projekt po mediální prezentaci dostal zcela nový rozměr a z původního kulturního a vzdělávacího centra pro širokou veřejnost se v médiích

² KŘÍŽKOVÁ, Martina a kol. *Cizinci, našinci a média: mediální analýzy*. Praha: Multikulturní centrum ve spolupráci s UNHCR, 2007. s. 106

z celého návrhu vybrala jenom stavba mešity, a ta pak byla problematizována v kontextu „arabského nebezpečí“.³

Výzkumy o představách a mínění Evropanů o islámu a jeho vyznavačích nejsou ojedinělou záležitostí, v České republice se však s výzkumy, konkrétně mapující vztah Češi-muslimové, příliš nesetkáme. Pro představu lze prezentovat výsledky výzkumu CVVM (Centrum pro výzkum veřejného mínění) při Sociologickém ústavu Akademie věd České republiky, které ve své publikaci představuje odborník na migraci působící na Přírodovědné fakultě Univerzity Karlovy Dušan Drbohlav. Sociologický ústav AVČR jako jediná instituce dlouhodobě monitoruje postoj majoritní společnosti vůči cizincům na obecné úrovni. Od roku 2003 výzkumy ukazují, že lidé se čím dál více domnívají, že by se cizinci žijící v ČR měli přizpůsobit českým životním zvyklostem co nejvíce (56 % v roce 2003, 68 % v roce 2008). Pouze 6 % v roce 2003 a 4 % v roce 2008 se domnívají, že by cizinci žijící na území ČR měli mít možnost žít podle svého.⁴

Rozporuplný názor české veřejnosti na cizince v ČR ukazuje tabulka převzatá z výše zmiňovaného výzkumu CVVM. Na otázku, zda představují občané jiných národností, kteří k nám přišli v posledních letech, problém v rámci celé České republiky, případně v místě bydliště respondenta, odpověděli dotazovaní následovně, viz Tabulka č. 1.

TABULKA Č. 1 ZNÁZORNĚNĚNÍ ODPOVĚDÍ RESPONDENTŮ NA OTÁZKU, ZDA PŘEDSTAVUJÍ OBČANÉ JINÝCH NÁRODNOSTÍ PROBLÉM

	V rámci celé České republiky			V místě bydliště		
	2003	2005	2008	2003	2005	2008
Ano, cizinci, kteří do ČR v posledních letech přišli, představují problém	73	61	58	23	29	26
Ne, cizinci, kteří do ČR v posledních letech přišli, nepředstavují problém	14	22	30	65	50	54
Neví, nebo neodpověděli relevantně	13	17	12	12	21	20
Celkem	100	100	100	100	100	100

Zdroj: převzato z DRBOHLAV, Dušan a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. s. 127

³ BURGETOVÁ, Eva. *Mediální boj o mešitu v Teplicích* [online]. Migraceonline.cz 24. 1. 2006 [cit. 2014-01-2] dostupné na: < <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/medialni-boj-o-mesitu-v-teplicich> >

⁴ DRBOHLAV, Dušan a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. s. 126

Z tabulky č. 1 výše vyplývá, že lidé se domnívají, že celkově jsou nově příchozí cizinci problém, v roce 2008 dokonce 58 % české veřejnosti. Nicméně toto číslo se o polovinu zmenší, pokud se jedná o posuzování problémů v místě bydliště respondenta. Lze se domnívat, že negativní obraz cizinců ve společnosti si lidé nevytváří podle svých zkušeností, ale zřejmě je konstruován zprostředkovanou zkušeností, kterou formují zkušenosti jiných nebo ve velké míře právě masová média.

Vnímání cizinců v ostatních evropských státech je podobné jako v České republice. Statistická ročenka *Transatlantic Trends Survey* z roku 2006, se zabývala, mimo jiné, i představou Evropanů o islámu. Zdá se, že jej vnímají spíše jako způsob života než pouhé náboženství. Zároveň zřejmě respondentům nevádí odlišné chápání Boha a způsob modlení.⁵

Z výzkumu vyplývá, že 88 % Evropanů se domnívá, že islám není kompatibilní s demokratickými principy. Nejvíce Němci (68 %), na druhém místě se pak překvapivě umístili Slováci (63 %). Dále se Evropané domnívají, že islám, potažmo muslimové nechovají respekt k ženám a islám tak reprezentuje genderovou nevyrovnanost, viz zakrývání vlasů a celkově problematika zahalování.⁶

Podle publikace *Perception de l'islam en Europe* zase Evropanům nejvíce vadí, že muslimové vypadají většinou fyzicky jinak. Nevadí jim náboženství jako takové, ale pouze odlišné znaky, které z něj vycházejí jako styl oblékání a chování a neposledně i barva kůže.⁷

Stejná organizace v roce 2011 publikuje *Immigration Trends 2011*, ve kterém nacházíme dotazníky zaměřené na imigrační tematiku. Do výzkumu bylo zahrnuto šest evropských zemí majících největší podíl na počtu imigrantů v Evropě. Jedná se o Francii, Německo, Velkou Británii, Itálii, Španělsko a Nizozemí. Na otázku, jak hodnotí obyvatelé jednotlivých zemí počet občanů narozených mimo danou zemi, udalo (z nabídnutých čtyř odpovědí *příliš mnoho/hodně, ale ne příliš/ne příliš/málo*) jako příliš velký počet migrantů

⁵ Transatlantic Trends. *Transatlantic Trends: Immigration survey 2011* [online]. 2013 [cit. 2013-08-12] dostupné na: <http://trends.gmfus.org/files/2011/12/TTImmigration_final_web1.pdf>, p. 16

⁶, p. 17

⁷ YILMAZ, HAKAN, ED. A AYKAÇ, ÇAĞLA E., ed. *Perceptions of Islam in Europe: culture, identity and the Muslim 'other'*. 1st pub. London: I.B. Tauris, 2012, s. 99

v zemi 47 % Němců, 48 % Italů a Španělů a 57 % obyvatel Velké Británie. Nejčtenější odpovědí však bylo, že je jich hodně, ale nejsou příliš početní.⁸

Dále ze studie vyplývá, že Evropané se obávají spíše nelegální než legální migrace. Taktéž si myslí, že přistěhovalci doplňují mezeru na trhu v nabídce manuální práce⁹, kterou běžní Evropané nechtějí za stávajících platových i pracovních podmínek vykonávat.

Na dotaz, do jaké míry se domnívají, že jsou členové muslimské komunity integrováni do společnosti, většina respondentů odpověděla, že spíše dobře nebo nepříliš dobře. Jen 2 % Italů, 3 % Španělů a 4 % Francouzů se domnívá, že se integrují velmi dobře oproti 11 % z Velké Británie. Se začleňováním dětí je to dle respondentů o něco lepší.¹⁰

⁸ YILMAZ, HAKAN, ED. A AYKAÇ, ÇAĞLA E., ed. *Perceptions of Islam in Europe: culture, identity and the Muslim 'other'*. 1st pub. London: I.B. Tauris, 2012. p. 8

⁹ Tamtéž s. 34-35 sladit do češtiny strana a píše se tamtéž

¹⁰ Tamtéž s. 56

4 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

4.1 STEREOTYPIZACE, PŘEDSUDKY A OBRAZ „TOHO DRUHÉHO“

Zajímavou definici *stereotypu* předkládají mediální experti Jan Jirák, Barbora Köpplová. Stereotyp představuje sociální klasifikaci určitých sociálních skupin a jejich členů pomocí zjednodušujících, neověřitelných, zobecňujících znaků, které výslovně či nikoli představují souhrn hodnot, soudů a předpokladů týkajících se chování takových skupin. Tyto nepodložené soudy se týkají i jejich vlastností minulosti a vývoje.¹¹ Poprvé o stereotypech hovoří americký žurnalista Walter Lippmann ve své publikaci *Public opinion* (1922) jako o „obrazech v našich hlavách“. Pro člověka je těžké uchopit komplexně realitu, proto si utváří tyto zjednodušené mapy reality, aby se neztratil ve významech. Předurčují, jak se budeme chovat vůči někomu, koho neznáme. Zaujímáme tím vůči „cizinci“ postoj, jenž se tak stává sociálním konstruktem reality. Toto chování není zavrženíhodné, ale stává se nástrojem k vytváření předsudků, které mohou v sociální interakci přerůst v odsudky a dále v *a priori* negativní přístup k některým sociálním skupinám neboli „těm Druhým“.

Výše popsáný proces se nazývá *stereotypizace*. V kognitivní psychologii tento vývoj poznávacího procesu zahrnuje třídění událostí, předmětů, jevů, zkušeností a jejich zařazování do zobecňujících kategorií. Neomezuje se však na charakteristiku skupiny jako celku, ale zároveň na každého jedince v ní zastoupeného, čímž vzniká stereotyp.¹² Odlišně vidí kvalifikaci „toho druhého“ Patrick Imbert. Nahlíží na cizince ve dvou základních perspektivách. Součástí naší skupiny je někdo buď tzv. po krvi, nebo je nějakým způsobem s námi spřízněn mýtem o Adamovi, recyklovaný zase mýtem o národním státu z primordiálního hlediska. Toto vše pak ještě posiluje národní vzdělávací systém. Podívejme se na učebnice zeměpisu a atlasy, které již od mala utvářejí v dětech pocit, že za čarou - hranicí je někdo, koho bychom se měli bát.¹³ Cílem liberálního státu by podle Imberta mělo být „vytvoření synergie pro dosažení zvýšení nejen lidského, ale také

¹¹ JIRÁK, Jan. KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. s. 145

¹² Tamtéž, s. 144

¹³ LOCHARD, Guy, ed. a POPELARD, Marie-Dominique, ed. *Images de l'étranger*. Paris: Harmattan, 2012. p. 15-30

sociálního kapitálu.“¹⁴ (z fr. *Pour un Etat libéral, le but est de créer des synergies pour aboutir à augmenter non seulement le capital humain mais aussi le capital social.*)

Mediální skutečnost a realita jsou dva konstrukty, které vytváří pohled na společnost. Jeden skrze obsah mediálních sdělení a druhý skrze jedincovo okolí a společnost. Oboje je konstrukcí reality, do které se promítá ideologie (souhrn idejí, hodnot, postojů, soudů). Média poskytují stále větší díl reality, dnes mnohem větší, než bývalo zvykem do začátku minulého století a svým recipientům předkládá *významy*, v tomto kontextu chápané jako kulturně a společensky zakotvené výklady světa.¹⁵

4.2 TEORIE MÉDIÍ

Disciplína zkoumající média, hlavně pak obsah a vliv na čtenáře, se začala utvářet ve třicátých q čtyřicátých letech 20. století, ale zájem o ně pse objevuje již dříve. Dodnes se vyvinuly dvě disciplíny zabývající se masmédií. Ze sociologie pocházející *teorie masových médií*, přejímající sociologické metody a poznání s cílem vysvětlit roli těchto médií ve společnosti. O něco později se pod vlivem *culture studies* vynořují *mediální studia* jako interdisciplinární obor využívající poznatky z antropologie, lingvistiky, ekonomie či politologie, přičemž důraz je kladen na kontext vzniku mediálních produktů a jejich vztah a dopady na společenské vztahy.¹⁶

U metod poznání v mediálních studiích lze aplikovat rozdělení na kvantitativní a kvalitativní zkoumání. Kvantitativní metody vychází z pozitivistické tradice, přinášejí kvantifikovatelná data, která syntetickou metodou rozebírají mediální realitu. Jedná se o standardizované metody, měření by měla být opakovatelná se stejným výsledkem. Konkrétně v tištěných médiích se jedná o přesný počet článků za určitou časovou jednotku, procentuální údaje, statistiky. Upřednostňována je tedy otázka *kolik?*¹⁷

Kvalitativní metody se zaobírají otázkou *jak*. Tedy, jakým způsobem se píše, referuje, či dělají reportáže? Zpravidla se užívají méně standardizované techniky a je zde akcentována i osoba výzkumníka, neboť panuje přesvědčení, že interpretace jevů je

¹⁴ LOCHARD, Guy, ed. a POPELARD, Marie-Dominique, ed. *Images de l'étranger*. Paris: Harmattan, 2012. p. 30

¹⁵ JIRÁK, Jan. KÖPPOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. s. 140

¹⁶ Tamtéž s. 24

¹⁷ TRAMPOTA, Tomáš, VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 16-17

spojena i se subjektivním výkladem výzkumníka.¹⁸ Využívá se pro ně spíše induktivní metoda. Ideálem je pak kombinace obou dvou přístupů, které se mohou ve výzkumech doplňovat, čímž dochází ke komplexnějšímu popsání a pochopení dané situace.

4.2.1 Tematická agenda médií

Již tradiční podobou výzkumu médií je její tematická agenda a jak se vybraná média věnují určitému tématu. Zda a do jaké míry naplňují očekávání percipientů a zda naplňují kritérium různorodosti,¹⁹ což souvisí s účinky médií. Měření tematické agendy se věnuje kategoriím a jejich rozložení v prostoru médií. Nicméně skladbu ovlivňuje mnoho faktorů: primární zaměření média, jeho periodičnost a zájmové skupiny.

Nastolování agendy neboli *agenda setting* ovlivňuje tematickou agendu médií a často se stává zájmem teoretiků médií. Nejdříve se zkoumala kvantitativní stránka obsahu a dávala se do souvislosti s vnímáním důležitosti témat u recipientů. Zkoumání agenda setting druhého řádu se již soustřeďuje na způsob, jakým média o svém předmětu referují a jak témata tzv. *rámuji* (framing).

Rámování představuje způsob prezentace tématu jako je vyzdvižení vybraných aspektů, které jsou pak interpretovány určitým způsobem. Některé aspekty reality jsou zamlčovány a některé naopak vyzdvihovány, posléze také komentovány, což odkazuje na selektivnost ve výběru informací. Rámec se stává „*Ústřední organizační myšlenkou zpravodajského obsahu.*“²⁰ Je to právě rámování, které má vliv na vnímání problematiky, zda je důležitá (agenda setting), dobrá, špatná či jiná (framing).

4.2.2 Mediální konstrukce reality

Jaký je tedy vliv médií na tříbení názorů veřejnosti? Na tuto otázku lze pohlížet podobně jako na ditochomii vztahu člověk-společnost. Tážeme se, zda člověk ovlivňuje kulturní vzorce a sociální normy, potažmo společnost, anebo společnost vytváří jedince k obrazu svému pomocí nástrojů, jako jsou sociální normy a tresty? Vymezují se navzájem nebo jeden ovlivňuje druhého?

¹⁸ TRAMPOTA, Tomáš, VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010 s. 18-19

¹⁹ Tamtéž, s. 100

²⁰ Tamtéž, s. 123

Jak ovlivňují média kulturu, tak působí zároveň kultura na kulturu samotných médií, nestojí vedle sebe odděleně. Specifická kultura má dopady na rozložení zpráv, vystupování hlasatelů, způsob psaní a do jaké míry je dán prostor pro „hlas lidu“. V současné době dochází k postupné homogenizaci, v rámci které se média chtějí podobat americké televizní stanici CNN či anglickému týdeníku Times.

Sociálně integrující role médií vnímáme v několika dimenzích. Zaprvé jsou mediální sdělení pokládána za objektivní popis reality, se kterou nemůže mít jednotlivec bezprostřední zkušenost. Jsou tedy považována za přenesený obraz reality, což jim dává obrovskou moc. Z toho vyplývá, že mohou nastolovat to, co je důležité. Protože o čem média informují, tak bude recipientem považováno za důležité, viz agenda setting.

Mohou také sloužit jako společenský nástroj hegemonie, kdy reprodukují mocenské poměry a slouží elitní menšině vůči podřízené většině. Zároveň mohou podporovat stávající rozložení sil. Tato integrující role médií byla využívána hlavně v první polovině 20. století v boji proti kapitalistům v Sovětském svazu a proti komunistům ve Spojených státech.²¹

Jedná se o sociální konstrukci reality, neboť žurnalista nejen vypovídá o světě, ale zároveň ho konstruuje a naznačuje, co je normální a tím také mizí alternativní způsoby života. Přichází na řasu homogenizace. Média naznačují co je normální a co už je deviace.

S výše zmíněným na úrovni médií pevně souvisí tzv. *agenda setting* neboli nastolování témat v agendě médií. Uvádění témat se liší dle typu média, periodicity vydávání, zaměření a také skladby příjemců informace.²² Agenda setting se stalo na dlouhou dobu cílem mediálních zkoumání, neboť po úspěšném rozšíření médií se vynořila otázka, jak se média a recipienti navzájem ovlivňují. Zdá se, že média určují, o čem se bude v dlouhodobém horizontu diskutovat a do značné míry i to, co příjemci považují za důležité. Američtí teoretici médií Maxwel McCombs s Donaldem Shawem zmiňují, že někteří recipienti, většinou lépe vzdělaní jedinci, informace aktivně vyhledávají, ale většina je pouze přijímá. Rozdíl také vidí ve vnímání informace, někdo je pouze tzv. „slyší“ (*hear*) a málokdo opravdu „poslouchá“ (*listen*).²³ Ve stejné studii uvádí i práci

²¹ JIRÁK, Jan. KÖPPOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. s. 58-59 –

²² TRAMPOTA, Tomáš. VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. s. 101

²³ MCCOMBS, Maxwel E. SHAW, Donald L. *The Agenda Setting Function in Mass Media*. [online] JSTOR [2013-11-23] p. 176-177 dostupné na:

manželů Langových, kteří tvrdí, že média dokáží budovat veřejný obraz a naznačují, co by si veřejnost měla myslet, znát a hlavně, jaký by měla mít postoj vůči určitým tématům.²⁴

Na fakt, že média mají objektivně vliv na chování člověka, upozorňuje i anglický akademik zabývající se teorií médií Denis McQuail. Důkaz onoho ovlivnění lze spatřit například v tom, že se oblékáme dle předpovědi počasí. Abychom zůstali s příklady u tištěných médií, lidé jdou na film, o kterém si přečetli recenzi, reagují na zpravodajství v denících a tyto zprávy se následně stávají součástí diskuzí. *„Žijeme v prostředí nasyceném mediálními zvuky a obrazy, kde státní správa, politický život i obchod fungují na základě předpokladu, že víme, co se děje v širším světě.“*²⁵

Síla mediálního sdělení a jeho dopad na příjemce fascinoval humanitní vědce již na začátku 20. století. Představy, jak moc působí média na společnost, se v průběhu minulého století proměňovaly. McQuail se domnívá, že přístup k médiím je založen na stavu společnosti. Pokud se ocitá v určité krizi, ať sociální, politické či ekonomické, vliv připisovaný médiím se zvětšuje.²⁶

V historii lze vysledovat několik etap smýšlení o vlivu médií, které se utvářejí na základě výše vyslovené teze. Na přelomu 19 - 20. století až do 30. let 20. století byla média považována za velice mocný prostředek v ovlivňování lidského úsudku. Vzpomeňme totalitární režimy 30. let využívající propagandy pro získání podpory režimu či k podněcování nenávisti vůči určité skupině skrze film či noviny. Zkoumání vlivu médií však v této době neprobíhalo vědeckým způsobem, míra vlivu se usuzovala pouze z jejich mimořádné obliby. McQuail tuto fázi nazývá *všemocná média*.²⁷

Druhá fáze, tzv. *teorie mocných médií vystavena zkoušce*, trvala do konce 60. let 20. století a mediální účinky byly, v duchu teze a antiteze, naopak zpochybněny. Měnily se však i metody, kterými byly dopady médií měřeny. Začaly se objevovat nové proměnné, které braly v potaz i sociální a psychologické charakteristiky příjemce a typy motivů při získávání informací. *„Tyto faktory byly prvotní při sledovaném utváření mínění, postojů a chování, stejně jako při ovlivňování mediálního výběru a pozornosti publika. Rovněž se*

<http://www.unc.edu/~fbaum/teaching/PLSC541_Fall06/McCombs%20and%20Shaw%20POQ%201972.pdf>

²⁴ Tamtéž. p. 177

²⁵ MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 4., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2009. s. 359

²⁶ Tamtéž. s. 364

²⁷ Tamtéž s. 360

prokázalo, že k získání informací může dojít bez spojitosti se změnou postoje a ke změně postoje může dojít beze změn chování.“²⁸

V průběhu 60. a 20. století však souběžně přichází i fáze *znovuobjevení mocných médií*. Především výsledky byly zpochybněny ve smyslu příliš úzkého a časově krátkého metodického aparátu, který se soustředil na okamžité účinky médií na jednotlivce a upozaďoval celospolečenské dopady v širším dlouhodobějším kontextu. Toto dalo vzniknout dle McQuina mýtu o „nulovém účinku“ médií. Názorový obrat je však vysvětlován nástupem televizního vysílání v 60. letech, politicky potom také s nástupem „Nové levice“ kritizující silné účinky mediálních sdělení ve prospěch kapitalistických států a byrokratického aparátu. V další fázi zkoumání se začaly využívat nové proměnné zaměřené na kontext, „[...] k motivaci příjemců a ke kolektivním fenoménům, jako je názorové klima, víra, ideologie, kulturní vzorce a institucionální formy fungování médií.“²⁹

Dnešní přístup se začal formovat ke konci 70. let a přiznává oběma stranám, tedy médiím i příjemcům, určitý vliv. Jedná se o konsensus, kdy médium systematicky předkládá významy a příjemci informace si je pak sami začleňují do svých významových struktur. „*Tento přístup počítá jak s mocí médií, tak s mocí publika při výběru a s pomyslným prostorem pro neustálé „dohadování“ mezi nimi.*“³⁰ Tato tichá dohoda mezi médií a percipienty otevírá dveře předchozím kolektivním identifikacím lidí a též formálním strukturám v ovlivňování médií.

4.2.3 Novinář a problematika interpretace

Říkává se jim strážci demokracie nebo hlídací psi demokracie. Kdo je ale novinář a kdo se jím může stát? Novinář je jedinec, který disponuje určitými dovednostmi, které jsou potřebné k vytváření zpráv. Podle Jiráka s Kopplovou se jedná o dovednost vybírat z neustálého toku informací zprávy a následně informaci, kterou obsahují, vyložit jasně, zřetelně a pochopitelně. Měl by taktéž rozeznat důležité od nedůležitého, zasadit zprávy do kontextu, osvětlit důsledky pro jednotlivce a neposledně také odolávat vnějším tlakům, tedy mít vysoký morální standard.³¹ Člověk pracující jako novinář má silný vliv na své čtenáře. Je to on, kdo vybírá informace a zpracovává je, mnohdy i k obrazu svému, zřejmě

²⁸ MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 4., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2009. s. 361

²⁹ Tamtéž, s. 362-363

³⁰ Tamtéž s. 363

³¹ JIRÁK, Jan. KÖPPOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. s. 33

však podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Nicméně je nutné se podívat na osobu novináře blíže, z jakého prostředí pochází, v jakém prostoru se pohybuje a na jaké organizace má vazby. V neposlední řadě také k jakému světonázoru se přiklání. To vše může mít dopad na novinářovo pojetí zprávy a interpretaci události.

S interpretací samotnou se v posledních desetiletích otevřel problém, zda se máme snažit interpretovat? Vystavujeme se tím velkému riziku dezinterpretace a nepochopení. Touto problematikou se zabývá americký antropolog Clifford Geertz ve své knize *Interpretace kultur*. Hovoří o tzv. „interpretaci interpretace“ výzkumníků neboli dvojí interpretaci.³² Vychází ze zkušenosti antropologa, který sbírá data primárně v terénu pomocí zúčastněného pozorování. Popřípadě se může na něco, co mu není jasné, pozorovaného objektu zeptat. Ale zbytek si vykládá sám. Tudíž popisuje něco, čeho si on sám všiml, co on považuje za důležité, a co je on schopen vůbec smyslově vnímat. Novinář dělá něco podobného, sic často ve své kultuře, ale zase v prostředí, které mu je často cizí. Následně sepiše stať, která se stává první interpretací. Antropolog sepiše monografii, kterou si následně přečte čtenář, který si jeho text opět vyloží po svém a zde dochází k oné interpretaci interpretace, při níž se význam jevů může posunout zcela jinam. Toto je v zásadě aplikovatelné i na novináře a příjemce zpráv. S tím rozdílem, že v tradičních seriózních novinách je tato interpretace reality podávána jako přijímaná fakta.

Pokud se rozhodneme hodnotit způsob psaní o muslimech, nejdříve je potřeba zaměřit se i na podávání zpráv o cizincích obecně. Ačkoli článek nemusí *a priori* referovat o příslušníkovi jiného etnika, velmi často se právě tato informace v českém tisku stává primární. Jak uvádí výzkumníci Ústavu pro jazyk český Petr Kaderka s Kamilou Karhanovou ve *Zprávě o obrazu cizinců v médiích II*, tzv. *titulková xenofobie* může být zavádějící. Uvádí příklady titulků, kde hlavní informací je akt, který se stal, ale tím, že se uvádí etnicita údajného pachatele, se informace dostává do jiné dimenze, a to etnické.³³

Podle této teorie titulky „Romský chlapec ubodal svou babičku“, „Albánc zavraždil obchodního partnera“ by měly jinou vypovídající hodnotu než například „Muž znásilnil tři dívky“, kdy se příjemce informace pohorší nad takovýmto jednáním jedné osoby. Pokud je v titulku vypíchnuta národnost jiná než česká, příjemce zprávy si vytvoří

³² GEERTZ, Clifford. *Interpretace kultur*, Praha: SLON, 2000 s. 13

³³ KADERKA Petr, KARHANOVÁ, Kamila, *Obraz cizinců v médiích*, [online]. Migraceonline.cz. 17. 5. 2004 [cit. 2014-01-31] dostupné na: http://bluesimba.net/img_upload/c5618853bfbeef8dd1de5668410ec138/Obraz_cizincu_v_mediich_Zprava_o_projektu_za_rok_2002.pdf.

předsudek vůči takové skupině s tím, že je potenciálně nebezpečná. Nemusí se jednat o osobu s xenofobními sklony, jedná se o čistě automatické třídění, které provádí mozek, aby se zorientoval ve světě. Při častějším setkávání s takovými postoji se pak utváří trvalejší postoj přetvářející se v rigidní stereotyp. Lze se tedy tázat, zda je nezbytné vědět, že pachatelem trestního či jiného násilného činu byla osoba jiné národnosti než české?

To je poměrně zásadní otázka. Čistý kulturní relativista by řekl, že nikoli. Ale čistý příjemce informace chce vědět, o čem bude číst, než to bude číst. Zvláště v dnešní zrychlené době se můžeme setkat s tím, že čtenáři pouze přejíždí titulky a z toho si pak tvoří názory a někdy i nepřesné.

4.3 ISLÁM NA ČESKÉM ÚZEMÍ

4.3.1 Vymezení islámu

4.3.1.1 ISLÁM

Stejně jako ostatní tři tzv. *náboženství knihy* se islám řadí k monoteistické víře s místem vzniku na Blízkém východě. Své kořeny má toto náboženství konkrétně na Arabském poloostrově, kde se šířilo pod učením proroka Muhammada³⁴ (570*-632), jenž měl přijmout obsah Koránu (svaté knihy) od Boha – *Alláha* prostřednictvím archanděla Gabriela – *Džibríla* v roce 610 křesťanského kalendáře. Muhammad je nazýván *pečetí proroků*, neboť má uzavírat řetězec židovských a křesťanských proroků, které muslimové (z arabského překladu *ti, kteří se podřizují vůli Alláha*), jeho následovníci, uznávají. V roce 622, křesťanského letopočtu, opouští Muhammad Mekku, kde byl pro své náboženské názory pronásledován a odebírá se do Medíny. Tato emigrace, v překladu *hidžra*, je označována jako začátek muslimského kalendáře. V roce 2014 se tedy podle muslimského kalendáře ocitáme v roce 1392.³⁵

Islám je jako náboženství velmi rituální a zasahuje do všech sfér lidského života. Dnes je mu často vyčítáno, že neodděluje duchovní život od politiky. Islám je však způsob života, který skrze *Korán*, *hadítsy*³⁶ obsažené v *Sunně* a také *právní výroky* silně ovlivňuje život svých vyznavačů. Právní systém *šá'ria*, čerpající z mnoha náboženských zdrojů, velmi podrobně a propracovaně organizuje právní stránku života muslimů.

³⁴ Přepis jména dle KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ*

³⁵ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*, Praha: Vyšehrad, 1993, s. 16

³⁶ Hlavní pramen Sunny. Jedná se o činy Proroka Mohameda zachované v ústní tradici. Rozlišujeme hadísy podle jejich věrohodnosti na pět kategorií podle toho, kolik má věrohodných vyprávěčů v řetězci.

V dnešní době tvoří pouze část právního systému muslimských či islámských států, ve většině případů je aplikováno pouze na rodinné právo. Samotnou Šá'riu jako právní systém užívá pouze saudská Arábie.

V islámu existují dva hlavní proudy odlišující se od sebe uznáváním pramenů víry³⁷. *Islám sunnitský*, stavící na Koránu, Sunně a soudních výrocích, a *islám šíitský* pokládající pouze Korán jako hlavní zdroj náboženských příkazů. Po nečekané smrti Proroka vyvstala otázka nástupnictví v chalífátu. Po Muhammadovi byli zvoleni do čela muslimské obce po sobě ještě čtyři chalífové, tzv. „*jdoucí správnou cestou*“ než se k moci dostala dynastie Umajjovců. Vyznavači Sunny uznávají čtyři chalífy, zatímco Šiité – *Strana Alího* uznávají pouze čtvrtého voleného – Alího.³⁸ Tento fakt má za následek různou formu uznání náboženských a právních příkazů.³⁹

Islám stojí na tzv. *pěti pilířích víry*, které jsou pro obě větve stejné. První je *Šaháda* neboli vyznání deklarující „*Není Boha kromě Boha a Muhammad je jeho posel*“. Správný muslim má také ve stanovených časech vykonávat pětkrát denně modlitbu čelem k Mekce – *Salát*. Dále je pro každého muslima povinnost obdarovávat chudé nebo darovat určitou částku na dobročinnost – *Zakát*. Čtvrtým sloupem a povinností⁴⁰ je vykonat alespoň jednou v životě pouť do Mekky - *Hadždž*, posvátného města muslimů a vykonat zde rituální modlitbu u *Ka'aby*, kde měl Muhamad přijmout své první zjevení. Posledním pilířem je pak půst během měsíce Ramadánu, který se odehrává vždy v devátém měsíci lunárního kalendáře. Během dne, od východu po západ Slunce, muslimové drží půst a soustředí se na vnitřní duchovní život. Po západu Slunce probíhají rodinné hostiny, vyvrcholením postního měsíce je poslední večere v měsíci, která představuje jeden z největších rodinných svátků.⁴¹

³⁷ Ve skutečnosti je islám rozdrobený na nespočet proudů a sekt, mezi kterými se objevují velmi liberální skupiny, mystici i fundamentální vyznavači. Jen sunnitě se dělí podle právních škol na čtyři hlavní proudy hanafismus, hanbalismus, malekismus a chafeismus.

³⁸ Jako jediný z volených chalífů byl rodově spřízněn s Prorokem, když si vzal jeho dceru Fatimu.

³⁹ KROPÁČEK, Luboš. *Islám a západ: historická paměť a současná krize*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2002. 197, s. 18 - 19

⁴⁰ Této povinnosti jsou zproštěni nemocní, duševně choří nebo ti, kteří nedisponují dostatečným finančním zajištěním či podle některých vykladačů ženy, které nemají manžela nebo ochránce.

⁴¹ HOURANI, Albert Habib. *Dějiny arabského světa: od 7. století po současnost*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 152 - 162

4.3.1.2 KORÁN

Svatá kniha muslimů neboli *Písmo*. V arabštině *Al-qur'án* nebo *qur'án* pochází ze slovesa „číst“ či „předčítat“ a koresponduje s představou muslimů, že byly Muhammadovi jeho verše zjeveny přímo od Boha.⁴²

Obsah Koránu je nevyřčené slovo boží. Nicméně dodnes se vedou debaty, zejména mezi duchovními méně ortodoxních proudů islámu, zda se jedná o „slovo“ či „dílo boží“. Ačkoli se může zdát, že se jedná o slovíčkaření, kdyby se doktoři práv shodli, že se jedná o „boží dílo“ (kterým je mimo jiné i člověk a může být nedokonalé), bylo by možné některé pasáže vypustit a mohlo by dojít k jeho modernizaci či korekcím dnes již zastaralých pasáží či upravit Koránem dosud neřešené problémy moderního světa. K tomu dnes slouží muslimští vykladači práva, kteří vydávají tzv. *fatwy* upravující problémy dosud neupravené Koránem či Muhammadovými výroky, tzv. *Sunnou*. Jelikož je však Korán považován přímo za „slovo boží“, každé slovo platí a má svůj účel a nelze jej ignorovat, včetně dosud nerozluštěných shluků písmem.⁴³

Korán je rozdělen do 114 súr od nejkratších po nejdelší a dělí se na súry medinské a mekkánské. Jsou mezi nimi rozdíly, neboť pozdější mekkánské súry přinášejí mnohem více praktických úkonů a příkazů do běžného života. Každá súra obsahuje v úvodu tzv. oteviratelku - *basmala*⁴⁴.

Korán je sepsán v arabštině a muslimové neuznávají jinou než arabskou verzi. Celý text je psán ve verších, aby se lépe recitoval a zapamatoval, věřící se jej často učí nazpaměť. Psaná verze byla určena hlavně pro přednášející, kteří jej měli šířit mezi věřícími. Není dílem primárně literárním, ze začátku byl šířen pouze orálně a sepsán byl až později. Cílem je vzdělávat, tudíž se mnohé verše i několikrát opakují.⁴⁵

Jelikož je Korán považován za „slovo boží“, nejen obsah, ale i forma a jazyk jsou nenapodobitelné. Nelze jej tudíž studovat jinak než v arabštině. Výtky ohledně jeho překladu lze považovat za oprávněné, protože každý překlad mírně pozmění vyznění díla, jeho nuance a typické obraty. Nicméně pro studijní účely jsou překlady nutné, i když zřejmě nemají takový dopad, jako studium tohoto textu v arabštině. Je také nutné, jak

⁴² *Korán*, Praha, 1972, Odeon, s. 43

⁴³ Tamtéž, s. 43

⁴⁴ Ve jménu Boha milosrdného, slitovného

⁴⁵ *Korán*, Praha, 1972, Odeon, s. 55

podotýká Hrbek, brát v potaz celkovou atmosféru a zvyky, neboť na Evropana nebude dopad po přečtení Koránu nikdy takový jako na někoho z arabo - muslimského světa.⁴⁶

4.3.2 Obraz muslima jako „toho Druhého“ v českém prostředí v průběhu dějin

Obraz muslimů v evropském prostoru, konkrétně na území českých zemí, byl po dlouhou dobu ovlivňován zejména zvenčí. České země neměly nijak významné styky s arabskou kulturou. Zatímco Arabové v čele s Muhammadem dobývali severní Afriku a Pyrenejský poloostrov, na českém území probíhala konstituce prvního politického útvaru.

V následující části bude představen vývoj obrazu muslima v čase. Jelikož se nejedná o jádro práce, tato kapitola se odkazuje na práci předních českých odborníků na islám Mendel, Ostránský, Rataj, kteří si dali tu práci vyhledat v českých spisech a kronikách zmínky o národech, které byly považovány za vyznavače islámu. Jak uvádějí, do 17. století je reflexe islámu v českém prostředí dobře zpracovaná. Od této doby však zájem o Orient a tuto problematiku natolik vzrostl, že lze jen stěží zaznamenat veškeré práce na toto téma, zejména pak v 19. století, ve kterém orientalismus a zájem o oblast Blízkého východu a Dálného východu dosáhl svého maxima.⁴⁷

První překlad Koránu do latiny se objevuje ve 12. století v Toledu, tehdy ještě ovládaném Araby a autorem byl mnich Robert z Kettonu.⁴⁸ První zmínka o vyznavačích proroka Muhammada však pochází již z 9. století v rámci moravsko-panonských legend, které pojednávají o sv. Cyrilovi, jenž před svou cestou na Velkou Moravu vykonal misii k Arabům. V legendách je zmíněno, že *Agaragové* (muslimové) jsou velmi vzdělaní lidé a k tomu je připojena informace, že jejich prorok uznává neposkvrněné početí Ježíše a chválí jej.⁴⁹ Nejedná se o nenávislný popis úhlavního nepřítele. V té době představují muslimové jen další náboženství, o kterém lidé mnoho nevědí, proto se ho ve střední Evropě příliš neobávali. České země udržují s arabskými zeměmi spíše obchodní styky.

Na první intenzivnější setkávání si musí obyvatelé české kotliny počkat až do Křížových výprav do Svaté země ve 12. a 13. století. První česká účast byla až s druhou vlnou křížových výprav (1147 - 1149) v čele s králem Vladislavem II., o které jsou

⁴⁶ *Korán*, Praha, 1972, Odeon, s. 43 - 55

⁴⁷ MENDEL, Miloš, OSTŘANSKÝ, Bronislav a RATAJ, Tomáš. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Praha: Academia, 2007. s. 155

⁴⁸ Tamtéž. s. 160

⁴⁹ Tamtéž, s. 156

zachyceny krátké kronikářské zprávy.⁵⁰ Období vrcholného středověku již je spojeno s tzv. polemikami a prvními negativními vyjádřeními na konto vyznavačů islámu. Pro zajímavost se jedná například o díla *Historia de machomet Sarracenorum* (14. století), *Historia de fide Machometi* (15. století), *Historia de Machometo* (15. století), *Suscitere fidem machometi* (15. století), *Quia Machometus prohibuit suis vinum bibere*⁵¹ (15. století) *Nec Machometi nec Wicleffiae* (15. století).⁵²

Negativní obraz se šíří i kvůli hagiografickým legendám, které popisují pohanské Araby, na jejichž nedokonalosti se o to více vyjímají skutky světců. Dále se jedná o převzetí francouzských *chansons de geste*, které obraz muslimů také příliš nepodpoří, neboť písně věnované například králi Karlu Velikém hovoří o jeho výpravě na Pyrenejský poloostrov, kde měl pomoci vyhnat muslimy. Navíc nejznámější část „Píseň o Rolandovi“ vypráví o lsti, kterou měli Arabové použít vůči Rolandově družině a srovnat ji tak se zemí. V této části jsou nepřátelé nazýváni Saracéni. Ovšem historicky to, co měli vykonat Saracéni, spáchali Baskové, které jel do severního Španělska Karel Veliký usměrnit. Nejednalo se tedy v historickém kontextu o muslimy.

Dalším velmi důležitým zdrojem obrazu o muslimech byly oblíbené cestopisy. A to jak cizí přeložené do češtiny jako *Cestopis tzv. Mandevilly* nebo Marco Polův *Milion*, tak pozdější původní díla, zejména z pera Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic a Václava Budovce z Budova, autora polemického spisu *Antialkorán*.

Cestopis tzv. Mandevilly je kompilací fantastických výjevů z dalekých krajin, ale i přes to se jedná o jedno do té doby z nejobsáhlejších děl o islámu. Mandevilla se zabývá popisem muslimů, které nazývá pohany. Předkládá představy o islámu jako o zkaženém náboženství a porovnává články víry s křesťanstvím, jak je v této době i později pro tento typ textů typické.⁵³ Cestopis přeložil známý husitský kronikář Vavřinec z Březové na konci 14. století. Polův *Milion* zase nabízí popis Saracénů jako úhlavních nepřátel křesťanů.

V době husitské se mnoho o muslimech nepíše, není to největší problém, který západní Evropu sužoval. Jak se Osmanská říše rozrůstá i do východní Evropy, pomalu se

⁵⁰ MENDEL, Miloš, OSTŘANSKÝ, Bronislav a RATAJ, Tomáš. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Praha: Academia, 2007, s. 158

⁵¹ v překladu „Proč Muhamed zakázal svým pít víno“

⁵² MENDEL, Miloš, OSTŘANSKÝ, Bronislav a RATAJ, Tomáš. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Praha: Academia, 2007, s. 160

⁵³ Tamtéž. s. 160

obraz muslima mění a hlavním představitelem islámu se stávají Turci, do té doby nesli toto břímě spíše blízkovýchodní Saraceni.⁵⁴

Ani po pádu Konstantinopole roku 1453 se v českém prostředí nesetkáváme s velkou odezvou a ani zde nerezonuje obnova křižáckých výprav na osvobození svatého hrobu. Avšak rodí se tu myšlenka společné evropské zahraniční politiky z popudu Jiříka z Poděbrad. Tato aliance by byla namířena proti Turkům ohrožující jihovýchodní část Evropy, ale tento projekt je zavržen.⁵⁵

V 16. století se pomalu objevuje nové informační médium – tištěné noviny. Je to nový žánr, na kterém lze vysledovat, jak se tehdy smýšlelo o Turcích. Název „Toho nábožensky jiného“ zamrzl do schématické podoby v lingvistických variantách typu *ouhlavní nepřítel*, *ukrutný nepřítel*, *dědičný nepřítel*, *hrozný*, *krvavý*, *krve křesťanský žižnitel*, *jméno kristova rouhač*, zkratka Turek dědičný nepřítel křesťanstva.⁵⁶ Často se sousloví nacházela v nadpisech, na začátku a na konci článku, což zajišťovalo, že si čtenář uvědomil turecké negativní stránky. Turek označoval dvě věci, Turka jako vladaře Osmanské říše a zevšeobecnění pro turecké nájezdníky obecně.⁵⁷ Diskurz 16. století navazuje na středověký způsob psaní o Turcích jako o „Těch jiných“, jinověrcích apod. V 16. století je však onen obraz barvitější, zpestřený o konkrétní popisy zhůvěřilostí a děsů, které páchají. Je to přirozené, už dochází k mnohem četnějším kontaktům a zejména během válek, které jsou kruté samy o sobě. Turci jistě krutými válečníky byli, a tak vzniká obraz šíleného Turka žiznicího po křesťanské krvi.

V průběhu 15. - 18. století byl Západ, rozumějme státní útvary střední a jihovýchodní Evropy, konfrontován s nájezdy osmanských Turků a obraz těchto dobyvatelů Evropy nebyl nikterak pozitivní, nicméně se během doby měnil. Od představy dobyvačného Turka, velmi schopného bojovníka na koni až po mírně obtloustlého a zjemnělého obchodníka v 19. století. Klasický obraz Turka jako úhlavního nebezpečí se mění v 17. století po porážce Osmanů u Vídně (1683) a s přibývajícimi válečnými úspěchy Habsburské monarchie. Turek přestává být akutním nebezpečím, již se může zesměšnit

⁵⁴ Existovalo mnoho jmen pro východní nebezpečí - Turci, Saraceni, Kménové, pohani, Tataři

⁵⁵ MENDEL, Miloš, OSTŘANSKÝ, Bronislav a RATAJ, Tomáš. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Praha: Academia, 2007. s. 184-5

⁵⁶ Tamtéž. s. 295-6

⁵⁷ Tamtéž, s. 304

a přichází tak na řadu satira ve formě loutkového divadla či karnevalového veselí.⁵⁸ Osman je vyobrazován jako směšná postavička, zkažený kmán, který je odsouzen k prohře.

Obraz „Toho druhého“ se mění dle typu kontaktu s ním. Evropa s Turky nejdříve hlavně bojovala, poté i obchodovala a se změnou vztahů se mění i obraz. Nicméně stále převládalo vnímání muslima jako velmi negativní existence a v dobových textech se ustálila sousloví typu *hrozný Turek, krvelačný Turek, nepřítel Turek*.

Muslimové jsou často ve starších textech přirovnáváni ke zvířatům (pes), jsou jim přisuzovány zvířecí vlastnosti jako zuřivost, krvežíznivost, vzteklost. Příjemcům textu je předkládáno, že se jedná o vlastnosti typické výlučně pro toto etnikum či že vychází z islámu jako takového. Později se tento obraz aplikuje i na celou civilizaci a zde vyvstává první náznak schématu orientální despotie z dob osvícenství, kdy zmíněné vlastnosti jsou považovány za zárodek pozdějšího náhledu na tuto civilizaci jako extrémně krutou.⁵⁹

Konstrukce „My“ v novověku vychází z různých pojetí naší skupiny. Může se jednat o náboženský diskurz proti Turkům, kde stojí západní křesťané proti pohanům nebo v humanistickém pojetí celé křesťanstvo jako takové. Také se může jednat jen o balkánské druhy, kteří se hrdinně utkávají s pohany na východě říše.

Martin Luther křesťanstvo jako civilizační jednotku nepřipouštěl. Tvrdil, že Turek je boží metla a až dobije Evropu, bude se jednat o čtvrté království před soudným dnem. Jakožto božímu nástroji proti nim nelze pobožovat. Kruciáta je nepřijatelná, proto se má bojovat ve světském smyslu zachování si vlastních životů. Dále je také Turek definován jako jeden ze dvou tyranů posledních věků, hned vedle papeže. Turek je horší než pohan, Luther neuvažuje o jeho získání na pravou víru. Sám definuje islám jako lákavé náboženství se sympaticky vyhlížejícími rituálními rysy, které jsou však pokrytecké, ďábelské, vnitřně však prázdné.⁶⁰

Podobně o islámu píše i jeden z popravených českých pánů v pobělohorské době, Václav Budovec z Budova ve své práci *Antialkorán* (1614), kde přináší středověkému vzdělanému čtenáři poněkud pokroucený pohled na islám. „*Rouhá se a křičí* (Muhamad, pozn. autora), *že Bůh Syna nemá, chválí svůj Alkorán, že nikdy sobě odporem není.*“⁶¹ Citát

⁵⁸ KROPÁČEK, Luboš. *Islám a západ: historická paměť a současná krize*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2002. 197. s. 49

⁵⁹ MENDEL, Miloš, OSTŘANSKÝ, Bronislav a RATAJ, Tomáš. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Praha: Academia, 2007. s. 297-299

⁶⁰ Tamtéž, s. 306-307

⁶¹ BUDOVEC Z BUDOVA, Václav. *Antialkorán*, Praha, 1989, Odeon, Azoara XLIX, s. 83

Budovce zcela vystihuje středověký postoj k proroku Muhamadovi a jeho učení. V dnešní době mohou působit velmi radikálně až nenávislně. Radikální opravdu jsou, ale velkou roli hrál i historický kontext a poplatnost době, neboť, jak již bylo zmíněno, Evropa čelila osmanským výbojům a křesťanství jako celek se nacházelo v krizi. Dílo z pera Budovce z Budova je považováno za zajímavé, nikoli z jeho ideologického hlediska, ale z pohledu tehdejšího vzdělance na jiné náboženství a kulturu, které však byly zkreslené pro účel poslání samotné knihy. V kontextu politicko-náboženských sporů Budovec zřejmě nekritizuje pouze islám, ale naráží i na tehdejší špatný stav křesťanství v Evropě.

Nejprve popisuje způsob, jakým muslimové provádějí své modlitby, nezapomene však vzpomenout, že se sice velmi často omývají, ale velmi nedbale a stalo se to již pouhou formalitou. Dále kritizuje údajný zákaz překládat Korán do turečtiny a vysmívá se zvyku nosit Korán stále při sobě, ač mu jeho turečtí čtenáři nerozumějí. Muhammada považuje za velmi lstivého protivníka, který se snaží zesměšnit křesťanství a zlákat věřící na novou víru, která dopřává fyzické rozkoše i na zemi. Nicméně podobně jako Luther konstatuje, že toto náboženství je lákavé a i on sám měl problém, aby jej nesvedlo z cesty.⁶²

Zmínka o tzv. tureckém nebezpečí se objevila i v dalších českých pramenech, například v kronice Václava Hájka z Libočan na konci 15. století a později i u Jana Amose Komenského, který vzhledem k době, v jaké žil, nemohl s islámem souhlasit, ale jak uvádí Bečka s Mendelem, příliš jej nekritizoval.⁶³ Později 17. a 18. století bylo na reflexi islámu chudší. V pozůstalosti českého buditele Josefa Dobrovského však existuje rukopis *Alcoranus Mahometicus*.⁶⁴

Zvýšený zájmu o Orient pak přineslo 19. století. Po národním obrození a osamostatnění českého jazyka se vyrojilo mnoho časopisů, které pojednávaly i na téma islámská civilizace a náboženství. Vycházely české překlady arabských básní⁶⁵, česká překladová literatura byla obohacena o orientální témata, mimo jiné i komplexem příběhů z pohádek Tisíce a jedné noci, které dle předního českého folkloristy 19. století Václava Tilleho přinesly i leckteré náměty do českých pohádek.⁶⁶

⁶² BUDOVEC Z BUDOVA, Václav. *Antialkorán*, Praha, 1989, Odeon, Azoara XLIX, s. 125

⁶³ BEČKA, Jiří, MENDEL, Miloš. *Islám a české země*, Olomouc: Votobia, 1998, s. 106

⁶⁴ Tamtéž, s. 99

⁶⁵ Obohatily českou poezii o čtyřverší tzv. gazel. Ve svých dílech s orientální tematikou jej využívá i Jaroslav Vrchlický či Vítězslav Nezval.

⁶⁶ BEČKA, Jiří, MENDEL, Miloš. *Islám a české země*, Olomouc: Votobia, 1998, s. 111-112

Významným činem byl první předklad Koránu do českého jazyka na počátku 20. století katolickým knězem Ignácem Veselým, jehož vydání se po vypuknutí první světové války roztržilo mezi roky 1913 - 1923 a poslední část vyšla roku 1925. Jeho vydavatel Karel Cvrk píše k tomuto vydání na svou dobu poměrně osvícený doslov, ve kterém zmiňuje, že myšlenky Koránu jsou ušlechtilé a upozorňuje na to, že islám je něco jiného, než jak lidé znají a soudí způsob života Turků.⁶⁷

Ve vyšších kruzích a na vědeckých institucích sice probíhal zvýšený zájem o romantický Orient, v očích běžného občana Československa byl muslim stále něco, čeho by se měl bát, strach z neznámého, po staletí démonizovaného protivníka. Ač se Turci nikdy do českých zemí nedostali, v rámci Rakouska-Uherska české země dotovaly tuto válku jak po stránce ekonomické, tak lidských zdrojů. První významnější kontakt s muslimy, tedy Turky, nastal až s okupací Bosny a Hercegoviny. Takto se i první balkánští muslimové dostávají v hojnějším počtu do Českých zemí.

Islámská xenofobie se zmírnila až po druhé světové válce, autoři Mendel, Ostřanský, Rataj zmiňují jako hlavní faktor proces dekolonizace v šedesátých letech 20. století spojený s válečnými útrapami a přenecháním muslimským koloniím Západu vládu nad vlastním osudem. Následně nepřátelství vůči „druhým“ opět vyvstalo v 80. letech 20. století. Na politicko-geografické scéně se v 80 – 90. letech děje mnoho zvrátů, které posilují averzi na obou stranách. Vzpomeňme islámskou revoluci v Íránu (1979), sovětskou invazi do Afghánistánu (1979-1988) a americkou podporu tamějších bojovníků za svobodu či válku v Perském zálivu (1991).⁶⁸ Navíc s postupným usazováním pracovních migrantů z arabo-muslimských zemí v hostitelských západoevropských státech začaly vzrůstat obavy, aby tyto islámsko-arabské skupiny neměly na kulturní a politicko-právní vývoj Evropy větší vliv než si Evropa představuje.

Autoři publikace *Islám v srdci Evropy* se domnívají, že v dnešním českém prostředí lze hovořit o islamofobii. „Česká islamofobie se projevuje prezentací lží a polopravd, plochými interpretacemi, z nichž je znát prostá neznalost problému, soustavným vznášením neklidu do veřejnosti, vytvářením účelově negativního mínění o stoupencích islámu [...]“.⁶⁹ Česká veřejnost se s muslimy dosud v každodenním životě příliš nesetkává. I přes to se

⁶⁷ BEČKA, Jiří, MENDEL, Miloš. *Islám a české země*, Olomouc: Votobia, 1998, s. 100

⁶⁸ MENDEL, Miloš, OSTŘANSKÝ, Bronislav a RATAJ, Tomáš. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Praha: Academia, 2007. s. 132-133

⁶⁹ Tamtéž. s. 135

objevují skupiny, které bijí na poplach před nebezpečím islámu, nošením šátku, terorismem.

Jedna z takových organizací působí pod názvem *Czech Defence Ligue* odkazující se na celoevropskou síť těchto skupin. Skupina si vytyčila jako svůj cíl *deislamizaci* společnosti a boj proti islámu v České republice. Vyhledává diskuze, které se zabývají tímto tématem a snaží se skrze stereotypní fráze přesvědčovat veřejnost o škodlivosti islámu. Pro tuto argumentaci využívají zaběhnutých klišé zaměřujíc se hlavně na postavení žen v tradičních islámských zemích, osobní svobodu, svobodu slova a smýšlení. Sami se za xenofobní nepovažují, prezentují se jako ochránci evropské tradiční kultury, která dle nich nemá mít nic společného s islámem. V rámci svobody slova a práva na prezentaci vlastního názoru nelze proti konstruktivní kritice islámu nic namítat. Tato skupina však podněcuje k nenávisti a záměrně poškozují pověst náboženské skupiny.⁷⁰ Toto je příklad xenofobie v 21. století. Skrývají se za uchování tradičních českých hodnot, které údajně ohrožuje imigrace muslimů do evropského prostoru, podněcují k nenávisti vůči vyznavačům islámu.

4.3.3 Obraz Evropanů jako „toho Druhého“ aneb konstrukce „My“ z muslimské perspektivy

Vymezení „My“ vs „Oni“ se netýká a netýkalo pouze křesťanské strany, své představy o „těch druhých“ měli i muslimové. Vymezovali se zejména na bázi náboženské, tudíž „ti druzí“ byli jinověrci - nemuslimové, arab. *dhimmi*. Nemuslimové stáli mimo muslimskou společnost. Na základě smlouvy, tzv. *dhimma*, jim byly uloženy speciální práva a povinnosti. Byli tolerováni, ale byli označeni, aby byli v klasickém duchu obav z „vnitřního nepřítele“ viditelní a rozpoznatelní. V dějinách se odehrála i období perzekuce, ostatně takové jsme sledovali i vůči židům v křesťanských společenstvích, ale jednalo se o klasické schéma obětního beránka, kdy během společenské či ekonomické krize většinou městské obyvatelstvo přiřklo vinu jinověrcům. Avšak *dhimma* měli svá práva přisouzena *ša'riou* a měla být dodržována pod dohledem sultána.⁷¹

Co se týče fyzického odlišení, jinověrci nesměli nosit barvu oblečení spojenou s islámskou vírou a prorokem Mohamedem (zejména zelenou), nemohli jezdit na koni a vlastnit zbraň. Také nesměli stavět svatyně, které by svou krásou převyšovaly krásu

⁷⁰ Dle zákona je to trestné

⁷¹ HOURANI, Albert. *Dějiny arabského světa od 7. století po současnost*, Praha, 2010, s. 123-4

islámských duchovních staveb a na vystavění či opravu modliteben bylo zapotřebí povolení.⁷²

Mnohem více, jak píše britsko-libanonský historik zabývající se Blízkým východem Albert Hourani, se však dbalo na právní stránku věcí. Dhimmi museli platit zvláštní daň z hlavy tzv. *džizja*, kterou jako první zavedl v sedmém století chalíf Omar. Dále nemusim nemohl po muslimovi například dědit. Muslimka nemohla pojmout za manžela nemuslima, zde se jedná o zachování výchovy dětí dle zásad islámu, neboť děti připadají po rozvodu otci. Muslim si však mohl vzít židovku nebo křesťanku, což platí dodnes. Bylo však možné konvertovat a takoví lidé se pak mohli ocitnout na společenském žebříčku velmi vysoko.

Obraz Evropanů v arabských spisech lze najít v dobových cestopisech. Arabové byli velmi vášnivými cestovateli. V jejich literatuře patřila zeměpisná a cestopisná díla k těm nejvíce oceňovaným. Důvodů nalezneme hned několik. Jedním je pouť do Mekky. Náboženská povinnost každého správného muslima. Ti, co si ji však nemohli finančně dovolit, toužili alespoň zprostředkovaně skrze cestopisy nahlédnout na poutní místa. A arabští středověcí cestovatelé jim to hojně dopřávali. Nebyli objevitelé neznámých míst, putovali po územích, kudy prošli generace před nimi, ale jako první je často zachytili a popsali. Díky nim máme informace o středověké Africe, Asii i východní Evropě.⁷³

Příklad obrazu Evropanů v muslimském světě existuje z 19 - 20. století z Francouzi kolonizovaného Alžírsko, kam se záhy po jeho obsazení v roce 1847 začali stěhovat i první osadníci tzv. kolóni (z franc. *colons*). Byla jim rozdělována půda buď po malých částech, nebo prodávána za nízkou výkupní cenu. Typickým kolónem byl tehdy drobný rolník. Obraz kolóna se mění na přelomu století. Drobní statkáři skoro neexistují, pouze velkostatkáři, na jejichž farmě pracují najatí dělníci arabského původu. Ještě později se stává typickým předobrazem Evropana osoba pracující ve státním či finančním sektoru obklopená evropským přepychem. Nově příchozí Francouzi dostali od místního

⁷² HOURANI, Albert. *Dějiny arabského světa od 7. století po současnost*, Praha, 2010, s. 123

⁷³ Významným cestovatelem byl Ibn-Battúta, který se roku 1325 vydává na pouť do Mekky z rodného marockého Tangeru, kam se nečekaně vrací až po 24 letech poté, co procestoval téměř celý tehdy známý svět. Přes Egypt a Sýrii putuje do Malé Asie a tam s myšlenkou na Indii pokračoval na Krym, který tvořil v té době součást Zlaté Hordy, až k ústí řeky Volhy, do města Bulgár. Dále do Cařihradu a do Indie. Domů se pak vydal přes Cejlon, Omán, jižní Persii, Bagdád, Mekku, Tunis a Sardinii. Poznatky z východní Evropy však na rozdíl od jeho ostatních popisků zřejmě nejsou pravdivé a odborníci se domnívají, že pouze reflektuje vyprávění jiných poutníků.

obyvatelstva název *pieds-noirs*⁷⁴. Proč právě „černé boty“ se přesně neví. Existuje více vysvětlení, nejčastější je to, že Arabové takto označovali na začátku vojáky, podle jejich černých velkých bot, a toto označení se pro Evropany pak vžilo.⁷⁵

4.3.4 Islám v České republice – „neviditelná menšina“

Na území Českých zemí se větší počet muslimů dostává zejména z Balkánského poloostrova jako skupina, která se na Balkáně usadila za tureckých válek. Po anexi Bosny a Hercegoviny Rakousko-Uherskem (1908) se počet ještě zvyšuje. Netvoří jednotnou komunitu, společně praktikují spíše jednotlivci na národnostní bázi. Až o čtyři roky později byla v roce 1912 uzákoněna muslimská církev hanafijského ritu, jež tak v roce 1934 dalo vzniknout muslimské náboženské obci *El-Ittihad el-Islami* (islámský svaz), zároveň byla sepsána ústava náboženské obce.⁷⁶ Uznání samotné obce však bylo vleklé a komplikované nejen ze strany prvorepublikových úřadů, ale způsobila ji i nejednotnost uvnitř muslimské komunity. O schválení se usilovalo od roku 1934, proces schvalování však narušila Mnichovská dohoda a režim protektorátu, který 27.9.1941 nakonec *Muslimskou náboženskou obec pro Čechy a Moravu v Praze* uzákonil⁷⁷. Toto státní uznání je však z hlediska práva anulováno pozdějšími Benešovými dekrety v rámci zrušení právních aktů z doby Protektorátu.⁷⁸

Za doby komunismu činnost Obce stagnovala. K obnově činnosti došlo až po pádu komunistického režimu, když se v roce 1991 ustanovilo *Ústředí muslimských náboženských obcí*. K oficiálnímu uznání *Ústředí muslimských obcí* (dále jen UMO) došlo v roce 2004 vládou České republiky dle zákona o církvích a náboženských společnostech v prvním stupni registraci. Druhý stupeň registrace zahrnující právo náboženské obce na uzavírání církevních sňatků a zřizování škol byl v roce 2006 zamítnut. O rok později vznikají regionální Muslimské obce v Praze a v Brně (dále jen MO) a po smrti předsedy UMO Prof. Šilhavého byli zvoleni a doteď působí v čele pražské MO Vladimír Sánka a taktéž předseda brněnské MO Hassan Muneeb Alrawi. V roce 2009 byl do čela UMO

⁷⁴ Přeloženo z francouzštiny a znamená černé nohy, boty.

⁷⁵ HOURANI, Albert. *Dějiny arabského světa od 7. století po současnost*, Praha, 2010, s. 348

⁷⁶ MENDEL, Miloš, OSTRÁNSKÝ, Bronislav a RATAJ, Tomáš. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Praha: Academia, 2007. s. 333 - 336

⁷⁷ V době vzniku Obec čítala na 700 v Praze s pouhými 10 Čechy.

⁷⁸ MENDEL, Miloš, OSTRÁNSKÝ, Bronislav a RATAJ, Tomáš. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Praha: Academia, 2007. s. 342 - 350

zvolen stávající předseda Muneeb Alrawi.⁷⁹ Zároveň vznikla třetí regionální MO Teplice. Dnes funguje celkem šest MO v celé České republice.

Předseda Ústředí muslimských obce Vladimír Sánka odhaduje, že v dnešní době je v České republice na 10 – 15 tisíc osob muslimského vyznání. „*Ta naše komunita je velmi málo početně ve srovnání s komunitami po světě [...]10 - 15 tisíc, to je takový můj osobní odhad... Přesná čísla nenajdete.*“⁸⁰. O exaktní výzkum přesného počtu muslimů se pokusila agentura *Very Vision* na zadání Ministerstva Vnitra, jež v roce 2007 vypracovala výzkumnou zprávu „*Integrační proces muslimů v České republice – pilotní projekt*“. Na základě projekce počtu muslimů v České republice podle geografického členění světa islámu k 31. 12. 2005 stanovil výzkumný tým, že by se na českém území mělo nacházet 11 235 muslimů. Výsledky metodiky tedy odpovídají odhadům Ústředí muslimských obcí. V úvahu byla vzata známá čísla ohledně počtu cizinců ze zemí, kde se objevuje islám a podle procentuálního počtu muslimů v dané zemi bylo odhadnuto číslo muslimů zastoupených touto zemí v ČR. Z výsledků vychází, že tři pětiny muslimů pochází z turkicko-sunnitské sub-civilizace (62,6 %), druhou nejvíce zastoupenou skupinou je pak sub-civilizace arabsko-sunnitská (28,6 %). Nejvíce imigrantů (není řazeno dle míry zastoupení) pochází ze zemí Iráku, Jemenu, Sýrie, Egypta, Libye, Tuniska, Bosny a Hercegoviny, Bulharska, zemí bývalého Sovětského svazu, Makedonie, Srbska (Kosovo), Turecka, Afghánistánu a Pákistánu.⁸¹

Přínosnou publikací pro hlubší poznání života muslimů v České republice je *Muslimští migranti a český sekulární stát* od české socioložky zaměřující se na migrace Evy Pavlíkové. Autorka dělala hloubkové rozhovory s 25 muslimy a výsledkem je komentář k množství témat formující sociální, kulturní, ekonomický, politický i náboženský život muslimů na českém území.

Na české muslimy se každý rok zaměřuje i zpráva Bezpečnostní informační služby (dále jen BIS). Zpráva BIS z roku 2012 neuvádí žádné obavy z muslimské komunity „*Dále se BIS zaměřila na radikalizaci v rámci možného šíření ideologie islamismu ze zahraničí. Přestože je tomuto jevu v hromadných sdělovacích prostředcích i na sociálních sítích*

⁷⁹ Ústředí muslimských obcí – historie a současnost [online]. 9. 4. 2009 [cit. 2014-01-16]. dostupné na: <<http://www.umocr.cz/historiecz.pdf>>.

⁸⁰ SÁNKA, Vladimír. Osobní rozhovor, 6. 3. 2014, Praha, Islámská nadace

⁸¹ TOPINKA, Daniel. *Integrační proces muslimů v České republice – pilotní projekt*, [online]. Ministerstvo vnitra, Odbor bezpečnostní politiky, 2007 [cit. 2014-03-6]. dostupné na: <http://eurabia.parlamentnilisty.cz/UserFiles/Document/integrace_muslimu.pdf>

věnována velká pozornost, lze konstatovat, že projevy islamismu ve srovnání s celkovými počty muslimů nejsou pro prostředí české muslimské komunity charakteristickým jevem. Přesto BIS projevy radikálních ideologií průběžně zaznamenává a vyhodnocuje.⁸²

V dokumentu Ministerstva vnitra *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2007* se uvádí, že by se Česká republika měla zaměřit na potenciální hrozbu islámského radikalismu na svém území vzhledem k jeho výskytu v zemích EU a podpořit integraci muslimů.⁸³ Nicméně se ve zprávě uvádí „V této souvislosti je nutné zmínit, že v ČR nebyly odhaleny žádné teroristické buňky a že v ČR nebyl podniknut islamisty teroristický útok.“⁸⁴

⁸²BIS, Výroční zpráva 2012, [online]. 7. 11. 2013 [cit. 2014-03-6]. dostupné na: <<http://www.bis.cz/n/2013-11-07-vyrocní-zprava-2012.html#3>>

⁸³ [...] ze zkušenosti některých „starých“ členských států Evropské unie, vyplývá, že také v ČR je nutné věnovat pozornost otázce radikalizace a rekrutování do teroristických organizací. Ministerstvo vnitra si je vědomo, že u části muslimů v některých členských státech Evropské unie došlo k závažným selháním integračního procesu (např. ve Spojeném království, Francii, Nizozemí, Belgii, Španělsku či Itálii). Je bráno v potaz, že ČR je členským státem Evropské unie, přičemž pro Unii není problematika migrace a integrace cizinců novým tématem a jednotlivým členským státům EU je doporučováno, aby věnovaly patřičnou pozornost podpoře integrace muslimů (včetně prevence radikalizace, rekrutování do teroristických organizací a boji proti islamofobii).

⁸⁴ Ministerstvo vnitra, *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2007* (ve srovnání s rokem 2006) [online]. 2008 [cit. 2014-03-6]. dostupné na : <http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&cad=rja&uact=8&ved=0CEIQFjAD&url=http%3A%2F%2Fwww.mvcr.cz%2Fsoubor%2Fzprava08-pdf.aspx&ei=Ze4YU5KcLcidtAaf04GgDA&usg=AFQjCNFdc-x_y0rc-nlwDaKaB6-_XEIeKA&sig2=Fci1PiG2Rf-G7zL44RBoWg&bvm=bv.62577051,d.Yms>.

5 ANALYTICKÁ ČÁST

„Přibližná přesnost – spojení nutného pesimismu přibližnosti a optimismu řádného výzkumu“ (překlad autorky)

De Sardan Jean-Pierre

5.1 MONITORING ČESKÉHO TISKU – OBSAHOVÁ ANALÝZA

Obsahem informací a proměnlivostí témat se zabývá obsahová analýza mediálního sdělení. Umožňuje srovnávat tematickou agendu v čase a prostor, který je tématům věnován. Následující kapitola přináší metodologický postup analýzy. Pro zpřehlednění a orientaci byly vytvořeny kategorie dle nejčastějších témat zkoumaných jednotek, které jsou zpracovány kvantitativně i kvalitativně a mohou tak vypovídat v širším kontextu o mediální konstrukci obrazu muslimů v České republice v letech 2008 až 2013. Základní analytickou jednotkou výzkumu je článek. Práce se soustředí čistě na text, obrazový materiál nechává stranou.

Pro vyhledání materiálu pro analýzu byla zadána hesla a jeho gramatické varianty *islám**, *muslim**, *mešita**, *Korán**, *Česko** do vyhledavače mediálního archivu *Newton Media Search*. Databáze vygenerovala 316 článků pro MF Dnes a 127 článků pro deník Právo. Celkem tedy 443 článků publikovaných v období šesti let (1998 - 2013) týkajících se tématu *islám a Česká republika* ve vybraných dvou celostátních periodikách. Konečné relevantní číslo pro následnou analýzu však bylo mnohem nižší. Musely být vyřazeny články, které se netýkaly výslovně probíraného tématu nebo o něm pojednávaly pouze okrajově či se jednalo o zprávy ze zahraničí bez vztahu k muslimské komunitě v České republice.

Nízké číslo článků vhodných k analýze může být zarážející, nicméně lze se odkázat například na studii Martiny Křížkové, která z celkového množství 5000 článků při své obsahové analýze mediálního obrazu muslimů v letech 2005 - 2006 vybrala jako relevantních pouhých 77 článků (1,5 %).⁸⁵

Původním záměrem bylo zkoumat pouze kategorii „zprávy“ či „zpravodajství“, ale po prostudování článků byly nakonec analyzovány všechny typy příspěvků zahrnující jak zprávy, tak rubriky typu názory, rozhovory. Následně byly zprávy rozděleny do dvou

⁸⁵ KŘÍŽKOVÁ, Martina a kol. *Cizinci, naši a média: mediální analýzy*. Praha: Multikulturní centrum ve spolupráci s UNHCR, 2007. s 2.

kategorií na *zpravodajství* a *publicistika* dle typu příspěvku. Zdůvodněním jest počet článků, který by byl při zkoumání „zpráv“ nízký. Navíc se zdá, že pohled na islám se mění i podle žánru a typu příspěvku v periodiku, což může být dalším zajímavým jevem ke zkoumání způsobu referování o muslimech v českém prostředí.

Cílem není registrovat každou malou zmínku o islámu a Česku, ale pouze jednotky (články), které se věnují tématu zevrubně a jsou jeho hlavním tématem. Výjimečně, pokud se jednalo o přínosnou poznámku či postřeh, byly užity i části z jednotek, které nepojednávaly pouze o islámu v kontextu České republiky. Tyto ale nebyly zahrnuty do kvantitativní analýzy, pouze dokreslují celkové nazírání na muslimy v mediálním diskurzu. I když v práci jde především o zjištění obrazu muslimů v Čechách reprezentovaný místní komunitou, do výzkumu jsou zařazeny i příspěvky, které se netýkají vysloveně české komunity, ale obecně rámuji toto téma v médiích. Do analýzy byly zařazeny i příspěvky týkající se postoje politiků vůči islámu v Čechách či události na mezinárodním poli s dopadem na Českou republiku.

Vytvoření kategorií vyžadovalo předcházející rešerši novinových článků, aby mohly být kategorie nadefinovány. Bylo zvoleno šest kategorií, do kterých lze více méně začlenit většinu článků týkajících se islámu v českém prostředí. Metodika řazení jednotlivých článků do kategorií je věcí do jisté míry subjektivní. Už jen otázka, zda daná zpráva patří do sekce islám v Česku nebo islám obecně či v zahraničí je často velmi sporná. Nicméně autorka práce se domnívá, že je možné po detailním čtení článků vyhodnotit co je ústředním tématem zkoumané jednotky, a zda se text vyjadřoval pozitivně či negativně o pozorované skupině.

Po prostudování relevantních studií a prací zaměřených na podobné téma bylo zvoleno šest kategorií vystihujících nejčastější problematiku, kterou se tištěná média zabývají. Bylo by možné vytvořit mnoho dalších kategorií a subkategorií, ale vzhledem k nízkému počtu příspěvků by další rozdělení jen znepřehlednilo výsledky. Příspěvky byly kódovány a následně rozřazeny do následujících kategorií.

Islám jako náboženství v sobě zahrnuje veškeré informace o věroučné problematice islámu v návaznosti na české prostředí. Články řazené do této kategorie popisují rozpory mezi vírou a životem v České republice.

Politika jako kategorie referování o muslimech a islámu představuje typy článků zaměřených na politiku islámských států nebo států, kde je státním náboženstvím islám

neboli politické kroky zemí spojených s muslimským prostředím vůči České republice. Dále články zaměřující se na politickou roli muslimů v České republice či jinou jejich angažovanost ve věcech veřejných.

Násilí jako kategorie v sobě zahrnuje články, jejichž hlavní vypovídající hodnota je informace o násilí v českém prostředí, které je však spojeno s islámem nebo je páčáno ve jménu islámu či jeho Proroka.

Pod kategorií *kultura, gastronomie, svátky* jsou řazeny informace mající charakter čistě kulturní, chápáno jako umění, bez dalších konotací. Dále informace o gastronomii a svátcích.

Kategorie *integrace* byla přidána na základě potřeby zařadit do určité třídy články zabývající se problematikou začleňování migrantů-muslimů do majoritní společnosti a celkově interakci cizinců-muslimů s českou majoritou. Jsou sem řazena témata věnující se vystavění mešit, sporům s majoritou a konkrétní problémy se začleňováním muslimské komunity do českého prostředí.

Poslední kategorií bylo zvoleno téma *žena v islámu*, které se jeví mediálně vděčné a vyskytuje se nejen v kontextu kritiky islámu a islámského práva a zvyků, ale také se stává zajímavým pro ženská hnutí.

5.1.1 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky zvolené pro kvantitativní část obsahové analýzy jsou následující:
Jaký je počet článků publikovaných k tématu muslimové v České republice v letech 2008 – 2013?

V jakém roce publikovala vybraná periodika o tématu muslimské menšiny v České republice nejvíce příspěvků?

Kvalitativní část obsahové analýzy se orientovala na následující výzkumné otázky:
Jaká témata jsou akcentována českým tiskem? Jaké je tematické zaměření deníků zařazených do obsahové analýzy?

Mění se tematická skladba mediální agendy? Jakým způsobem informují vybraná periodika o muslimské problematice?

Pro jednotlivé výzkumné otázky byly stanoveny tyto hypotézy:

H1: Počet článků vyšších v jednom roce na téma muslimové v České republice se během let 2008 – 2013 příliš nemění.

H2: Nejvyšší četnost článků se očekává v roce s významnou událostí v zahraničí zapříčiněnou konfliktem.

H3: Do mediální agendy jsou zařazována hlavně témata podporující stereotypní představy.

H4: Tematické zaměření vybraných periodik je podobné

H5: Mediální skladba agendy je závislá na dění v zahraničí nebo na období, ve kterém muslimové slaví svátky.

H6: Vybraná periodika informují o muslimech spíše v negativním duchu.

5.1.2 Vybraná periodika

Výběrový soubor je tvořen dvěma tituly. Prvním je deník Mladá Fronta Dnes (dále jen MF Dnes), který byl vybrán, jelikož realizuje nejvyšší prodaný náklad ze všech seriózních deníků. Druhým médiem je deník Právo. Tituly reprezentují odlišnou vlastnickou strukturu, což bylo jedním z kritérií výběru. Druhým kritériem byla politicko-sociální orientace deníků. MF Dnes je všeobecně považován jako středo-pravicový deník, zatím co deník Právo spíše jako levicovější. Cílem bylo také monitorovat celorepublikové deníky s prodejností nad 100 tisíc výtisků jednoho vydání.

*„MF DNES je největší seriózní celostátní deník v České republice. Čtenářům přináší aktuální a kvalitní zpravodajství, užitečné servisní informace i oddechové čtení ve specializovaných přílohách a magazínech.“*⁸⁶ Takto se prezentuje sám deník na svých internetových stránkách. MF Dnes vychází každý den kromě neděle ve 14 mutacích odpovídajících dělení České republiky dle krajů s důrazem na regionální zpravodajství. Společnost *Mafra.cz*, která deník vlastní je majitelem spolu s Lidovými novinami, deníkem Metro také internetových zpravodajských serverů *iDNES.cz*, *Lidovky.cz* nebo hudební televizní stanice *Óčko*.⁸⁷ Mediální skupinu Mafra vlastní německá společnost *Rheinisch-Bergische Verlagsgesellschaft (RBVG)* se sídlem v Düsseldorfu.

⁸⁶ Mafra.cz. *MF Dnes* [online]. 8. 11. 2013 [cit. 3. 1. 2014]. Dostupné na:

<http://www.mafra.cz/cs/default.asp?y=mafra_all\cs_produkty-a-sluzby_mlada-fronta-dnes.htm>.

⁸⁷ Mafra.cz. *MF Dnes* [online]. 8. 11. 2013 [cit. 3. 1. 2014]. Dostupné na:

<http://www.mafra.cz/cs/default.asp?y=mafra_all\cs_o-spolecnosti_portret-spolecnosti.htm>.

MF Dnes k prosinci 2013 zaznamenala 786 000 čtenářů s prodaným nákladem 182 683 výtisků. Prodejnost vydání se během týdne zásadně neliší. Deník však registruje menší meziroční pokles o 28 000 čtenářů.⁸⁸ V dnešní době zaznamenává vyšší prodaný náklad než MF Dnes pouze deník Blesk se zhruba 1,134 mil. čtenářů a s prodaným nákladem 278 925 výtisků, v říjnu 2013 konkrétně 201 495 výtisků.⁸⁹

Deník právo se svým zaměřením profiluje jako spíše levicový deník. Po deníku Blesk a MF Dnes se již tradičně umísťuje na třetím místě v prodejnosti. Dle serveru Unie vydavatelů čte deník 329 000 čtenářů s průměrným prodaným nákladem 101 367 výtisků za den v prosinci 2013. Náklad však deníku zvyšuje prodejnost sobotního vydání, které si v průměru zakoupí 243 000 čtenářů oproti vydání v pracovních dnech, kterých se prodá v průměru 73 000 výtisků.⁹⁰ Deník vlastní česká společnost Borgis a.s., jejímž většinovým majitelem je Zdeněk Porybný, třetinu akcií společnosti vlastní internetový portál Seznam.cz. Právo je jako jeden z mála deníků na českém poli vlastněno českými vydavateli. Společnost Borgis zároveň vlastní internetové noviny Novinky.cz, Sport.cz a Super.cz.

5.2 KVANTITATIVNÍ ČÁST OBSAHOVÉ ANALÝZY

5.2.1 Počet článků publikovaných k tématu muslimové v České republice mezi lety 2008 – 2013

Téma islámu v České republice se nejvíce jeví pro tematickou agendu vybraných deníků jako příliš významné. Za šest let bylo na toto téma, dle mediální databáze Newton, publikováno v denících MF Dnes a Právo 443 článků. Pro porovnání, o islámu v celosvětovém měřítku je informováno v mnohem větší míře. Bylo proto zásadní při analýze oddělit tyto dva odlišné pohledy na islám a muslimy. Při zadání kategorií – islám, muslim, mešita, Korán, databáze Newton vygeneruje přes 3000 článků v období let 2008 - 2013. Po přidání gramatické varianty slova „Česko“ se rozsah zredukuje již na zmíněných na 443 pozor na opakování se. Deník Lidové noviny, který však nebyl zahrnut do analýzy na toto téma, publikoval v tomtéž časovém rozpětí 238 článků. Nicméně číslo je třeba

⁸⁸ Unie vydavatelů. *Čtenost deníků* [online]. 8. 11. 2013 [cit. 3. 1. 2014]. <http://www.unievydavatelu.cz/cs/deniky/fakta_cisla_denicich/ctenost_deniku/239-deniky_celostatni?did=5>.

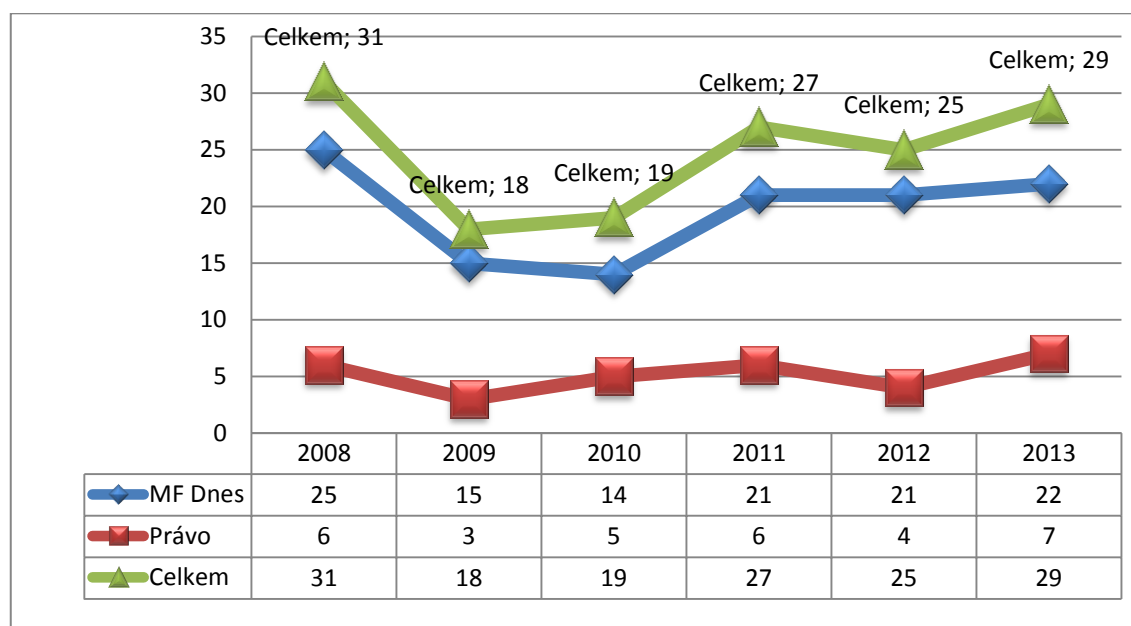
⁸⁹ Unie vydavatelů. *Prodaný náklad deníků* [online]. 10. 2. 2014 [cit. 20. 2. 2014] dostupné na: <http://www.unievydavatelu.cz/cs/unie_vydavatelu/medialni_data/overovani_nakladu_tisku>.

⁹⁰ Unie vydavatelů. *Prodaný náklad deníků* [online]. 10. 2. 2014 [cit. 20. 2. 2014] dostupné na: <http://www.unievydavatelu.cz/cs/unie_vydavatelu/medialni_data/overovani_nakladu_tisku>.

zredukovat zhruba o dvě třetiny, neboť texty neodpovídají zadaným kritériím relevantnosti. Nejčtenější deník v České republice, Blesk, v letech 2008 - 2013 otiskl 406 článků na téma islám, nicméně ne všechny články se stahovaly k islámu v České republice, toto číslo se také opět sníží při posuzování relevantnosti.

K analýze bylo vybráno 149 analytických jednotek ve zkoumaných médiích, které znázorňuje následující graf č. 1. Kritérium relevantnosti zde představuje dle výše popsané metodiky zaměření na islám spojený s českým prostředím. Nejvíce se psalo o islámu v Česku v roce 2008. Ostatní roky je zájem médií menší, v průměru se ustálil na 25 článcích ročně. Ovšem na takto malém vzorku nelze hovořit o významných trendech. Jedná se spíše o jednotlivé události, které se v České republice odehrají či nikoli.

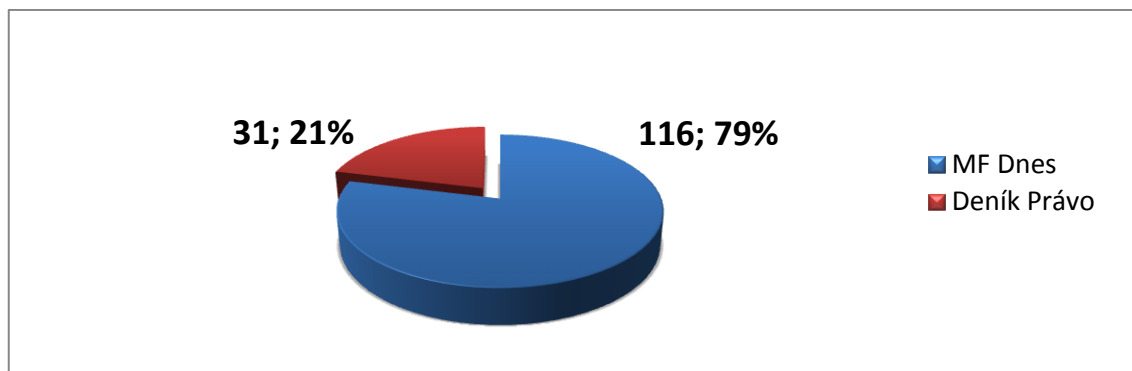
GRAF Č. 1: POČET RELEVANTNÍCH ČLÁNKŮ V JEDNOTLIVÝCH LETECH V OBDOBÍ 2008 - 2013 V PERIODIKÁCH MF DNES A PRÁVO

Zdroj: vlastní zpracování

S významnou převahou, téměř 79 % všech publikovaných článků, se tématu věnuje deník MF Dnes, viz graf č. 2.

GRAF Č. 2: PODÍL NA ČETNOSTI ČLÁNKŮ VYDANÝCH V OBDOBÍ 2008 - 2013 VE VYBRANÝCH PERIODIKÁCH MF DNES A DENÍK PRÁVO

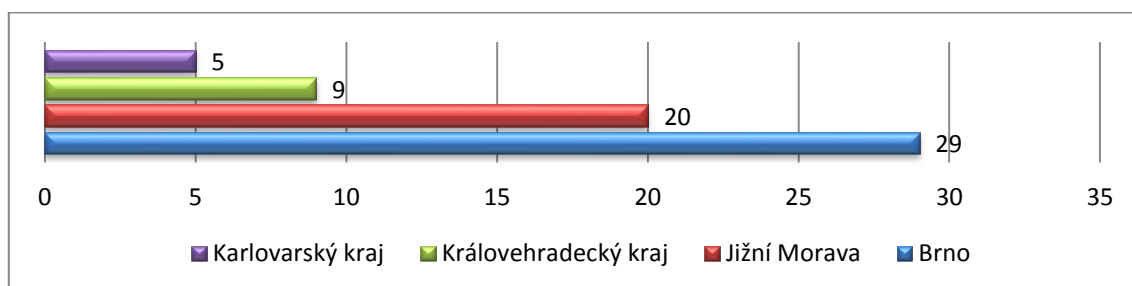

Zdroj: vlastní zpracování

Nejvyšší četnost článků byla zaznamenána v regionálních mutacích MF Dnes. V krajích s významnější muslimskou menšinou vycházely články o muslimech mnohem častěji než na celonárodní úrovni. Pokud vyšla informace o dění v regionech v celostátním sešitě, jednalo se velmi často o několikařádkovou tiskovou zprávu. V regionální příloze se deník stejné události věnoval zevrubněji.

Z celkových 116 analyzovaných článků v deníku MF Dnes bylo 79 jednotek publikováno v regionální příloze, nejčastěji Brno (29), Jižní Morava (20), Hradec Králové (9) a Karlovarský kraj (5), viz graf č. 3.

GRAF Č. 3: NEJČASTĚJŠÍ VÝSKYT ČLÁNKŮ V REGIONÁLNÍCH MUTACÍCH DENÍKU MF DNES A PRÁVO

Zdroj: vlastní zpracování

S vyslovenou hypotézou, že se počet publikovaných článků meziročně příliš nemění, lze podle výsledků analýzy souhlasit. Jediný výkyv během posledních šesti let nastal v roce 2008, způsobený nepokoji v Brně, které však byly vyvolány zprávou o smrti

českého velvyslance během teroristického útoku spáchaného útočníky ve jménu islámu. Nicméně toto mírné navýšení není nikterak zásadní v celkovém počtu příspěvků.

5.2.2 Rok, ve kterém informovala vybraná periodika o tématu muslimské menšiny v České republice nejvíce

Nejvíce článků bylo publikováno na zkoumané téma v roce 2008, a to 31 jednotek. Nejedná se o zásadní výkyv v trendu, neboť ostatní zkoumané roky se v průměru pohybují kolem 25 článků v roce. Tato kapitola rozebírá, jaké faktory měly vliv na mírné zvýšení zájmu médií o islám v Čechách.

V roce 2008 byly zásadními tématy následující události. Smrt dlouhodobého předsedy Muslimské obce prof. Šilhavého, teroristické útoky v indické Bombaji spáchané údajně pákistánskými islámskými teroristy zavinivší smrt českého velvyslance v Pákistánu. Na domácí zejména regionální scéně se objevil konflikt mezi českými muslimy a Národní stranou. Tyto události jsou zdrojem většiny publikovaných textů.

V počátcích roku 2008 je medializována výzva Národní strany k uveřejnění kontroverzního filmu nizozemského politika Geerta Wilderse *Fitna* na zahraničních stránkách jejich strany. V návaznosti na tuto zprávu se média věnují i reakci muslimů, kteří se rozhodli film promítnout sami a spojit jej s diskuzí, což je médií vnímáno jako velmi odvážný a pozitivní krok.

O smrti velvyslance bylo v září roku 2008 informováno formou neutrálního zpravodajství. Na tuto zprávu pak v denících navazovaly další texty, typu zpravodajství i publicistika, které tato událost vyvolala. Protest nacionalistů v Brně, městě s první mešitou a nejsilnější českou muslimskou komunitou, který spustil vlnu dalších událostí, byl svolán na základě události v Pákistánu, ale zřejmě byl podpořen i desátým výročím založení mešity v Brně. Média pak referovala i o žalobě muslimů podanou na Národní stranu z důvodu obviňování Muslimské obce z terorismu.

K výročí deseti let koexistence majority a muslimské menšiny, která v Brně čítá okolo 600 muslimů, vydala MF Dnes článek, kde muslimskou komunitu chválí za snahu se integrovat do české společnosti. Jako pozitivní hodnotil v článku odborník na extremismus Miroslav Mareš zúčastnění se diskuze ke kontroverznímu filmu *Fitna*: „*Určitě je to lepší způsob než nějaké razantní protesty. Muslimové tak vlastně dokazují, že*

se přizpůsobují západnímu modelu, kde se o věcech debatuje [...]“⁹¹. Ze stejného článku vyplývá, že se muslimové v Brně dlouhodobě snaží aktivně bojovat s předsudky, což dokládají i jejich veřejná vystoupení a odmítání teroristických aktů v zahraničí. Další článek z redakce MF Dnes pak připomíná okolnosti vystavění mešity, které byly problematické. Lidé se však neobávali pouze muslimů „*Máme strach, aby nám sem nedali (muslimové pozn. autorky) nějakou bombu. Lepší by byla hospoda,*“, ale také reakce místních extremistů „*Mešita by se mohla stát terčem třeba bombového útoku skinheads,*“⁹².

Medializované byly také vylepené plakáty s karikaturou Proroka v centru Brna. Právo publikovalo článek, ve kterém autor varuje před pomstou z řad muslimů i v České republice „*Za karikatury proroka Mohameda, které byly opakovaně zveřejněny v Evropě, přijde „zničující pomsta“.* Pohrozil tím vůdce teroristické organizace al-Kajdá Usáma bin Ládín.[...]. Případná hrozba se zřejmě může týkat také ČR, protože karikatury byly zveřejněny i v Brně“⁹³. O možnosti teroristického útoku v Česku psalo Právo ještě jednou v návaznosti na konferenci o terorismu v Brně, když citovalo vedoucího odboru boje s terorismem Jiřího Ráže „*Riziko, že v ČR zaútočí teroristé, není aktuální, ale je reálné.[...] Podle něj není například příliš známo, že vůči Česku byl oficiálně vyhlášen džihád – islámská svatá válka proti bezvěrcům.*“⁹⁴. MF Dnes v listopadu přinesla rozhovor s expertem na terorismus Marianem Brzybohatým z pražské Policejní akademie. Na otázku „*Hrozí tedy, že muslimští teroristé budou střílet na pražském hlavním nádraží a obsadí místní hotely?*“⁹⁵ odpověděl, že to není vyloučené, nicméně Česká republika není nejpravděpodobnější cíl. Deník však článek publikuje s titulkem „*Teror v Praze? Záminkou mohou být třeba vojáci v Afghánistánu*“, který svou intenzitou vyvolávající strach neodpovídá informacím získaným po přečtení textu.

Výše zmíněné jednotky se řadily do kategorie zpravodajství. Článek „*Sonda do duše teroristy v džínách*“ spadá do kategorie publicistika, ve které autoři vyjadřují své osobní názory. Jedná se o velmi subjektivní text, ve kterém se terorismus rovná islámský terorismus a nepřátelé se rovnají muslimové. V návaznosti na teroristický akt v Bombaji v listopadu 2008 autor píše: „*Možná jsme si mohli myslet, že terorismus se už odehrává jen v zemích, jako jsou Irák, Afghánistán nebo Pákistán. Tam, kam by člověk stejně nejel. Teď*

⁹¹ MF Dnes, 26. 9. 2008, *Islám v Brně: deset let snah o komunikaci*

⁹² MF Dnes, 6. 5. 2008 *Mešita má 10 let. V Brně se jí hodně báli*

⁹³ Právo, 21. 3. 2008, *Usáma pohrozil Evropě za karikatury*

⁹⁴ Právo, 12. 9. 2008, *Policie: Útok teroristů v Česku není aktuální*

⁹⁵ 28. 11. 2008 *Teror v Praze? Záminkou mohou být třeba vojáci v Afghánistánu*

vidíme, že to tak není. Oni přijedou za námi. Takže ti, kdo „přitažlivě“ tvrdí, že Česko je bezpečné, jsou hloupi nebo lžou.“⁹⁶ Autor užívajíc termín „Oni“ velmi schematizuje obraz teroristy jako muslimského teroristy a akt samotného teroru lokalizuje pouze na území Blízkého východu.

V návaznosti na problémy s plakáty Proroka MF Dnes otiskla dva názory kritizující někdy až provokativní chování ze strany české společnosti. Vedoucí brněnské redakce MF Dnes Karel Škrabal ve svém sloupku hodnotil postoj české společnosti, jež se nejvíce staví proti tomu, co ji nejméně ohrožuje, tedy muslimům a kritizoval časté konflikty v moravské metropoli ohledně vystavění mešit, vylepování karikatur Proroka apod. Shledává místní muslimy poměrně tolerantními, bez sklonů k radikalismu a doufá, že jim toto pochopení vydrží i nadále. „*Naši muslimové to s námi (zatím) myslí dobře. Jestli chceme, aby to tak zůstalo, neprovokujme je, v ničem nás neomezují,*“⁹⁷. Na podobné téma reaguje i plzeňský duchovní Mírgani Ahmed v rozhovoru pro MF Dnes. Plzeňští muslimové údajně pocítují určitou nedůvěru ze strany české společnosti, kterou měl umocnit i film *Fitna* volně shlédnutelný na internetu.

Rok 2008 byl co do mediálních sdělení poměrně bouřlivý. Z celkových 32 zpráv referovalo 25 o konfliktu či tenzi mezi muslimy a majoritou. Pouze 6 článků - MF Dnes, 15. 3. 2008, *Zemřel předseda českých muslimů Šilhavý*, MF Dnes, 26. 3. 2008, *Místní muslimové s námi mají (svatou) trpělivost*, MF Dnes, 6. 5. 2008, *Ráno šel pro knížku a večer se vrátil jako muslim*; MF Dnes, 26. 9. 2008, *Islám v Brně: deset let snah o komunikaci*, 29. 11. 2008, *Právo* 29. 11. 2008 *Čador mi nevadí*, *Právo* 29. 11. 2008, *Vědu vyměnil za mešitu*, nepředestíraly v titulku konflikt. Z toho uvnitř článku se o konfliktu píše pokaždé, ale již není ústředním tématem. Informaci o možném terorismu v České republice přinesly deníky celkem ve 4 článcích, které odrážely dění v zahraničí, a to teroristický útok v Bombaji, kde zemřel i český velvyslanec nebo přítomnost českých vojáků v Afghánistánu. Indie byla v několika článcích přirovnána k České republice, ale toto přirovnání je poněkud chybné, neboť Česká republika nedisponuje několikamilionovou muslimskou menšinou jako Indie na severozápadě země.

⁹⁶ MF Dnes, 28. 11. 2008, *Sonda do duše teroristy v džínách*

⁹⁷ MF Dnes, 26. 3. 2008, *Místní muslimové s námi mají (svatou) trpělivost*

Média se nejvíce věnovala lokálním konfliktům, v regionálních přílohách⁹⁸, ale i v celonárodní verzi deníku MF Dnes lze najít články na toto téma⁹⁹. Celkově deníky věnovaly problematice z kategorie integrace 14 článků z celkového počtu 31 v roce 2008, což představuje zhruba 43 % všech sdělení k tématu islám v České republice. Texty byly publikovány zejména v regionálních mutacích deníků, tedy bez celorepublikového dopadu.

Nejvíce článků redakce publikovala v říjnu 2008, konkrétně 9 článků, které souvisely se smrtí českého velvyslance v Pákistánu, jenž se stal zástupným důvodem pro aktivizaci radikálnější pravicové Národní strany. Toto politické uskupení následně organizovalo akci, dle MF Dnes, s požadavkem, aby se brněnští muslimové omluvili za smrt českého velvyslance a od útoku se distancovali, „*Všechny muslimy, brněnské nevyjímaje, viní ze smrti českého velvyslance v Pákistánu.*“¹⁰⁰ píše redaktor MF Dnes. Zmíněná událost je ukázkou typické kauzy spojené s muslimy v českém prostředí. Zkoumaná média nevytváří automatické kategorie „My“ a „Oni“, ale referuje o „Oni“ jako muslimové a zároveň „Oni“ jako pravicoví radikálové. Z mediálních projevů autorů zpravodajských článků nelze vypozařovat negativní diskurz vůči muslimské menšině, naopak je pohlíženo spíše na jejich „protistranu“ jako na negativní jev. „*Protest pravicové Národní strany u brněnské mešity ve Vídeňské ulici změnilo včera kolem poledne asi deset stoupců extremistů ve frašku. Místo hlasitého kritizování islamismu tvrdili, že cestují z Prahy do Ostravy a před muslimskou modlitebnou se „jen zastavili*“¹⁰¹. Tehdejší ministr vnitra Ivan Langer se k pokusům o umístění filmu Fitna na stránky Národní strany vyjádřil ČTK následovně: „*Věřím, že hloupé nápady několika idiotů nezískají pozornost. Nejlepší cesta, jak se těmto idiotům bránit, je to ignorovat, protože co oni potřebují, je mediální show a reklama,*“¹⁰². Je pravdou, že se v tomto roce Národní straně od MF Dnes dostalo poměrně vysoké mediální pozornosti, jelikož se jednalo o výpady proti muslimům, které jsou deníkem poměrně monitorovány.

Muslimové jsou v tomto roce médií prezentováni jako komunita, která je reprezentována předsedou muslimské obce Hassanem Muneebem Alrawim. Podle

⁹⁸ MF Dnes, 22. 9. 2008, *Národovci: protest u mešity*; MF Dnes, 24. 9. 2008, *Extremisté proti mešitě*; MF Dnes, 25. 9. 2008, *Protest proti islámu? Ne, jdeme jen kolem*; MF Dnes, 30. 9. 2008, *Muslimové chtějí žalovat Národní stranu*; MF Dnes, 4. 12. 2008, *Policie odmítla trestní oznámení muslimů*

⁹⁹ MF Dnes, 23. 9. 2008 *Extremisté chystají protest proti islámu*; MF Dnes, 30. 9. 2008, *Muslimové zažalují Národní stranu*; MF Dnes, 27. 10. 2008, *Na mešitu nastříkali protiislámský nápis*; MF Dnes, 30. 10. 2008, *Muslimů z Brna se dotklo nařčení z terorismu*).

¹⁰⁰ MF Dnes, 25. 9. 2008, *Protest proti islámu? Ne, jdeme jen kolem*.

¹⁰¹ MF Dnes, 25. 9. 2008, *Protest proti islámu? Ne, jdeme jen kolem*.

¹⁰² Právo, 25. 2. 2008, *Nacionalisté chtějí film proti islámu na svůj web*.

výpovědi respondentů během rozhovorů Muslimská obec však rozhodně nereprezentuje všechny muslimy v Čechách. Média se na ni však obrací při potřebě získat vyjádření v aktuálních kauzách. Zpravodajství je tvořeno strukturou, ve které je nastolen problém, jež nastal, či výtka vůči muslimům a následně je dán prostor muslimské autoritě, která vše dementuje a snaží se naopak muslimy uvést jako velmi otevřenou skupinu tíhnoucí k dialogu. „*Je důležité být u toho, když se o nás mluví. Lidé si zaslouží, abychom jim vysvětlili, co si myslíme, a nechali je, aby to pak sami zvážili a vytvořili si vlastní názor,*“ říká Hassan Muneeb Alrawi, předseda Islámské nadace v Brně k promítání filmu Fitna¹⁰³. V jiném článku reaguje v podobném duchu „*My demonstrovat ani nic podobného nebudeme. Takovou radost autorovi neuděláme,*“¹⁰⁴. Duchovní plzeňské modlitebny Mirgani Ahmed v rozhovoru pro MF Dnes v návaznosti na vyvěšené karikatury proroka Muhammada vypověděl: „*Neplánujeme kvůli nim žádné nepokoje a demonstrace. Je to zbytečné a mohlo by se to otočit proti nám. Nechceme situaci vystupňovat, protože zde není žádný skutečný problém, pro který by bylo třeba se bouřit. Ani film, ani karikatury, které se objevily v Brně, nemohou narušit přátelskou atmosféru mezi námi muslimy a většinou českou společností.*“¹⁰⁵. Muslimští představitelé jsou ve svých vyjádřeních do médií vždy velmi opatrní a preferují nekonfliktních výroky většinou defenzivního charakteru. V návaznosti na chystaný říjnový pochod Národní strany Alrawi médiím řekl: „*Členové Národní strany se sami chovají jako teroristé, kteří trestají nevinné za chybu druhých. Ukázali, že nedokážou ovládat emoce. Myslím, že tady šlápli vedle,*“¹⁰⁶. O měsíc později se na dveřích brněnské mešity objevily nápisy „stop islámu“ a „Ne“, o týden dříve muslimové zaznamenali znaky ve tvaru kříže taktéž na mešitě. Předseda brněnských muslimů tento akt opět bagatelizuje: „*Je to práce menší skupiny lidí, která dává své názory najevo tímto způsobem,*“¹⁰⁷. Ve svých mediálních výstupech se Alrawi snaží činy namířené proti muslimské menšině marginalizovat a nevztahovat k celé české společnosti, aktéry vystupující proti muslimům vyjímá z české majority jako speciální skupinu.

Pro rok 2008 však lze konstatovat a potvrdit tak částečně i hypotézu, že agenda médií je ovlivněna děním v zahraničí, nicméně tím způsobem, že je zahraniční konflikt přenášen do České republiky potažmo na české muslimy jinými subjekty, nežli jsou média.

¹⁰³ MF Dnes, 3. 5. 2008 *Muslimové uvidí film, jenž jim vadí.*

¹⁰⁴ MF Dnes, 3. 5. 2008, *Muslimové uvidí film, jenž jim vadí*

¹⁰⁵ MF Dnes, 9. 4. 2008, *Střet civilizací? To je moderní mýtus.*

¹⁰⁶ MF Dnes, 24. 9. 2008, *Extremisté proti mešitě.*

¹⁰⁷ MF Dnes, 27. 02. 2008, *Mešitu v Brně pokryly protiislámské nápisy.*

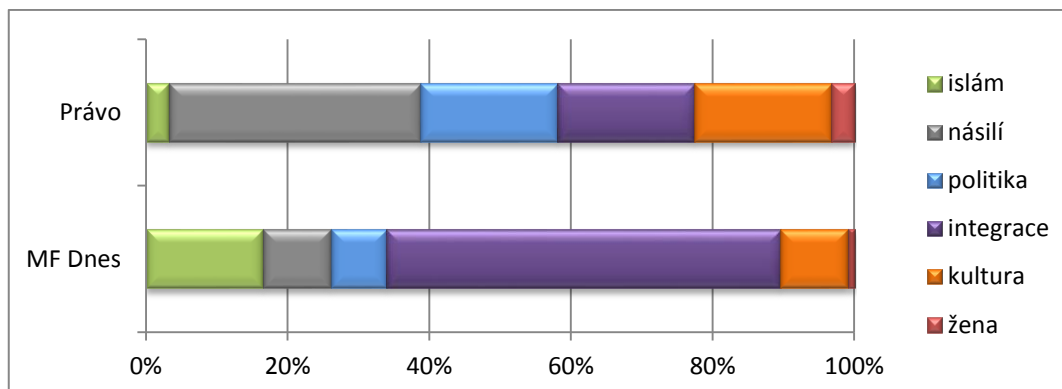
Tato následně o akcích pouze referují, často v očekávání senzačních zpráv. Zbytek příspěvků reaguje na dění v České republice.

5.3 KVALITATIVNÍ ČÁST

Následující kapitoly se zabývají otázkami, jaká témata jsou vybranými deníky akcentována, z jakého důvodu byla do agendy média zařazena a jak deníky rámuji téma muslimové v České republice. V úvodu je představena tematická agenda obou deníků s nejvíce zastoupenými kategoriemi následovaná výsledky rozboru nejčastějších témat v rámci kategorie integrace, která zabírá dle analýzy největší prostor v agendě médií referujících o muslimské menšině v českém prostředí. Celkově je této problematice věnováno 79 % veškerých příspěvků. Míra se u deníků liší, neboť deník Právo má svou agendu vyváženější, integraci se věnuje v 19 % svých příspěvků, stejně tak jako kategorii politika. MF Dnes se věnuje vztahu české a muslimské menšiny v 59 % příspěvků, viz graf č. 3 v předešlé kapitole.

V následujícím grafu č. 4 může být zarážející výrazná převaha kategorie násilí u deníku Právo. Není to způsobeno tím, že by se deník zaměřoval primárně na tuto kategorii, obsahuje 11 příspěvků, stejně jako v deníku MF Dnes. Z důvodu nízké četnosti článků v Právu obecně tato kategorie vystupuje do popředí, neboť všech 11 příspěvků lze pokládat za důležité, což dokazuje i MF Dnes, kde je však toto téma marginalizováno z důvodu vyšší četnosti článků u kategorie integrace.

GRAF Č 4. RELATIVNÍ PODÍL KATEGORIÍ REFERUJÍCÍCH O MUSLIMECH V ČESKÉM PROSTŘEDÍ V AGENDĚ DENÍKŮ MF DNES A PRÁVO V LETECH 2008 - 2013

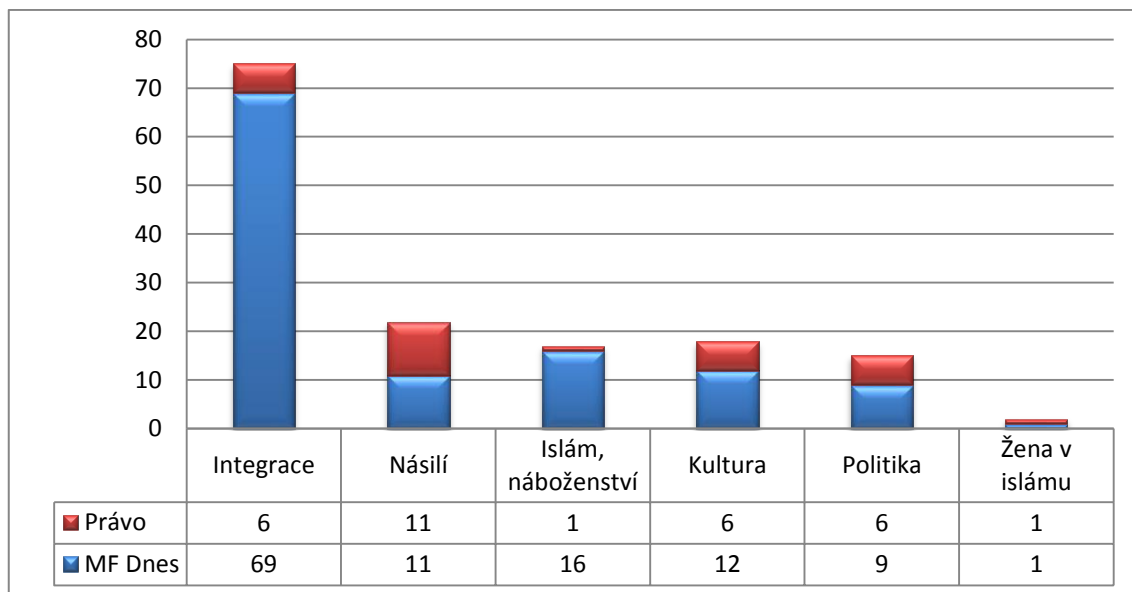

Zdroj: vlastní zpracování

5.3.1 Témata akcentována českým tiskem

Úvodem je nutné předestřít, že hlavní kategorií se stala s výraznou převahou integrace. V grafu č. 5 je zobrazena četnost příspěvků v absolutních číslech pro oba deníky v identifikovaných kategoriích. Jejich obsah bude podrobněji rozebrán v následující kapitole. Pro jednotlivé kategorie byly stanoveny tematické celky, které jsou typickými zástupci v dané kategorii. V některých kategoriích jsou témata velmi různorodá, a proto pro ně nebyly tyto celky vytvořeny, ale pouze popsány nejdůležitější kauzy či události, o kterých bylo referováno v průběhu let 2008 – 2013.

GRAF Č. 5: ČETNOST VÝSKYTU KATEGORIÍ U RELEVANTNÍCH ČLÁNKŮ MEZI OBDOBÍM 2008 - 2013 V PERIODIKÁCH MF DNES A DENÍK PŘÁVO

Zdroj: vlastní zpracování

5.3.1.1 Integrace

Soužití v české společnosti se stalo ústředním tématem s nejvyšším počtem příspěvků. V této kategorii lze vydělit tři sub-témata, kterými se tisk výhradně zabývá: výstavba mešit nebo modliteben, výpady vůči muslimské menšině a kontroverzní prohlášení členů komunity v mešitách.

V deníku Právo, stejně jako v deníku MF Dnes, se line červená nit problému výstavby mešit. Zejména v Brně, ale i v jiných regionálních městech. Již z roku 2004 je tato problematika nazývána tzv. „boj o mešity“. Muslimská komunita nemá povětšinou v daném městě či regionu problémy, dokud se nevynoří idea či koncepce vybudování mešity či modlitebny. Ač se jedná o záměr, následuje velmi rychle ostré vystoupení společnosti proti doprovázen i negativním postojem politických představitelů. Mešita symbolizuje pronikání do českého prostoru, ač je to už jen konsekvence existence komunity na daném území. Slovo mešita se objevilo v celkem 41 titulcích, tedy ve 35 % všech publikovaných příspěvků. Ne všechny zprávy se týkaly samotné výstavby mešity, ale v mediálním prostoru jsou muslimové často reprezentováni mešitami a jejich počet dáván do souvislosti s radikalismem. Islámské svatostánky jsou považovány za místo, kde se rodí fundamentalističtí muslimové. Ač mnoho muslimů v České republice mešitu ke svému životu ani nepotřebuje, stává se mešita pro českou veřejnost měřítkem

fundamentalismu a míry pronikání do českého prostoru. Brněnští obyvatelé by teoreticky neměli z předkládaného mediálního obrazu pociťovat z české muslimské komunity strach. Ve zpravodajství se nelze dočíst o násilí ze strany českých muslimů nebo o konkrétním napadení. Konflikty vyvolávají muslimové sami mezi sebou nevyrovnanými osobními účty, ale do života občana nijak nezasahují. Pokud se objeví téma mešity, příkře se ohradí občanské iniciativy následované regionálními politiky, jež se k mešitám staví spíše odmítavě.

Lidé stojící v opozici vůči islámskému centru v Hradci Králové argumentují zvýšením kriminality i počtu přistěhovalců z muslimských zemí, i když tento obrázek česká média nenabízejí. Příspěvky o masové migraci z arabských zemí do České republiky a přestupky proti české legislativě v mediální agendě nenalezneme. Proti muslimům pak po českém způsobu protestovali lidé v roce 2010 na náměstí v Hradci grilováním vepřového masa a pitím alkoholu s hesly „*S vepřovým na věčné časy!*“ či „*Za každou mešitu v Evropě jeden kostel v Arábii*“¹⁰⁸. Otázkou zůstává, kde se berou představy o teroristech z brněnské mešity. Klíčem bude zpravodajství ze zahraničí. Média reflektují obraz podávaný z USA, Francie a Španělska, kde se nachází početná muslimská komunita se svými specifickými problémy. Důvodem k nedůvěřivosti mohou být i zprávy o teroristických útocích spáchaných ve jménu islámu. Útoky se však neodehrávají pouze na území západních zemí, ale po celém světě. Teroristé nereprezentují všechny muslimy a čeští muslimové již několikrát tyto násilné akce odsoudili a distancovali se od nich.

Rozhovor vedený s bývalým politikem Janem Rumlem o problematice náboženství v české společnosti se k tématu integrace vyjádřil následovně „*Musíme umět žít spolu i tehdy, když mně druzí připadají hrozně neznámí. Pocit cizoty je vlastně první bariéra. Xenofobie je strach před neznámým. Já znám muslimy teď spíš ze sdělovacích prostředků a z toho, co kde všude napáchali. Moje občanská a odborná snaha je dopídit se základů jejich učení dál a poznat proč jednají, jak jednají*“¹⁰⁹. Ruml si všímá problematiky „*My vs. Oni*“ a jak sám upozorňuje, sám v sobě se snaží překonat stereotyp vykonstruovaný sdělovacími prostředky.

¹⁰⁸ MF Dnes, 14. 10. 2010, *Ne islamizaci Hradce? Grilovačka*

¹⁰⁹ Právo, 27. 8. 2011, *Anders Breivik svým běsněním ukázal, že jeho křesťanství je jen póza, říká Josef Ruml*

*Muslimové chtějí v Hradci Králové svůj svatostánek
Mešitu v Kolové nechtěli
Muslimové chtějí mešitu v Hradci, lidé protestují
Odpůrci mešity zakládají sdružení
Mešita se sem nehodí, řekli odpůrci
Muslimové chtějí v Brně postavit novou mešitu, město to nevítá
Mešity v českých městech? Říkám ne!
Jedna mešita v Brně stačí, tvrdí Svoboda*

Příspěvky referující o výpadech na muslimy jsou dalším tematickým celkem. Aktuální byl zejména v roce 2008 a 2009, kdy byla proti muslimům vedena negativní kampaň Národní stranou, dále byly zaregistrovány karikatury Proroka Muhammada v několika městech, vepřové ostatky před dveřmi mešity či namalované kříže na dveřích mešity. Jednotlivé výpady se zaměřují pouze na mešity.

*Plakáty s prorokem mizí z ulic
Národovci: protest u mešity
Muslimové chtějí žalovat Národní stranu
Na mešitu nastríkali protiislámský nápis
Mešity v českých městech? Říkám ne!
Další útok na mešitu. Nálepkami*

Posledním tématem jsou osobní roztržky mezi muslimy a zveřejňování kompromitujících materiálů na internetu. Jedná se o diskutabilní kázání a výroky duchovních či podezřelé chování v mešitě. S těmito událostmi se pak váže mnoho dalších příspěvků komentující dění v komunitě.

*Brněnské muslimy rozděluje stavba nové, větší mešity
Kázání proti Židům na webu. Je to pomsta, tvrdí muslimové
Tři měsíce od kontroverzního kázání v mešitě. Spor je zažehnán
Kázání v mešitě bylo trestné. Ale už je promlčeno...
Muslimové v brněnské mešitě stříleli a fotili se u toho
Žalobci posílají policii na muslimy. Kvůli kázání
Slova o nenávisti z mešity policie stíhat nebude*

5.3.1.2 Násilí

Následující kategorie je druhou nejvíce zastoupenou ve výzkumném vzorku. Celkem se jedná o 22 příspěvků spojených s násilím či terorismem na českém území či na českých občanech. Kategorie je médii rámovaná do dvou oblastí. První jsou příspěvky přinášející informace či dohady o možném nebo plánovaném teroristickém

útoku na českém území a druhým celkem je násilí na českých občanech doma i v zahraničí, spáchané muslimem. Celkem 17 jednotek lze zařadit do těchto nastíněných témat.

Příspěvky referující o možnosti terorismu vycházejí z chování a postojů české vlády či českých občanů v zahraničí. Média přinášejí různé důvody k uskutečnění útoku z řad radikálních muslimů na českém území. Jedná se o výhrůžky Bin Ladina na adresu země, ve kterých se objevily prorokovy karikatury, dále postoj České republiky vůči Palestině a v neposlední řadě i přítomnost českých vojáků v Afghánistánu. Objevily se i dvě kauzy popisující přítomnost teroristů v České republice a plánování teroristických útoků, které překazila česká tajná služba. Mělo se jednat o Maročany (v příspěvku Marokánci), kteří zde měli nakoupit zbraně a následně spáchat útok na židovské město v Praze v roce 2006. Druhá kauza se týkala zadržení pěti členů teroristické skupiny z *Džamat Šariat* operující na severním Kavkazu, všichni nearabského původu (Bulhaři, Čečenci, Moldavani a Dagestánci). Lze se domnívat, že pokud by se uskutečnilo podobné dopadení osob arabského původu, média se této události budou věnovat zevrubněji.

Češi ohroženi islámskými teroristy tvoří další tematický celek, který lze ve sledovaných médiích nalézt. Jedná se o příspěvky o smrti českého velvyslance, unesení dvou mladých Čechů v Indii a ohrožení Čechů na Sinajském poloostrově beduíny.

Násilí se věnují obě média ve stejném počtu příspěvků, zpracovávají také stejná témata. Nelze konstatovat, že by příspěvky zpracovávající terorismus a ohrožení z řad českých islámských radikálů zaujímaly výsadní postavení v mediálním prostoru. Žádný příspěvek nezaznamenal násilný čin ve jménu islámu na českém území.

5.3.1.3 Islám

Věřoučná problematika nebyla ve vybraných médiích rozebírána. Islám a jeho přizpůsobování se českému kulturnímu, sociálnímu a nakonec i náboženskému prostředí není tématem, které by český tisk akcentoval. Spíše v této kategorii nacházíme témata jako konverze k islámu, a jakými důsledky je tento fakt doprovázen. Téma konverze bylo řešeno celkem třikrát, se dvěma ženami a jedním mužem. Jedna žena se pak stala středem kauzy ohledně zahalování, neboť působí jako učitelka a zahaluje si vlasy do tzv. *hidžábu* (obličej je zcela viditelný, pouze šátek zahaluje vlasy a je omotaný kolem obličejové části a upevněn pod bradou).

Z celkových 17 příspěvků bylo osm publicistickými, což odpovídá dané problematice. Prvním tematickým celkem jsou tedy konvertité a popis jejich života a islám jako životní styl. Druhým jsou pak názory či komentáře ohledně islámu a islamismu. Třetí kategorie není jednotná, byly do ní zařazeny příspěvky, které neměly jednotící charakter. Lze zmínit rozhovor s českou společností, která ve svém portfoliu potravinových služeb nabízí i halal porážku a distribuuje takto upravené maso do halal potravin po celé republice. V rozhovoru majitel upozorňuje na fakt, že zvířata takto v případě profesionální porážky netrpí o nic více než při běžné „české“ porážce omráčením elektrickým proudem.

Problematika islámu se na stránky novin MF Dnes dostala i z důvodu znovu uvedení projektu *Studenti píšou noviny* v roce 2009, ve kterém v regionálních mutacích MF Dnes nechává prostor studentům středních škol, aby se vyjádřili ke společenským otázkám. Pro rok 2009 se tématy staly následující okruhy: *Nejateističtější národ na světě*, *Círky v ČR* a *Náboženská tolerance*. V mnoha pracích se objevilo téma islám. Nejen v obecné rovině, ale i ve vztahu k České republice. Tyto texty byly zahrnuty do analýzy, ale studentské práce jsou zajímavé i z jiného pohledu. Nejedná se o profesionální žurnalisty, studenti jsou tzv. „hlasem z lidu“, na kterém lze pozorovat zaběhlé stereotypy přetrvávající v lidech. Tyto mohou být tvořeny vlastními zkušenostmi, ale také mohou být vykonstruované médii. U studentů střední školy se však předpokládá, že jejich zkušenosti s islámem budou spíše zprostředkované.

„Nikdo nikomu nemůže zakázat víru, ale mešity v Česku? Moc si to nedokážu představit. Jestli jsou natolik ortodoxní, že se bez mešit neobejdou, tak ať jdou do zemí, kde jsou mešity v každé zapadlé vesničce.“¹¹⁰

Autorka dále dodává:

„Ve státech, kde je Korán zároveň i součástí zákona, panují kruté poměry a uplatňují se nelidské tresty i za relativně mírná provinění.“¹¹¹

V příspěvcích se objevují taktéž schematické vize zprostředkované médii.

¹¹⁰ MF Dnes, 3. 4. 2008, *Mešity v českých městech? Říkám NE!*

¹¹¹ MF Dnes, 9. 4. 2009, *A co 11. září? Tím odpovídám na to, zda by u nás měly stát mešity*

„ Nemůžu odsuzovat lidi jen podle jejich víry, ale většina teroristů přece uznává islám. Poslední dobou v televizi slychám docela často: Terorista na sobě odpálil bombu v obchodním domě; teroristé zaútočili na autobus plný nevinných lidí [...]“.¹¹²

„[...]když se v médiích objeví nějaký vyznavač islámu, většinou to terorista je. Ale proč by média vysílala zprávy o obyčejných lidech, kteří si žijí poměrně v poklidu?“.¹¹³

5.3.1.4 Politika

V této kategorii lze rozeznat také tři tematické celky. První se týká státního příspěvku církvím a náboženským hnutím, na který nemůže Muslimská obec zatím dosáhnout. Druhým pak lidovecký postoj vůči muslimům na krajské úrovni, kde se často lidovečtí zastupitelé vyjadřují o působení muslimů v kraji. Třetím subtématem jsou politické vztahy České republiky a zemí, kde je vyznáván islám. Hlavní roli v těchto příspěvcích hraje prezident Miloš Zeman, který svými výroky arabské země popuzuje.

Politickým tématem se stal již zmíněný státní příspěvek církvím a náboženským hnutím, na který mají právo pouze náboženská uskupení splňující určité podmínky, mimo jiné deset let registrace a 10 000 oficiálních stoupenců. V článkách v deníku Právo se vedle komunity muslimů objevuje také hnutí Haré Kršna, přičemž obě náboženské společnosti nemohou v nejbližší době dosáhnout požadovaného počtu členů pro získání finanční dotace na činnost a zakládání škol a považují toto kritérium za diskriminační¹¹⁴. Toto téma by muslimové spíše chtěli udělat politickým, než jakým ve skutečnosti je.

Také výstavba mešit se stala politickou záležitostí. Brněnští lidovečtí zastupitelé chtěli zabránit výstavbě nové mešity s tím, že nechtějí udělat podobnou chybu jako jiné evropské metropole. Bývalý jihomoravský hejtman David Juránek poukázal na některé muslimské jedince, kteří v Česku či jinde nadřazují právo šaría nad právo hostitelské země¹¹⁵. Vyjádření tehdejšího lidoveckého náměstka brněnského primátora Daniela Rychnovského naznačuje, že se muslimům v Brně už ustoupilo dost: „*Já se domnívám, že Brno již jednou vyjádřilo svoji tolerantnost tím, že nechalo postavit mešitu na Vídeňské*

¹¹² MF Dnes, 3. 4. 2009, Mešity v českých městech? Říkám NE!

¹¹³ MF Dnes, 9. 4. 2009, Muslimové v Česku nemají mešity, mělo by jich být víc

¹¹⁴ Právo 7. 6. 2011 Státem podporované církve jsou elitní klub, stěžují si ty menší bez dotací

¹¹⁵ Právo, 24. 7. 2009 Muslimové chtějí v Brně postavit novou mešitu, město to neví

ulici, a že to stačí,“¹¹⁶ Odpůrci se často nechávají slyšet, že mešity do českého kulturního prostoru nepatří „*Mešita se do Hradce Králové nehodí. Patří do Damašku, Istanbulu a ostatních muslimských měst, ale ne k nám,*“¹¹⁷ argumentuje hradecká zastupitelka a tehdejší poslankyně Hana Orgoníková. Důvodem je i teze o selhání multikulturalismu a šíření radikalismu v mešitách: „*Jsem značně nábožensky snášlivý. Problém je ale jiný. Umírnění muslimové v Kolové něco postaví. Pak se tam stáhnou radikálové a ty umírněné vyženou,*“ prohlásil v lednu 2009 zastupitel Kolové Petr Maxim.¹¹⁸

Dalším politickým tématem se opakovaně stala prohlášení prezidenta Zemana ohledně muslimů: „*Základním konfliktem ve 21. století bude konflikt mezi euroamerickou a islámskou civilizací. Mezi náboženstvím lásky a náboženstvím nenávisti,*“¹¹⁹ uvedl údajně Zeman v deníku Právo. Dále se se značným mediálním ohlasem setkal výrok o možnosti přemístění české ambasády v Izraeli do Jeruzaléma, který vyvolal rozruch v Palestině i Lize Arabských států. V neposlední řadě se politickým tématem stalo i hlasování na Valném shromáždění Organizace spojených národů, při kterém hlasovala Česká republika proti uznání Palestiny jako nečlenského pozorovatelského státu. Deník právo ihned přišel s podtitulkem „*Může se Česko dostat do hledáčku militantních islamistů? Podle některých diplomatů nelze tuto hrozbu vyloučit.*“¹²⁰.

5.3.1.5 Žena v islámu

Ač se na první pohled může zdát, že téma žena v islámu bude jedno z nejvíce akcentovaných, vzhledem k jeho problematičkému vnímání v České republice, ale i celém západním prostoru, není tomu tak. Výzkum ukázal, že česká seriózní média toto téma v české prostředí neakcentovala. S ohledem na nejčtetnější kategorii, kterou je ve vybraných médiích integrace muslimského obyvatelstva do majoritní společnosti a téma s tímto aktem spjatá, není postavení ženy problémem. V českém prostředí se stále více akcentuje problematika vystavění mešit a lokálních konfliktů, kterým se média věnují a v regionálních mutacích je podrobně popisují.

Stereotypní představy o ženě v islámu lze nalézt v rubrice *Studenti píší noviny*.

¹¹⁶ Právo, 24. 7. 2009, *Muslimové chtějí v Brně postavit novou mešitu, město to nevíta*

¹¹⁷ MF Dnes, 22. 2. 2011, *Mešita se sem nehodí, řekli odpůrci*

¹¹⁸ MF Dnes, 13. 8. 2012, *Chtěli by v lázních mešitu*

¹¹⁹ Právo, 5. 5. 2010, *Zeman urazil brněnské muslimy, chtějí ho žalovat*

¹²⁰ Právo, 5. 12. 2012, *Hrozí atentáty za hlas proti Palestině? Nečas se neobává*

„Náboženství, které považuje ženy doslova za nižší formu života.“¹²¹

„[...] Navíc v muslimské víře musí být žena podřízena muži. Má méně práv, musí chodit zahalena, nesmí muže kritizovat, je provdána za muže z cizí rodiny, kterého jí určí rodiče, často je svým mužem bita.“¹²²

„[...]jako dívka mám k muslimům jistý odstup. Muslimové jsou většinou velmi sebevědomí muži, kteří si myslí, že jsou pány světa, a žena je pro ně jen něco podřadného. Ženy je musí poslouchat a neodporovat jim. Takže představa, že by se islám v Česku rozšířil, je pro mě tak trochu děsivá.“¹²³

Téma postavení ženy v islámu se objevuje pouze v již zmíněných studentských článcích. Studenti poukazují ve většině příspěvků na nerovnoprávné postavení žen v islámské společnosti jakožto zcela objektivní fakt. Akcentují variantu o celkové podřízenosti až nižší formě života. Dopouštějí se mnoha faktografických nepřesností „*Tak proč by mělo demokratické Česko podporovat společnost, která demokracii potlačuje a neuznává jiné náboženství než to své jediné?*“¹²⁴. Tyto nepřesnosti ukazují na zažitě stereotypy přežívající v naší společnosti. Nelze studentům upírat snahu o určitou toleranci, velmi často však píšou ve stylu „ne všichni jsou špatní, jen holt my nepoznáme, kteří jsou ti špatní a dobří, proto mají smůlu.“ Odkazují se na události z 11. září, které má potvrdit fakt, že špatní muslimové opravdu existují a měli bychom se jich bát.

5.3.2 Tematické zaměření deníků zařazených do obsahové analýzy

5.3.2.1 Deník Právo

Z celkového počtu relevantních článků 31 spadá 23 článků do kategorie zpravodajství, osm do kategorie publicistiky, z toho čtyři rozhovory. Deník se ve zprávách, až na občasné výjimky v expresivitě nadpisů, snaží zachovávat objektivitu a autoři příspěvků podávají základní popis situace bez přidaných soudů. Jiné informace a emocionalitu již přinášejí články z kategorie publicistika, které pronikají více do hloubky

¹²¹ MF Dnes, 9. 4. 2009, *A co 11. září? Tím odpovídám na to, zda by u nás měly stát mešity*

¹²² MF Dnes, 2. 4. 2009, *Náboženský zápal v naší zemi*

¹²³ MF Dnes, 3. 4. 2008, *Mešity v českých městech? Říkám NE!*

¹²⁴ MF Dnes, 9. 4. 2009, *A co 11. září? Tím odpovídám na to, zda by u nás měly stát mešity*

a přinášejí komplexnější pohled na situaci spojenou s islámem v Česku, ať pozitivní či negativní.

V deníku byly za zkoumanou dobu otisknuty dva portréty českých muslimů-konvertitů, kteřížto popisují konverzi jako velmi pozitivní obrat v jejich dosavadním životě. Jistě se naleznou i ti, kteří se od islámu odvrátili, s těmi však rozhovory uskutečněny nebyly. Lze se domnívat, že deník se snaží zprostředkovat život českých muslimů širší veřejnosti.

V deníku Právo se objevuje ve zkoumaném období 11 článků spojených s násilím ve jménu islámu či teroristickými útoky, celkově 30 %. Z toho čtyři články mají terorismus nebo atentát již v titulku. Všechny články v této kategorii pojednávají o již uskutečněných teroristických útocích nebo o možnosti spáchání teroristického činu. Zajímavostí je, že dva články informující o výskytu teroristů na českém území, se týkají občanů Ruské federace – Čečenců nebo Dagestánců, kteří v české společnosti nejsou nikterak vnímáni jako typičtí muslimští radikálové.

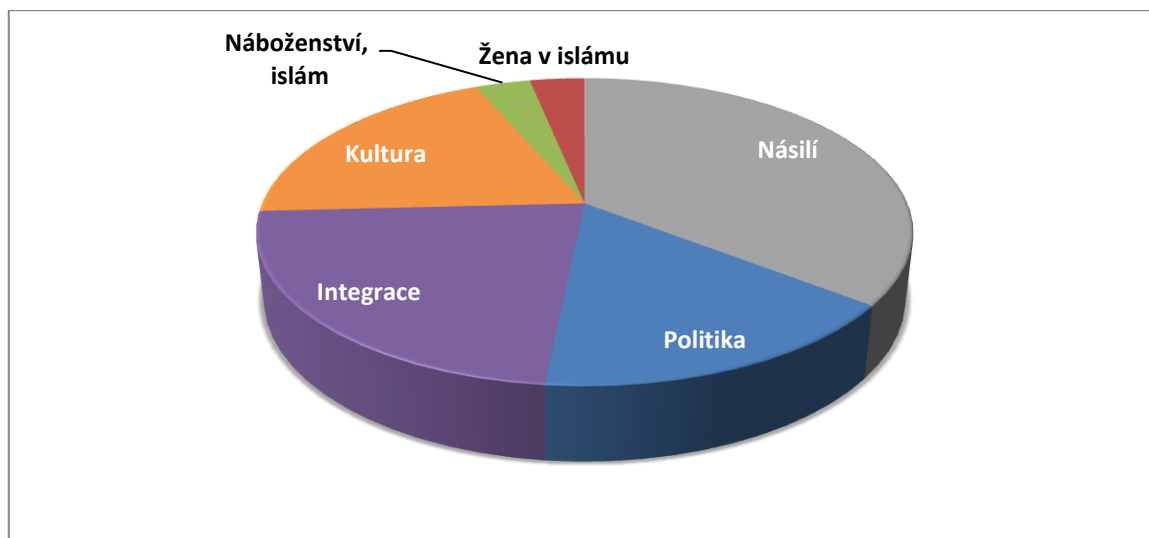
Druhou nejvíce zastoupenou kategorií byla politika, celkem 6 příspěvků. Kromě 2 příspěvků pojednávajících na téma státem podporované církve a dosažení registrace druhého stupně pro muslimskou obec, se ostatních 5 příspěvků týkalo vyjádření prezidenta Zemana na adresu muslimů. V lednu 2010 Zeman urazil brněnské muslimy, když islám nazval náboženstvím nenávisti, v návaznosti na tento výrok jej chtěl, dnes již bývalý místopředseda UMO L. Lhořan, žalovat. Zbylé články se týkají reakcí Palestinců a Ligy Arabských Států (dále jen LAS) na Zemanův nápad přestěhovat českou misi v Izraeli do Jeruzaléma, který je muslimy chápán jako okupované území. Výrok odsoudila Palestina a následně i LAS požadujíc po českém velvyslanci v Káhiře vysvětlení. V médiích byl tento incident prezentován jako diplomatický konflikt, který komentoval dokonce i palestinský Hamas považovaný českými médii za teroristickou islámskou skupinu.

Také kategorie integrace zaznamenala šest příspěvků. Týkaly se, podobně jako v MF Dnes, uveřejnění filmu *Fitna*, již zmíněné hrozby Usáma Bin Ládina za prorokovy karikatury a po dvou příspěvcích informoval deník také o negativním stanovisku KDU-ČSL k vystavění nové mešity v Brně a přizpůsobování se Lázní Darkov arabské klientele, například vystavěním modlitebny v roce 2013.

Deník Právo se zaměřuje na kategorie integrace, násilí, politika a okrajově i kultura na rozdíl od MF Dnes, který se kategorii kultura prakticky nevěnuje. Právo si jen okrajově

všimá otázky náboženství a ženy v islámu, konkrétně se jedná o 1 článek pro obě kategorie, viz graf č. 5. Celkově je charakter zpráv pestřejší než u MF Dnes. Je to způsobeno faktem, že se deník tématem muslimů v České republice příliš nezabývá, nezaměřuje se na problémy integrace a naopak i když poskrovnu referuje o všeobecném dění spojeným s muslimkou komunitou.

GRAF Č. 6: ČETNOST KATEGORIÍ V DENÍKU PRÁVO V OBDOBÍ 2008 - 2013

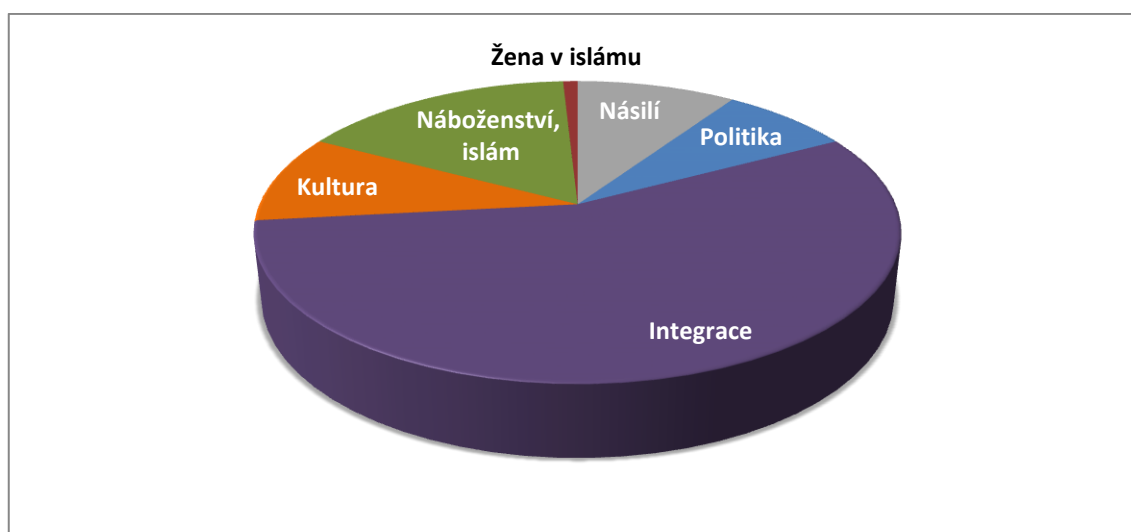

Zdroj: Vlastní zpracování

5.3.2.2 Deník MF Dnes

U MF Dnes bylo zkoumáno celkem 116 jednotek (článků) přičemž 79 příspěvků vyšlo v rámci jedné ze 14 regionálních mutací deníku. Deník oproti druhému zkoumanému periodiku věnuje muslimům mnohem větší prostor. Způsobeno je to zejména tím, že je tu možnost publikace v četných regionálních mutacích, ve kterých pak dostávají prostor lokální kauzy a značně tu tematicky dominuje kategorie integrace s 69 příspěvků z celkového počtu 116 pro období mezi lety 2008 - 2013. Jedná se zejména o moravskou metropoli a Jižní Moravu. Četnost kategorií je vyobrazena na následujícím grafu č. 7.

GRAF Č. 7: ČETNOST KATEGORIÍ V DENÍKU MF DNES V OBDOBÍ 2008 - 2013

Zdroj: Vlastní zpracování

Integrace, tedy vztah mezi majoritou a muslimskou menšinou, zabírá 59 % agendy, celkem 69 příspěvků. Oproti Právu se zaměřuje mnohem více na dění v regionech a problémů v soužití. Ač se z grafů jeví, že se MF Dnes věnuje méně kategoriím násilí a politika než deník Právo, není tomu tak. Oba deníky se kategorii násilí a politika věnují obdobně a informují v podobném duchu. Zkreslení přináší absolutní počet příspěvků pro MF Dnes, který zkresluje ostatní kategorie, neboť přináší významný počet zpravodajství z regionálních konfliktů, na které se ve své agendě zaměřuje.

MF Dnes předkládá především příspěvky týkající se zpravodajství. V této kategorii jako jediné lze sledovat kontinuum zpravodajství o událostech odehrávajících se v krajích. 74 % příspěvků spadá do kategorie zpravodajství. Nebylo vyzpozorováno, že by bylo o muslimech psáno nikterak negativně. Problémem je spíše typ událostí, o kterých je informováno. Jedná se ve valné většině o zprávy s negativním obsahem řešící problémy soužití nežli jeho klady a přínosy. V celé kategorii není uveden žádný příspěvek hovořící jednoznačně ve prospěch multikulturalismu či přínosu společného soužití.

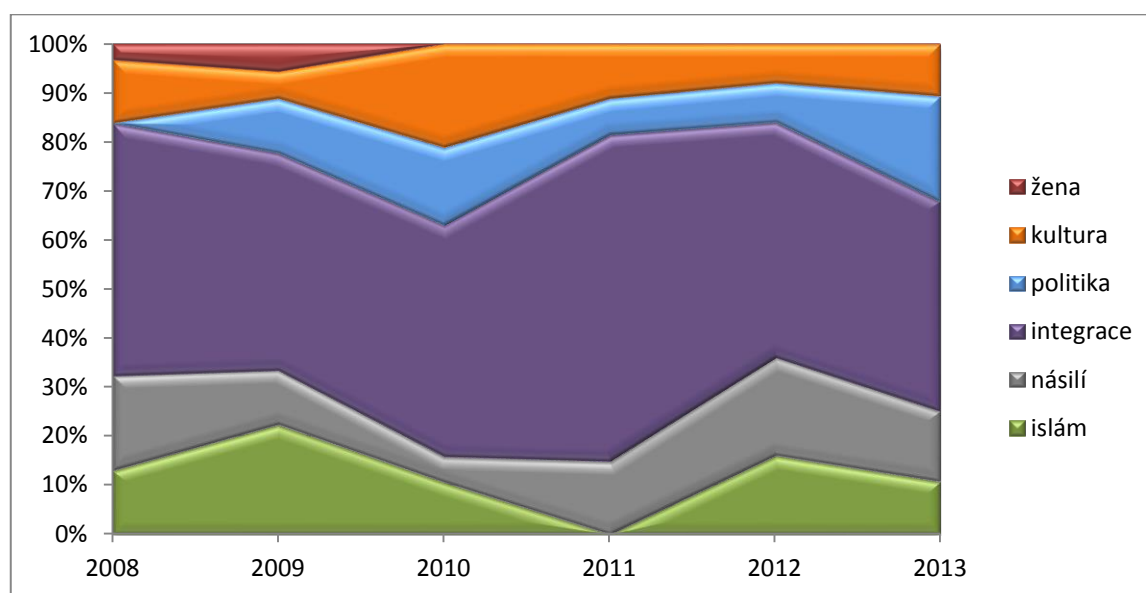
V ostatních kategoriích jsou příspěvky spíše útržkovité, jejich publikace se váže na určitou událost. V kategorii islám, druhé nejčetnější s 16 příspěvky, se jedná spíše o příspěvky reagující na dění v regionech snažíc se komentovat souběh islámu a české kultury. Celkem 12 příspěvků patří do kategorie kultura. V kategorii násilí jakožto čtvrté nejčetnější téma bylo zaznamenáno celkem 11 příspěvků, stejně jako v deníku Právo. Často se váží právě na události ze zahraničí.

Hypotéza předpokládala, že zaměření deníků bude stejné. Po analýze lze hypotézu vyvrátit, neboť deník MF Dnes se s výraznou převahou věnuje příspěvkům v kategorii integrace, ostatní kategorie pak zabírají ve zbývajících 50 % příspěvků přibližně podobně velký mediální prostor. Oproti tomu deník Právo referuje o všech daných kategoriích v podobné míře. Nejčetnější zastoupenou kategorií bylo násilí, následovaná kategorií integrace. Kromě kategorií islám a žena v islámu, které se ocitly, podobně jako u MF Dnes, na okraji mediálního zájmu, jsou kategorie u Práva zastoupeny vyváženě.

5.3.3 Proměna tematické skladby mediální agendy v letech 2008 - 2013

Tematická skladba se během let výrazně nemění. Jak dokládá graf č. 8, mediální prostor zaplňuje především kategorie integrace, okolo které se rovnoměrně linou kategorie islám, politika a kultura a násilí. Na okraji se ocitlo naopak téma žena v islámu.

GRAF Č. 8: ZASTOUPENÍ KATEGORIÍ VE SLEDOVANÝCH MÉDIÍCH V LETECH 2008 - 2013

Zdroj: Vlastní zpracování

5.3.3.1 Rok 2008 - období s nejvyšším počtem příspěvků mezi lety 2008 – 2013

V roce 2008 dominoval agendě spor mezi Národní stranou a muslimskou komunitou v Brně, kterýžto spor se začal odvíjet od smrti českého velvyslance v Pákistánu. Taktéž bylo v tomto roce zaznamenáno nejvíce příspěvků na téma islám a muslimové

v České republice. Detailněji popsáno v předchozí kapitole 5.2.2 Rok, ve kterém informovala vybraná periodika o tématu muslimské menšiny v České republice nejvíce.

5.3.3.2 Rok 2009 – zájem o muslimskou komunitu klesá

V roce 2009 je naopak otisknuto ve sledovaných médiích vůbec nejméně článků. Stále tematické agendě dominuje brněnská mešita a události, které ji doprovázejí. V tomto roce se opět objevily projevy vandalizmu spojeného s protiislámskými projevy ve městě. Také brněnští zastupitelé za KDU - ČSL se vyjádřili ve smyslu, že jedna mešita stačí. Dalším tematickým celkem byly názory z kategorie - *studenti píší noviny*, které se podrobněji věnuje kapitola 6. 3. 3. Jakým způsobem informují vybraná periodika o muslimské menšině. V tomto roce v prosinci také vyšlo najevo, že se na území České republiky organizovaly teroristické útoky na cizích územích, které se podařilo české tajné policii s pomocí zahraničních partnerů odhalit, viz kapitola 5. 3. 1. Témata akcentovaná českým tiskem.

5.3.3.3 Rok 2010 – USA monitoruje dění v Brně

Roku 2010 dominuje opět integrace v čele s problematikou mešit. Vzniku mešity v Hradci Králové se brání nejen občanská iniciativa formou občanského sdružení *AntiMešita* a peticí, ale také politici nejsou muslimům naklonění. Objevuje se dokonce i příspěvek, že USA monitoruje dění v Brně kvůli sporům o novou mešitu. Téma mešit je v české společnosti zásadní. Na základně těchto problémů jsou pak publikovány názory zainteresovaných aktérů. V tomto roce je obraz muslimů vylepšován mnohými kulturními akcemi. Tisk informoval o vydání encyklopedie islámu, výstavě na Radnici v Praze, kde muslimové představují svého Proroka nebo pozvánka na umění orientu v roce 2011.

5.3.3.4 Rok 2011 – štěpení ve vedení Muslimské obce v Brně

V roce 2011 se o muslimské menšině informuje ve zvýšené míře. Média se věnují především třem tématům. Prvním je stále diskuze o vybudování nové větší mešity v Brně, deníky si navíc všímají rozštěpení vedení obce a osobní spory jejích členů, celkem šest příspěvků.

Na tento spor navazuje další téma, kterým je publikované video na blogu L. Lhořana, který se vydal cestou kritiky svých dřívějších souvěrců. Na záznamu se

objevuje L. Větrovec pronášející kontroverzní kázání o Židech. K tomuto tématu je publikováno sedm příspěvků v prosinci 2011, kdy také video bylo uveřejněno. Ke sporu se přidala mládežnická organizace lidovců, když její předseda Petr Jurčík poslal ministerstvu kultury žádost, aby zrušilo církevní registraci Ústředí muslimských obcí. Jurečka na adresu muslimů v MF Dnes prohlásil: „*Bohužel se ukazuje, že oficiální islámské struktury v Česku přebírají prvky učení radikálních islamistů, jejichž názory nejsou v souladu s ústavním pořádkem a liberálně-demokratickými tradicemi této země,*“.¹²⁵

Posledním tematickým celkem je pak dopadení teroristů ze sítě *Džamal Šariat* na českém území. Celkem 5 příspěvků pojednává o této kavkazské skupině, která měla plánovat útok mimo české území. V České republice měli zadrženi, všichni nearabského původu, falšovat doklady.

5.3.3.5 Rok 2012 – kauzy v brněnské mešitě

Rokem 2012 se výjimečně netáhne téma stavby mešity, ale jedná se zejména o dění v ní. Z celkových 25 příspěvků se jich 10 týká znepokojivého chování muslimů. Jedním je kontroverzní kázání L. Větrovce se všemi důsledky, které mělo, dále zpráva o střelbě v brněnské mešitě a neposledně i další kontroverzní kázání M. Alrawiho.

Dva příspěvky se věnovaly debatě na univerzitě v Hradci Králové, kde se sešli dva političtí odpůrci a diskutovali na téma islám a islamismus. Další dva příspěvky pak komentovaly vystoupení předsedy českých lidovců na přednášce organizace *AntiMešita*, kde se vyjadřoval k radikálnímu islámu.

5.3.3.6 Rok 2013 – tradiční spor o mešity

Hlavním tématem minulého roku, 2013, byl již tradičně opět spor okolo mešit. Psalo se o 15. výročí mešity v Brně s tím, že se místní stále s touto budovou nesmířili. Dále se do centra pozornosti tisku dostala stavba, respektive přemístění mešity do větších prostor, tentokrát ve městě Karlovy Vary. Během sporu o vybudování modlitebny padly ostré výpady, které noviny (MF Dnes) neopomněly citovat. Zdá se, že aktivisté vystupující proti výstavbě jsou stále více agresivní. Padla i mnohá klišé: „*Jednu už mají muslimové v hotelu Thermal. Ted' si staví další. Je to zastrčený drápek k šíření islámu.*“ prohlásil Vladimír Král, karlovarský zastupitel. Jedna z akterek proti modlitebně argumentuje, proč

¹²⁵ MF Dnes, 15. 12. 2011, *Mladé lidovce pobouřilo kázání*

by město stavbu nemělo povolit, následovně: „*Muslimská komunita si ve Varech buduje mešitu, či spíše modlitebnu, za pomoci lží, podvodů a manipulací.*“. Příjemci zpráv mohou nabývat dojmu, že se Karlovy Vary islamizují a mešita s minaretem nezapadá do českého kulturního prostředí. Pravoslavné kostely s velkými kopulemi a významným počtem příslušníků ruské komunity není považováno za takové nebezpečí jako muslimové.

Téma učitelky v hidžábu pak vzbudilo velkou pozornost. Celkem bylo publikováno pět příspěvků. Téma je rámováno a priori jako problematičké. Média se táží, jakým způsobem může muslimka dětem uškodit ve výchově. Nezabývají se otázkou, jak by mohla dětem rozšířit obzory. Rodiče se bojí, že bude výuka ideologická. Kdyby byla křesťanka, zřejmě by se jí nedostalo takovému mediálnímu tlaku. V celé kauze se vznášejí předsudky podporované médii. Vidina senzace a zajištění sledovanosti ustoupila racionálnímu pohledu na událost a paní učitelka se dostala zejména do hledáčku bulvárního tisku. Zajímavé je vyústění celé kauzy, neboť nikdo neměl s paní učitelkou problémy, všichni ji velmi oceňovali jako kantorku, ale ředitel řekl, že pokud budou nějaké problémy, mají s paní učitelkou dohodu, že ihned odejde. Tento přístup však není médií komentován, ač se z příspěvku jeví, že se jedná o diskriminaci kvůli náboženskému vyznání. MF Dnes však dala prostor i samotné aktérce kauzy.

Hypotézu, která stála na předpokladu, že tematické zaměření agendy se řídí spíše stereotypními tématy, analýza vyvrací. Média se zaměřují především na události mapující vztahy mezi muslimskou menšinou a českou majoritou na regionální úrovni. Příspěvky jsou tedy řazené do agendy na základě skutečných událostí, které však mohou být v určitých případech podpořeny stereotypy, aby se příspěvky staly atraktivnějšími. V průběhu let se témata neměnila. Převažovala kategorie integrace s hlavním tématem budování mešit. Postupem času se měnily pouze lokality výstavby mešit. Problém výstavby nové brněnské mešity se však přetrvával nejdéle.

5.3.4 Jakým způsobem informují vybraná periodika o muslimské problematice

Pokud se zaměříme pouze na příspěvky týkající se muslimské menšiny v ČR, nelze analyzovaným deníkům vytknout způsob psaní o této menšině. V kategorii zpravodajství jsou předkládány neutrální příspěvky popisující uběhlé události. Výtkou by mohl být výběr témat. Média rámuje celou problematiku muslimské menšiny do poměrně konfliktního rámce. Většina textů se týká konfliktu, i když pro muslimy nemusí vycházet nutně v jejich

neprospěch. Ve zpravodajských textech lze vycítit i mírně defenzivní podtón příspěvků. Obecně však deníky referovaly o událostech, při kterých vznikly nebo potenciálně mohly vzniknout neshody. Nejedná se o dlouhodobé sledování komunity a pravidelné informování o její činnosti se všemi aspekty. Ve zpravodajství se nepříliš často, kromě významných svátků či velkých událostí, objevují jiné než negativní zprávy o této komunitě. Ústředí muslimských obcí se snaží formou tiskových zpráv zasílaných médiím informovat o důležitých akcích komunity, ne vždy se objeví na stránkách novin. Několikrát se tak již stalo, že toto komuniké novináři využili, i když s převzatými fotkami, ale s fakty od obce.

Odlišný charakter reprezentují příspěvky z kategorie publicistika. Články jsou ve všech případech názorově vyhraněné a vyznívají pro muslimskou menšinu jednoznačně kladně či negativně. V příspěvcích lze pozorovat určitou názorovou polaritu. Jedna strana vytyká muslimům přílišnou rozpínavost a odmítá vznik dalších mešit. Obavou je přisun dalších muslimských imigrantů a také strach z radikalismu. Druhá strana hájící práva menšiny na své náboženské potřeby argumentuje často tím, že právě uzavřenost a přílišná kritičnost k menšinám způsobuje jejich odcizení a podněcuje k vznikání uzavřených komunit, jako je tomu v západní Evropě. Zásadním argumentem kritiků muslimů je fakt, že muslimů není v České republice mnoho, proto nebyly zaznamenány problémy. S narůstajícím počtem by však měly přijít. Otázkou je, zda se bude počet muslimů výrazně zvyšovat, již deset let se odhaduje jejich počet mezi 10 – 15 tisíci.

Z celkového počtu 23 příspěvků v kategorii názory, která v celkové analýze spadá pod kategorii publicistika (z důvodu určité míry subjektivity), bylo 19 příspěvků ze strany českých občanů nebo komentátorů analyzovaných periodik. Ve 4 případech pak vyjádřili svůj názor zástupci muslimské komunity, jmenovitě L. Lhořan a M. Alrawi. 19 příspěvků bylo publikováno ze strany české veřejnosti, z toho 7 příspěvků se vyjadřovalo vůči muslimské komunitě kladně, 12 příspěvků negativně. Co autoři článků komunitě nejvíce vyčítali? Nejvíce naráželi na stereotyp terorismu, následně představovali islám jako velmi nebezpečné a netolerantní náboženství a v neposlední řadě byl vyzdvihován také stereotypní obraz o špatném a násilném zacházení s ženami.

Pokud se vrátíme k již zmíněné kauze kolem české pedagožky přestoupivší na islám, MF Dnes v jednom rozhovoru a dvou autorských příspěvcích ukázalo aktérku v pozitivním světle. K zamyšlení vybízí příspěvek v kategorii publicistika – názory, který

kauzu komentuje následovně: „*Tolerance k jinému způsobu života, pokud nijak nenarušuje ten náš, by se ostatně měla vyučovat na všech školách.*“¹²⁶. Autor si všímá homogenosti české společnosti a dodává, že jinakost nemusí být pouze na škodu. Názor rodičů reprezentuje strach z alterity vycházející z neznalosti „Toho druhého“, pokud jej však poznáme, je možné, že jeho kvality nejen pochopíme, ale třeba i doceníme. Rodiče v příspěvcích argumentují obavou z šíření islámské ideologie, špatným přístupem muslimů k ženám a celkovou jinakostí pedagožky v důsledku přijetí islámu. V příspěvcích lze pozorovat, že s paní učitelkou byli všichni spokojeni do chvíle, kdy se veřejně přihlásila k islámu. Je však důležité podotknout, že z příspěvků vyplývá, že největšími kritiky byli anonymní lidé na internetu. Poměrně typický jev pro české kritiky islámu, kteří sledují, kde se na internetu objeví událost spojená s islámem a následně se k ní negativně vyjadřují.

Špatný mediální obraz o sobě čeští muslimové vytvářejí spíše sami. Po odklonu českého konvertity L. Lhořana od Muslimské obce se na stránkách médií objevují jeho příspěvky s cílem popsat pravou tvář této instituce. Nejedná se o muslimy jako takové, spíše naznačuje radikalismus ve vedení brněnské MO: „*Jsou nebezpeční. Vyhročí předsudky a vzájemnou nesnášenlivost.*“. Další kauzou i s dohrou vyšetřování kriminální policií bylo radikální kázání L. Větrovce v brněnské mešitě z roku 2010, které L. Lhořan nahrál a uveřejnil v roce 2012 na svém blogu. „*Byla to jedna z jeho chyb. Nemuslimové na takové výroky čekají. Ale zveřejnění takto před Vánoce a vytrženo z kontextu je msta.*“ reagoval Hasan Muneeb Alrawi. Autor nahrávky však tvrdí, že radikální názory sdílí celé vedení Islámské nadace. V příspěvcích na toto téma zase Alrawi osočuje Lhořana ze sklonu k nevyzpytatelnosti a vyhraněnosti. Tyto šarvátky poškozují obraz nejen Muslimské obce a Islámské nadace, ale i všech muslimů v České republice, neboť se ona představa radikalizace vztáhne na celou skupinu.

Pro česká média je poměrně typické, že se muslimské problematice nevěnují kontinuálně, ale až se vznikem konfliktu, stejně tomu je tak i u obyvatel měst se silnějším zastoupením muslimské komunity: „*Nikdy s naší přítomností ve městě nebyly problémy a nechápu, proč by měly být teď, když chceme něco koupit. Všechno děláme podle zákona*“¹²⁷. Takto reaguje syrský podnikatel na bouři občanů proti koupi budovy pro vybudování mešity v Hradci. „*Ačkoliv s nimi „bílí“ Brňané nikdy větší problémy neměli, po zmíněném*

¹²⁶ MF Dnes 26. 3. 2013, *Dobrá paní učitelka ať má klidně burku*

¹²⁷ MF Dnes, 4. 12. 2010, *Hradečtí muslimové shánějí peníze na mešitu*

datu jsou pod drobnohledem. Stačilo oznámit, že by chtěli v Křenové ulici v budoucnu postavit novou mešitu, a už se proti ní začala podepisovat petice.“¹²⁸

Nejkontroverznějším aktérem se v mediálním prostoru jeví brněnská organizace. Zprvč nejvíce příspěvků se týká Brna a Jižní Moravy a také jsou nejčastěji spojeny s konfliktem. Z příspěvků lze nabýt dojmu, že se v brněnské mešitě skrývá nějaké latentní nebezpečí. Zprávy týkající se brněnské mešity a jejího okolí jsou rámovány v kontextu radikalismu až nebezpečí terorismu. Zejména od roku 2011 s působením L. Lhořana v médiích, který je velice aktivní v informování o dění v brněnské komunitě. Vzhledem k tomu, že je prezentován jako „odpadlík“, který pochopil a odešel, jsou jeho svědectví přitažlivá. Na druhou stranu média ve zpravodajství neopomíjejí v každém příspěvku jeho vztah k brněnské komunitě zmínit a tím osvětlit kontext kauz:

„Snímky zveřejnil na svém blogu na iDNES.cz Lukáš Lhořan, který Islámskou nadaci před lety kvůli sporům opustil.“¹²⁹ „K neznámějším muslimům u nás patřil dlouhé roky Lukáš Lhořan (32), který byl znám jako umírněný muslim. Jenže před několika měsíci od islámu odešel a přihlásil se ke křesťanství.“¹³⁰

„Pozdvižení mezi brněnskými muslimy opět způsobil jejich bývalý souvěrec, český konvertita Lukáš Lhořan.“¹³¹ „Problémy, s nimiž se potýkají brněnští muslimové, začaly hádkou jejich šéfa Hassana Muneeba Alrawiho se svým někdejší chráněncem Lukášem Lhořanem. Ten za sebou práskl vraty a vzápětí zveřejnil sérii článků o poměrech v brněnské mešitě.“¹³²

„Není tomu tak dávno, co slovo „Arab“ znamenalo „zbohatlický student, který obluzuje místní blondýny. [...] Sotva daly čas a doba zapomenout na tento úhel pohledu, přišla doba Al-Kajdy.“¹³³

¹²⁸ MF Dnes, 17. 5. 2011, *Muslimové z Brna ukazují opak terorismu*

¹²⁹ MF Dnes, 29. 11. 2012, *Šéf muslimů se kvůli střelbě v mešitě obrátil na právníky*

¹³⁰ MF Dnes, 12. 6. 2012, *Islám u nás na koberečku*

¹³¹ MF Dnes, 27. 1. 2012, *Terorismus jsme nepodporovali, ohradili se muslimové z Brna*

¹³² MF Dnes, 21. 1. 2012, *Řetěz kolem brněnské mešity*

¹³³ MF Dnes, 26. 3. 2008, *Místní muslimové s námi mají (svatou) trpělivost*

5.4 KVALITATIVNÍ VÝZKUM – ANALÝZA A INTERPRETACE ROZHOVORŮ VEDENÝCH S PŘÍSLUŠNÍKY MUSLIMSKÉ KOMUNITY V PRAZE

Cílem tohoto výzkumu bylo poznání názoru na mediální obraz muslimů v Česku samotných muslimů. Pomocí čtyř dílčích výzkumných otázek, které tvoří také hlavní kategorie pro následný rozbor je tento pohled následně popsán a analyzován v současnosti se zjištěními z mediální analýzy.

Dílčí výzkumné otázky jsou:

Jaký je mediální obraz muslimů v České republice?

Jaký má tento obraz vliv na každodenní komunikaci s majoritou?

Jaké jsou nejčastější stereotypy o muslimech v České republice?

Co by mohlo přinést zlepšení mediálního obrazu muslimů v České republice?

Technikou pro sběr dat byl vybrán polo-strukturovaný rozhovor se členy muslimské komunity v České republice. Všichni dotazovaní byli tázáni na stejné otázky, ale v rámci rozhovoru došlo i na s tématem spjaté doplňující otázky, které pomáhaly osvětlit již řečené a uspořádat nejasnosti. Většina rozhovorů trvala v délce 1,5 – 2 hodiny. Rozhovory byly s předchozím souhlasem respondenta nahrávány na nahrávací zařízení a následně přepsány do písemné podoby. Vypuštěné části rozhovorů byly vyřazeny pro svou tematickou odlehlost.

Volba formy polo-strukturovaného rozhovoru vycházela z potřeby získat konkrétní názory respondenta na danou problematiku. Nejedná se o příliš intimní témata, proto nemusel být využit hloubkový rozhovor. Respondentům byly kladeny otázky přiložené v kapitole č. 10 Přílohy – *Seznam otázek pro respondenty*. Žádný z respondentů neměl problém s položenými dotazy, ale nejednou bylo problematické se dostat k žádoucímu tématu otázky. Jelikož je mediální obraz spojen s mnoha dalšími tématy, jako jsou stereotypy, osobní zkušenosti s českou majoritou, jazykové kompetence, rodinné záležitosti, bylo nutné respondenty pomocí dalších návodných dotazů navádět na původní téma otázky. Výsledkem jsou rozhovory obsahující mnoho dalšího inspirativního materiálu. Využit byl však jen materiál související s výzkumem.

Pro analýzu rozhovorů byla užita tzv. zakotvená teorie vycházející z definic kategorií a podkategorií nalezených v rozhovorech. Vzhledem k již předem definovaným kategoriím, dle kterých byly vytvořeny otázky obsažené v rozhovorech s respondenty, byla

tato teorie mírně upravena. Cílem výzkumu bylo tedy získat odpověď na předem dané kategorie a odpovědi do nich byly tříděny a následně interpretovány.

Kategorie byly zvoleny následující:

- Interpretace mediálního obrazu muslimů žijících na území České republiky samotnými členy náboženské komunity
- Stereotypy o islámu v České republice očima muslimů
- Vliv mediálního obrazu a stereotypů na každodenní komunikaci členů komunity s majoritou
- Možnosti zlepšení mediálního obrazu muslimů v Čechách

Respondenti byli získáváni na základě osobní známosti, doporučení i osobního záměrného oslovení. Cílem bylo obsáhnout pokud možno etnicky a národnostně pestrý vzorek respondentů. Výsledkem je sedm muslimů z toho tři Češi (z toho dvě Češky), jeden Albánec, Tunisán, Maročan, Syřan, viz tabulka č. 2.

TABULKA Č. 2 PASPORTIZAČNÍ ÚDAJE RESPONDENTŮ

	Fiktivní jméno	Věk	Země původu	Vzdělání	Délka pobytu v ČR (v letech)	Zaměstnání v ČR	Uskutečnění rozhovoru
1.	Artan	43	Albánie	Středoškolské	20	Podnikatel	Únor 2014
2.	Irena	21	Česká republika	Středoškolské	-	Studentka	Prosinec 2013
3.	Ivana	26	Česká republika	Vysokoškolské	-	Lektorka	Leden 2014
4.	Kader	26	Maroko	Vysokoškolské	2	Kontrolor kvality u mezinárodní společnosti	Únor 2014
5.	Mahdi	35	Tunis	Vysokoškolské	7	Technický pracovník u mezinárodní společnosti	Únor 2014
6.	Muhammad	30	Sýrie	Středoškolské	8	Pracovník v cestovním ruchu	Březen 2014
7.	Jaroslav	54	Česká republika	Vysokoškolské	-	Vedoucí pracovník	Březen 2014

Rozhovory se uskutečnily na území hlavního města Prahy, kde také všichni respondenti žijí či často působí. Konkrétní místo rozhovorů se měnilo s ohledem na časové možnosti respondentů (kavárna, byt, respondentova kancelář, via Skype). Jeden z rozhovorů byl uskutečněn přes internetový komunikační program Skype, neboť dotazovaný se vyskytoval v danou chvíli na území jiného státu. Celkem byl výzkum prováděn ve dvou jazycích, a to českém a francouzském na základě respondentových jazykových kompetencí.

Respondenti víceméně ochotně odpovídali na kladené dotazy. Ani jednou nevznikl problém s dotazem, že by například respondent nechtěl odpovědět či by snad nesouhlasil s obsahem či formou položené otázky. Naopak byli často potěšeni a překvapeni výzkumem, neboť výzkumy zaměřující se na mediální vyobrazení pouze české komunity na základě mediální analýzy nejsou příliš časté.

5.4.1 Percepce mediálního obrazu muslimů v ČR samotnými aktéry sledované náboženské komunity

Respondenti svůj mediální obraz vnímají nejednotně. Nejsou si jisti, zda je přesně identifikovatelný, neboť má více podob. Zaběhlá klišé, *co Arab to terorista* a naopak v lidech podle respondentů stále přetrvává, ale nemusí nutně vycházet ze současného mediálního obrazu. Někteří respondenti se dokonce shodují, že způsob referování v českých seriózních médiích je v posledních letech neutrální. Zejména pak ti, kteří se do České republiky dostali až v dospělosti a podařilo se jim tu najít pracovní uplatnění a dosáhli určitého sociálního statusu ve společnosti. Tito se snažili českou společnost spíše hájit.

Navíc se zdá, že mediální obraz je konstruován zejména událostmi ze zahraničí, o kterých média poměrně často referují v souvislosti s násilím. Tento obraz se následně přelévá i do názorů Čechů na muslimy v České republice, neboť nemají jiné informace. O české komunitě není v celorepublikovém měřítku mnoho příspěvků, tudíž absence osobní zkušenosti a nedostatek informací vede k vytváření stereotypů, které nejsou pro českou komunitu charakteristické.

Jako podkategorie byly zvoleny v této kategorii názory na pozici českých médií vůči muslimské komunitě. Jedna skupina tvrdí, že média informují neutrálně, druhá skupina se domnívá, že spíše negativně.

Na úvod rozhovoru často zaznívala odpověď, že žádný mediální obraz muslimů v České republice není, že se o této problematice příliš nerefereje. Postupem času se však respondenti dostávali k detailnějšímu rozboru. Informace v médiích sledují, ale každý je vnímá odlišně a zároveň každému ulpí v paměti jiné kauzy. Nelze položit rovnítko mezi všechny respondenty, neboť na vnímání mediálního diskurzu má vliv mnoho faktorů. Důležitým předělem je původ respondenta. Do souboru zkoumaných osob byly zařazeny i dvě české konvertitky. Tyto mladé ženy jsou po stránce etnické identity Češkami a není v nejbližší době pravděpodobné, že by u nich v budoucnosti převládla náboženská identita nad etnickou, tedy českou. V současné době jsou Češkami přestoupivšími na islám. Tím se také mění pohled na česká média a zejména události. Obě respondentky vnímaly mnohem podrobněji kauzy spojené s kategorií integrace, tedy tzv. boj o mešity či konflikty uvnitř Muslimské obce. Respondenti cizího původu nesledují pouze česká média, ale sledují média z vlastní země původu a pak velmi často hlavní anglofonní servery na internetu.

Vnímání kauz v médiích je v neposlední řadě ovlivněno také dobou pobytu respondenta v České republice, jeho jazykovými kompetencemi, oblastí původu a zejména pak osobními zkušenostmi s českou majoritou.

Respondenti registrují zprávy o muslimské komunitě v tištěných médiích, časopise Týden, Reflex, v českém rozhlase i na kanálu youtube. Muslimové cizího původu uvádějí zejména televizní stanice a internetové deníky. Obecně se nedomnívají, že by se o českou komunitu média příliš zajímala. K tomuto zjištění je potřeba zmínit fakt, že všechny rozhovory byly vedené s muslimy pobývajícími na území hlavního města, kde jsou médii rozpory vnímány na minimální úrovni. Lze se domnívat, že rozhovory s muslimy z jiných regionů by mohl mít výstupy mírně odlišné.

5.4.1.1 Média informují neutrálně či neinformují vůbec

„Spíše neutrálním způsobem. Mluví o muslimech (médiá, pozn. autorky) jako o komkoli jiném. Mluví normálně. Dívám se hlavně na televizi teda.“¹³⁴ (Mahdi, 35)

Tento názor není ojedinělý. Mediální diskurz, pokud jsou v úvahu brána seriózní média a typ zpráva, není k muslimské menšině v České republice jednoznačně negativní. Podle určitých zpráv se zdá, že média se snaží zprostředkovat i jiný obraz než ten negativní. Nicméně i přes tento fakt v kategorii zpravodajství s jednoznačnou převahou dominují zprávy spojené s určitým konfliktem, které mohou v příjemcích zpráv vyvolat negativní emoce i přes zpravodajskou neutralitu.

Některé informace o českých muslimech v médiích příliš nevnímají, protože je údajně nenachází. Toto přesvědčení sdílí především cizinci - muslimové, které potvrzuje i český muslim Jaroslav.

„Oni (cizinci - muslimové) to nesledují nebo se nedostane k nim ty články.“ (Jaroslav, 54)

Samotní cizinci – muslimové se vyjádřili ve smyslu, že zprávy o českých muslimech v médiích opravdu nenachází.

¹³⁴ *De façon plutôt neutre. Ils parlent des musulmans comme des autres. Ils en parlent normalement. Je regarde surtout la télé.* (překlad autorky z franc. jazyka).

„ Sleduji média, ale mimo mezinárodní informace nebo co se děje v muslimských zemích, nic moc jsem nezaznamenal nebo moc krátké informace, občas se píše velmi málo o věcech jako dialog, ale opravdu moc nevidím, že by česká média psala o muslimech, opravdu ne.“¹³⁵ (Mahdi, 35)

„ Popravdě se mi zdá, že se o muslimech žijících v České republice příliš nemluví.“¹³⁶ (Kader, 26)

5.4.1.2 Média informují negativně

Někteří respondenti se domnívají, že česká média referují o muslimech v negativním duchu. Nejen tedy v obecné rovině, ale také o muslimech na českém území. Důvodem je zejména výběr témat, která jsou ve většině případů konfliktní. Někteří se domnívají, že média nejsou nositeli pravdivých informací. Tento názor však zastávají hlavně Češi – muslimové. Obecně se tato skupina zabývala vnímáním muslimů v České republice mnohem více než cizinci – muslimové a byla také mnohem kritičtější k české společnosti. Vysvětlením může být fakt, že jako Češi sledují česká média ve větší míře než cizinci a více se nad touto problematikou zamýšlejí.

„ Bohužel shledávám, že média se obecně stávají prvkem, který kvalitou informací příliš nedisponuje. [...] Zbytečně pokřivený, zaměřený na populaci s průměrným až podprůměrným IQ.“ (Irena, 26)

„ Mediální obraz řekla bych je hodně špatný, ale Češi na to reagují ještě dost dobře jako.“ (Ivana, 21)

[...] v těch médiích je situace, že tam je nějaký redaktor, kterého to zajímá to téma nebo chce informovat o tom, ať už nějak objektivně nebo zaujatě, [...], myslím, že oba typy se u nás objevují.“ (Jaroslav, 54)

¹³⁵ Je suivie les médias mais squf les informations internationales et ce qui se passe dans le monde musulman, je n'ai pas vu quelque chose ou trop court, parfois, il dit très peu de choses comme le dialogue, mais vraiment, je ne vois pas ce que les médias tchèques ont écrit sur les musulmans, pas vraiment. (překlad autorky z fran.jazyka).

¹³⁶ Franchement, il me semble qu'on parle pas des musulmans qui veivent en République Tchèque. (překlad autorky z fran.jazyka).

„ No, tak asi špatnej že jo, lidi ty muslimy obecně nemaj moc rádi[...] Jinák já noviny moc nečtu, co bych tam hledal.“(Artan, 43).

5.4.2 Stereotypy o islámu v České republice očima muslimů

V úvodu respondenti zmiňují informace zachycené v médiích popisující konflikty v zahraničí - války v oblasti Blízkého východu či teroristické akty. Dále zmiňují témata spojená s rodinným životem a problematikou násilí na ženách. Lze konstatovat, že se jedná o stereotypy, které média vytvářejí předkládáním tzv. *senzačních zpráv* se silnou emocionální stránkou. V tomto případě je zmiňována soukromá televizní stanice NOVA.

„ Jsou tu rozdíly mezi stanicemi, například Nova a ČT1. Nova dává všechno, co je senzační a tak.“¹³⁷ (Mahdi, 35)

„ [...] média se obecně stávají prvkem, který kvalitou informací příliš nedisponuje.“ (Irena, 26)

Kategorie byla dle odpovědí rozdělena na tři subkategorie dle nejčastěji uváděných stereotypů. Původním záměrem bylo zjistit stereotypy vázající se k muslimům žijících na českém území, ale během rozhovorů bylo zjištěno, že takovéto názory prakticky neexistují, proto kategorie zahrnují stereotypy o muslimech celkově. Tyto představy se nakonec stejně prolínají i s představami o českých muslimech.

5.4.2.1 Agresivita

Oslovení respondenti se ve většině případů domnívají, že je o nich smýšleno jako o agresivních jedincích. Dokládají to následující výpovědi:

„ Jako je to takovéto podvědomé nebezpečí, latentní nebezpečí, kdy lidé pod vznikáním měšit vidí nějaké to latentní nebezpečí, že se tu islám prostě usazuje, šíří a postupně se tady budou zavádět nějaké prvky práva“. (Jaroslav, 54)

„ Vy muslimové, vy jste takoví, třeba agresivní... muslimové jsou považováni za teroristy.“¹³⁸ (Mahdi, 35)

¹³⁷ Il y a des différences entre les programmes, par exemple Tv Nova. Nova nous montre tout ce qu'il est fantastique et tout ça. (překlad autorky z fran.jazyka).

Mahdi, původem z Tunisu vysvětluje, že tzv. agresivita je spíše kulturně podmíněný prvek. Agresivita bývá často zaměněna s hlasitostí a temperamentem, se kterým se Arabové baví mezi sebou. Ve větší skupině těchto lidí je poměrně normální se překřikovat a nahlas mluvit jeden přes druhého. Oproti českému komornějšímu projevu se toto jednání může jevit jako agresivní.

Představa o agresivitě je často doprovázena obrázkem muslima jako teroristy, podporovaná zejména atentáty 11. 9. 2001. I proto dle některých respondentů je muslimské prostředí, reprezentováno například mešitami, považováno Čechy jako něco skrytě nebezpečného, jak dokládají výpovědi výše. I z toho důvodu v České republice lidé vždy protestují proti vzniku nové modlitebny či mešity. Důvodem je strach z islámského radikalismu, který mešity u části české veřejnosti reprezentují.

5.4.2.2 Žena

Problematické vnímání muslimek a zacházení s nimi ze strany muslimů je v myslí Čechů také zakotveno. Nikoli však z českého prostředí, jak bylo zjištěno z mediální analýzy, žena v islámu není problémem v České republice. Nicméně jedná se o téma celosvětově akcentované. Málo se však zmiňuje, že se často jedná o místní, tradiční zvyklosti nežli Bohem přikázané zákony. Jedna z prvních představ u Čechů je špatné zacházení se ženami. K tomuto tématu měly co říci zejména mladé konvertitky, jež měly tuto oblast dobře nastudovanou a nesouhlasily s představami lidí, že pokud dívka konvertuje k islámu, je tzv. „divná“.

„Bud' se musela vdát za muslima a konvertovala kvůli němu, nebo jí společnost ostatních sester nějak zblbla hlavu.“ (Irena, 26)

„ Vždycky, když se začne mluvit o islámu, tak Saudská Arábie. Vždycky nebudeš jezdit autem, nebudeš chodit ven, nemůžeš si založit účet, neřeší, že ten islám je někde úplně jiný.“ (Ivana, 21)

„ [...] nemohu souhlasit se články, které vyjdou na základě příběhu typu: holka se rozvádí, protože ji muž bije, párkrát se ale pohádali, což se v manželském životě občas stane, padne nějaká ta facka, ale není to na denním pořádku, nojo on je přece muslim a já konvertovala

¹³⁸ *Vous les musulmans vous êtes comme ça, agressifs[...] les musulmans sont considérés comme des terroristes.* (překlad autorky z fran.jazyka).

kvůli němu, tak se zase odkonvertuju a půjdu říct všem, jací jsou muslimové v manželství, půjdu pomluvit islám atd [...].“ (Irena, 26)

„Určitě ženský, že je chlapi mlátěj, a tak.“ (Artan, 43)

„Když jsem přijel, rodina mé přítelkyně měla zezáčátku obavy, to mi pak vysvětlovali, že jí budu přemlouvát k islámu apod., že jí nebudu dovolovat chodit ven [...].“¹³⁹ (Kader, 26)

5.4.2.3 Nepřízpůsobivost, příživnictví

Třetí kategorie předsudků je spojena s migrací a strachem před přistěhovalci. Panují i obavy nad zavlečením islámského způsobu života do českého prostředí. Češi se pak údajně bojí, že s přílišnou tolerancí muslimové tuto otevřenost zneužijí a využijí ve svůj prospěch a zavedení islámských zákonů na českém území. Také se s nimi pojí představa o nepřiliš pracovitých lidech. Nicméně tento obraz vychází zřejmě z celkové představy o přistěhovalcích z východu, kteří údajně přijíždějí pouze za sociálními dávkami.

„Jsou nepřizpůsobiví [...] Oni si tady mohou dělat, co chtěj.“ (Ivana, 21)

„Nevzdělání, příživníci na našem státě [...]. Líní, vybíraví.“ (Irena, 27)

5.4.3 Vliv mediálního obrazu a stereotypů na každodenní komunikaci členů komunity s majoritou

Respondenti si nemyslí, že by se mediální obraz muslimů v Česku nějak významně podepsal na jejich interakci s okolím. Tímto faktorem se stávají spíše stereotypy spojené s islámem obecně. Lze rozeznat dvě subkategorie. Někteří se domnívají, že náboženství a s ním spojené stereotypy nemají vliv na komunikaci s ostatními lidmi, druhá skupina naopak pocít, že náboženství do jisté míry dopad na jejich interakci s okolím má.

¹³⁹ *La famille de ma copine s'inquiétait au début quand je suis arrivé, ils m'ont après expliqué, de lui persuader de se tourner à l'islam etc... de ne pas lui permettre sortir.* (překlad autorky z fran.jazyka).

5.4.3.1 Žádný vliv

„*Málokdy (náboženské vyznání ovlivní komunikaci s lidmi, pozn. autorky), avšak nošení šátku mi krásně odfiltruje část lidí, se kterými si mám co říct, protože se s nimi dá rozumně komunikovat [...].*“ (Irena, 26)

„*Já nemám žádný problém v komunikaci s Čechy ... Nevidím generalizaci ohledně muslimů. Lidé, když se jim představím, tak se mě ptají, jestli jsem Arab a odkud pocházím, neptají se na náboženství.*“¹⁴⁰ (Mahdi, 35)

„*Mě přijde, že spíš lidem vadí, že nejsme Češi, že jsme tmavý, no prostě Balkán... Špatná osobní zkušenost? Ne, ne, to nemám.*“ (Artan, 43)

5.4.3.2 Ano, má vliv

„*No, myslím, že ano, v mnoha případech to má odraz. Setkáváme se s tím v takových konkrétních případech. Ženy muslimky, které nosí šátek, těžko shánějí práci, muslimové, kteří chtějí pronajimat nějaké prostory tak narazí často na majitele prostor[...].*“ (Jaroslav, 54)

„*Asi stereotypy ovlivňují komunikaci, ale jenom s cizími lidmi, lidi, které vídám, s těmi jsme si už určité věci vyjasnili.*“¹⁴¹ (Kader, 26)

Poměry se liší i geograficky. Vyplývá, že ve větších městech, zejména relativně kosmopolitní Praze, je být muslimem lehčí než na malé vesnici.

„*Co by se stalo, kdybych se pohybovala zahalená na malé vesnici? Přestanou mě zdravit.*“ (Ivana, 21)

¹⁴⁰ *Je n'ai pas de problème avec la communication avec les Tchèques [...] je ne vois pas de généralisation des des musulmans. Les gens, quand je me présente ils et me demandent si je suis arabe et d'ou je viens ils ne me ne demandent pas ma religion.* (překlad autorky z fran.jazyka).

¹⁴¹ *Peut-être les stereotypes on un impact sur la communication, mais seulement avec des gens qui je connaisse pas, les gens lesquels je fréquents, avec ceux on a déjà éclairer certaines choses.* (překlad autorky z fran.jazyka).

Ač přes poměrně pozitivní hodnocení přístupu české společnosti k muslimům žijících v České republice se většina respondentů setkala s negativní reakcí, povětšinou v anonymním prostředí veřejné dopravy a od starších mužů. Je však diskutabilní z jakého motivu daná osoba takto jednala. U muslimů – cizinců s tmavší pletí a orientálním fyzickým zjevem je možná záměna u starších lidí se zástupcem romské komunity. Pokud však daná osoba již měla na mysli opravdu správnou oblast původu respondenta, poznámka mohla být motivována fyzickým vzhledem, který byl automaticky ztotožněn s muslimem a následně i s terorismem. Samotní aktéři si nejsou zcela jisti, z jakého důvodu dotyční takto na jejich osobu reagovali.

Celkem jednoznačné je to u žen, které se zahalují. Tyto muslimky jsou dost výrazným prvkem a často se setkávají s pohledy ostatních lidí. Mohou být však různé, jak dokládá jedna z dotazovaných:

„Všimla jsem si, že se na mě občas usmívaj holky, tak si v duchu říkám, ježiš, oni si myslí, že jsem taková ta chudina, co ji manžel doma bije.“ (Ivana, 21)

Běžnější reakce vůči respondentům jsou však následující:

„Nemám vás rád! [...] Jste všichni stejní!“ (Irena, 26)

„Stalo se mi, že na mě pokřikovali nějací ožralové na ulici, ať táhnu!“ (Muhammad, 30)

„Na nás českých muslimech to není vidět [...] ty se setkali (cizinci – muslimové, pozn. autorky) s nějakým odmítnutím v zaměstnání nebo na ulici, že se setkaly s nějakými poznámkami [...].“ (Jaroslav, 54)

Nicméně po prostudování rozhovorů si nelze nepovšimnout, že jistým způsobem přeci jen jejich náboženství každodenní komunikaci ovlivňuje. Respondenti tvrdí, že v běžné komunikaci Češi nikdy nedají najevo, že jim náboženské vyznání vadí či nikoli. Tudíž do významnějších sporů se dostanou jen velmi málo. O náboženství a vyznání víry diskutují pouze se svými blízkými českými přáteli, kteří se osmělí až po delší době zeptat či islám kriticky hodnotit. Tudíž se staví mezi respondenta a druhou osobu pomyslná zeď

a tabu, které může zapříčinit, že komunikace bude probíhat na jiné úrovni než s ostatními, neboť z výpovědí vyplývá, že Češi si tento fakt uvědomují, rádi by se zeptali, ale slušné vychování nebo stud jim zabrání.

„*Já osobně neznám moc lidí, který by řekli do obličeje, že jim jako vadí, že jsem muslim.*“
(Artan, 43)

„*Oni to neřeknou, na Čechy hodně platí, když se na ně člověk usměje a oni nic neřeknou jako vždycky. Češi jsou takoví splachovací svým způsobem, ale je to dobré. Oni se stydí mi říct, jako proč máš ten šátek? Oni by mi to neřekli.*“ (Ivana, 21)

„*[...] Ale jako člověk to třeba občas vycítí mezi blízkými lidmi třeba, i když vám to neřeknou úplně otevřeně jako, tak je to znát, že ten názor nebo ten obraz islámu není pozitivní, že spíš převládají nějaké ty negativní názory.*“ (Jaroslav, 54)

„*Vidím, že si dávají pozor na to, aby se nedotkli citlivého místa náboženství [...] jsou lidé, kteří nechtějí vézt diskuzi na toto téma [...] Nevidím to (vliv na komunikaci). Možná to není explicitní, je to možná implicitní, uvnitř a nevidíme to. To by možná odhalil psycholog. Nic neříkají.*“¹⁴² (Mahdi, 35)

Respondenti dále hovořili o existenci skupiny Čechů, které náboženské vyznání nezajímá, a během komunikace se tímto aspektem nechtějí zabývat.

5.4.4 Zlepšení mediálního obrazu muslimů v České republice

V této kategorii se ustálily dvě podkategorie vyjadřující strategie jednání pro zlepšení mediálního obrazu muslimů v České republice. Část respondentů se domnívá, že muslimové se musí sami snažit o zlepšení svého obrazu. Druhá skupina vnímá problém na straně české majority a vidí možné zlepšení skrze snahu samotných Čechů vyjít muslimům vstříc.

¹⁴² *Je vois qu'il font un peu attention pour ne pas toucher un côté sensible musulman par respect mais parfois même par peur[...] mais il y a des gens qui veulent just éviter parler de ça sont des gens qui ne veulent pas porter un débat sur ce sujet [...] Je ne vois pas (impact sur la communication). Peut-être ce n'est pas explicite, c'est peut-être implicite, à l'intérieur et on le voit pas. Cela pourrait révéler un psychologue. Ils ne disent rien.* (překlad autorky z fran.jazyka).

5.4.4.1 Sami muslimové se musí snažit

„*Nevim, asi se nějak lidem snažit říct, že nejsme jiný jo, jsme jako oni [...].*“ (Artan, 43)

„*Já se snažím v tramvaji pouštět starý lidi pořád!!*“ (Ivana, 21)

„*Dá se tam hodně zlepšovat, to určitě... já myslím, že to záleží hlavně na nás, na muslimech českých nebo teda muslimech, kteří tady žijí. Aby my se snažili být aktivnější vůči těm médiím a přinášet jim sami informace.*“ (Jaroslav, 54)

5.4.4.2 Češi by se měli pokusit změnit svůj pohled na muslimy

Respondenti byli nejprve dotázáni, zda si myslí, že je potřeba obraz muslimů zlepšovat. Všichni shodně odpověděli, že rozhodně ano. Pokud se nějakí dotazovaní na něčem neshodli, tak na této odpovědi zcela určitě. Objevily se i názory, že česká společnost by se mohla více otevřít jiným kulturám a náboženstvím. I přes tento postoj jsou však respondenti v České republice spokojeni a nemají dle jejich výpovědí v České republice žádné problémy.

„*Aby lidé, kteří mají strach, aby se je snažili poznat (muslimy, pozn. autorky).*“¹⁴³ (Mahdi, 35)

„*Myslím, že Češi by se mohli snažit to pochopit, i když sami Boha nemaj.*“ (Muhammad 30)

Ke zlepšení obrazu muslimů obecně v české společnosti může přispět právě komunita v České republice. Islámská nadace v Praze nemá prozatím nikoho, kdo by se specializoval na média nebo kontinuálně sledoval média a reagoval na příspěvky věnující se muslimům. V určitých případech lze například vysledovat, že se muslimská komunita chce proti slovním útokům či jiným nepřesnostem bránit, v tom případě dostávají v médiích prostor k vyjádření svého názoru. I zástupce Islámské nadace v Praze přiznává,

¹⁴³ [...] *Que les gens qui ont peur, qu'ils l'essaient de connaître.* (překlad autorky z fran. jazyka).

že se často objevují žádosti o rozhovory do nejrůznějších médií, tedy je tu opravdu prostor, aby se mohli sami muslimové prezentovat. To se Ústředí muslimských obcí jeví jako nyní nejlepší cesta. Výhledově chtějí zlepšit monitoring médií a komunikaci s médii.

Dotazovaní se rozdělili mezi dvě odlišné strategie vedoucí ke zlepšení obrazu muslimů v České republice. Jednou je snaha každého z nich stále představovat islám jako další náboženství, které neplodí pouze radikály a teroristy, ale také běžné lidi. Druhá část by ocenila větší snahu Čechů pochopit náboženské potřeby muslimské komunity a větší pochopení pro jiné náboženské vyznání a víru v Boha obecně. Nelze však tyto strategie použít jako absolutně platné.

6 DISKUZE

Diplomové práce předcházelo studium dosud publikované literatury zabývající se muslimy v českém prostředí. Jednalo se o výzkumné práce založené na analýze médií nebo na kvalitativních rozhovorech se zástupci muslimů žijících v České republice. Tato diplomová práce z části navazuje na zprávu Martiny Křížové z roku 2006 - *Neviditelná menšina – analýza mediálního obrazu českých muslimů*. Autorka došla ke zjištění, že mediální sdělení mezi lety 2004 – 2005, kdy prováděla výzkum médií, jsou závislá na zahraničním dění a obraz muslimů v Česku je tak nezřetelný. O několik let později se zdá, že mediální obraz je stále roztržštěný, nicméně zprávy nejsou zařazovány do mediální agendy v závislosti na dění mimo Českou republiku, ale reagují na aktuální dění v českém prostoru.

Do budoucnosti není příliš pravděpodobné, že by se mediální obraz muslimů změnil, neboť se nepředpokládá v příštích letech výrazný nárůst muslimské komunity, ani s přibývajících zahraničních konfliktů. Určité zlepšení lze možná očekávat od Ústředí muslimských obcí či Islámské nadace. Předseda Islámské nadace v Praze Vladimír Sánka se domnívá, že je mnoho možností, jak mediální obraz zlepšit. Například pořádáním kulturních akcí či pravidelným vydáváním tiskových zpráv. Muslimská obec nedisponuje dostatkem personální základny. Zhruba 95 % členů jsou cizinci, kteří mají problémy s jazykem a nemohou se tak plně zapojit do fungování obce a ani to nedělají. V dnešní době je odhadován počet členů Muslimské obce okolo pár stovek. Muslimské organizace působící na českém území se snaží být otevřené, pokud jednotlivec nebo skupina projeví zájem, jsou ochotni jej přijmout odpovídat na jeho dotazy, což se dle Islámské nadace v Praze také děje a není výjimečným jevem, že za nimi přicházejí studenti ohledně seminárních či závěrečných prací.

Obavy u české populace jsou ovlivňovány stereotypními představami, které jsou zprostředkované zejména z médií. Tyto názory však reprezentují muslimy obecně a čeští muslimové jsou pak nálepkováni stejnými vlastnostmi jako radikální muslimové, o kterých média referují v návaznosti na teroristické činy spáchané ve jménu Alláha. Těchto nálad pak využívají radikální pravicové skupiny v Česku, které zejména v Brně organizují protesty vůči muslimům. Dále byly uskutečněny anonymní útoky například na brněnskou mešitu (vylepení karikatur Proroka, vepřové kosti před dveřmi mešity).

Média tím, že neutrálně referují o extremistech, vedou neplaceno kampaň vybrané skupině, která se často skrže své aktivity namířené vůči cizincům a menšinám v České republice dostává do mediálního prostoru. Mimo jiné také skrže muslimskou komunitu. Ze strany Národní strany se jedná o legální akce a výroky na adresu menšin z právního hlediska často nenapadnutelné. Z důvodu určité mediální přitažlivosti problematiky islámu obecně pak média ve snaze upoutat fantastickou zprávou referují o akcích Národní strany nevyznačující se velkým společenským dopadem. Média tím prokazují službu oběma subjektům zprávy. Zaprvé propagují Národní stranu, v kategorii zpravodajství bez přidaného hodnotícího soudu, zadruhé pomáhají i muslimské menšině v budování svého pozitivního mediálního obrazu. Národní strana je ve společnosti vnímána spíše negativně a její akce či výpady vůči muslimům v České republice se nesetkávají se všeobecným přijetím. Muslimská komunitě se tak nabízí možnost se v mediálním prostoru objevit v roli „napadaného“ a reprezentace komunity muslimů vedená předsedy MO toho také využívá a v médiích se objevují jen mírné defenzivní a otevřené výroky akcentující demokratické principy jako svoboda slova a dialog. Národní strana je sice v příspěvcích označována jako „krajně pravicová“ či „extremistická“, tedy s negativní konotací, jelikož se prezentuje jako politické uskupení, jedná se pro ni určitým způsobem o mediální kampaň.

Obecně je potřeba zdůraznit, že postoj muslimů k české společnosti a médiím se liší. Zásadním dělítkem je původ a způsob či důvod příchodu muslima-migranta do České republiky. Výzkum byl veden mimo jiné s cizinci - muslimy, kteří přišli do České republiky, konkrétně do Prahy, z ekonomických důvodů, nikoli jako političtí uprchlíci a žadatelé o azyl. Tím se mění jejich pohled na společnost. Jelikož nebyli perzekuováni v zemi původu, nevidí svou zemi tak kriticky a do Česka přišli za lepším životem. Jejich mediální obraz je příliš nezajímá nebo jej nesledují, což je způsobeno u některých i jazykovou bariérou. Uvědomují si důležitost soužití a nevyžadují speciální zacházení, pouze si přejí, aby je lidé nechali vyznávat svou víru, nepřemlouvali je ke změně a stát je uznal jako plnoprávné náboženství se všemi právy. Tento názor se objevil u všech respondentů.

Muslimové jsou k české společnosti a projevům, které by mohly být definovány jako xenofobní, poměrně tolerantní. Vysvětlují je neznalostí islámu a islámských tradic společně s argumentem, že je v České republice muslimů velmi málo a Češi nemají

možnost se s nimi potkat a poznat jejich zvyky. Snaží se být velmi otevřený, pokud někdo projeví zájem, snaží se mu zprostředkovat zkušenost s islámem či vysvětlit určité aspekty, tradice, povinnosti a zvyky.

7 ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo propojit částečně objektivní výzkum skrze hodnocení novinových příspěvků ve vybraných periodikách a v daném čase se subjektivním postojem zástupců české ummy vůči mediálnímu obrazu muslimů v České republice. Výsledky z obsahové analýzy se často shodují i s pohledem muslimů na sebe sama. Někteří však byli zaskočení konečným absolutním množstvím příspěvků během zkoumaných šesti let, které se zastavilo na čísle 116. V průměru vyšlo 25 článků za rok, tedy dva články za měsíc.

Vybraná tištěná média MF Dnes a deník Právo se nedrží stálé linie informování o české muslimské komunitě. Referují útržkovitě o jednotlivých událostech, které jsou spojené s konfliktem. Pouze ojediněle referují o muslimských svátcích či kulturních akcích. Otázkou však zůstává, nakolik samotná Muslimská obec či jiné instituce s médii komunikují a vydávají informační komuniké.

Nelze tedy kategoricky stanovit, že se psalo o českých muslimech jen z důvodu problémů v zahraničí, jak ve své zprávě stanovila M. Křížová. Naopak i během převratných událostí na severu afrického kontinentu, kdy probíhalo od roku 2010 v arabských zemích tzv. *Arabské jaro*¹⁴⁴, se tyto události absolutně neprojevíly na četnosti a způsobu referování o muslimech na českém území. Tento fakt je velmi závažný a bylo by do budoucna zajímavé analyzovat například názory zástupců muslimské komunity na referování o průběhu arabských revolucí. Nicméně zpět k mediální agendě českých deníků. Ve většině případů jsou příspěvky domácí provenience a vyvolány jsou taktéž událostmi vázajícími se na české prostředí, zejména na dění v regionech Jižní Morava, Hradec Králové a v Karlovarském kraji. Kategorie násilí se váže často na události ze zahraničí, ale objevil se i jeden případ o teroristech na českém území, nicméně který neměl nic společného s českými muslimy.

Jednoznačně v počtu uvedených příspěvků vyčnívá MF Dnes, s celkovým počtem 73 % všech příspěvků mezi lety 2008 – 2013. Deník se ve svých regionálních mutacích zaměřuje na informace z kategorie *integrace* monitorující vztahy mezi muslimy a majoritou. Podával zprávy zejména o aktivitách muslimů v regionu, které vyvolávaly všeobecnou nevoli u místního obyvatelstva, kterému se v mnoha případech *a priori* přičítá další rozšiřování muslimské komunity či budování nových komunitních prostor.

¹⁴⁴ Vlna protestů, které probíhaly ve většině severoafrických států od roku 2010 s cílem demokratizace tamějších režimů a sesazení diktátorů.

Cizinci - muslimové česká média neobviňují z deformování obrazu muslimů v České republice. Těžko oddělují pohled na muslimy obecně a na české muslimy. O pohledu médií obecně na islám mají jasno, je jednoznačně negativní, živěny nafukováním kauz spojených s terorismem a násilí v západních zemích. U hodnocení českých médií jsou opatrnější, protože si nejsou příliš vědomi, jak o nich média referují jako o komunitě v Česku. Přiznávají, že zdejší mediální obraz není nikterak negativní. V zásadě nevidí důvod, proč by česká média měla o muslimech žijících v České republice referovat. Tito muslimové neregistrují například boje o mešity nebo problémy v Brně. Jsou to konflikty na příliš lokální úrovni, než aby je byli schopni registrovat.

Mediální obraz ne zcela přijímají za svůj, cítí, že jsou jeho součástí, ale příliš jej na sebe nevztahují, protože nemají negativní zkušenosti s přístupem od české majority. Všeobecně Čechy vnímají jako velmi tolerantní národ. Pod maskou tolerance se však může skrývat ignorace a neochota se zabývat náboženstvím a v neposlední řadě také určitá stydlivost a snaha neurazit věřícího. Tyto aspekty vedou k tomu, že ač Češi mají určitý obrázek o muslimech, formovaný do jisté míry médií, zdejším muslimům jej nedají najevo. Až s postupem času a přátelstvím s Čechy respondenti přiznávají, že se Češi začínají zajímat o jejich náboženské přesvědčení a začínají s nimi diskutovat a sdělovat jim své názory, jež jsou často totožné se stereotypy zmiňované v této práci. S negativním postojem se většina nesetkala kromě občasných opovržlivých pohledů v metru nebo poznámky o teroristech u cizinců-muslimů o tom, ať se vrátí domů, což je spojeno vyvoláno odlišným fyzickým vzhledem nikoli náboženským vyznáním. Někteří cizinci - muslimové mají pocit, že je zejména starší obyvatelé zaměňují s Romy a podle toho se na ně také dívají a mimochodem si začnou hlídat své osobní věci.

Odlišné názory mohou mít čeští muslimové neboli konvertité. Jakožto Češi a plnohodnotní členové české společnosti dokáží vnímat výrazové nuance a svůj mediální obraz sledují. Nacházejí negativní příspěvky, zejména nesouhlasí s tematickou skladnou mediální agendy, která se zaměřuje na negativní aspekty života muslimů v Česku, ale neodsuzují, jakým způsobem o nich média obecně referují. Uvádějí problémy se zveličováním kauz, honem na jedince, kteří jsou medializováni z důvodu svého vyznání a preferenci negativním zpráv oproti dlouhodobějšímu pozorování menšiny a jejího působení. Češi muslimové se nesetkávají s negativními reakcemi, neboť se jejich vyznání na vzhledu nijak neprojevuje, kromě Češek, které se zahalují. Ty se občas setkávají

s opovržlivými pohledy, ale také ve většině případů nedojde k interakci ani slovním výpadům.

Účelem diplomové práce bylo podat podrobnou zprávu o aktuálním mediálním obrazu české muslimské komunity se všemi aspekty, které jsou pro média typická. Kvalitativní výzkum mezi zástupci komunity pak dodal celému tématu subjektivnější a lidštější podobu, neboť mohli promluvit ti, kterých se mediální obraz týká.

Česká republika zatím není typickou zemí s velkou muslimskou komunitou a výhledově také ani nebude. V určitých regionech a větších městech muslimové ale zastoupeni již jsou a je třeba k nim takto přistupovat, nepřehlížet je s tím, že se Česka tato problematika západních evropských zemí netýká. Je možné, že doba, kdy v České republice bude hrát muslimská menšina výraznější roli nastane a je potřeba na tuto variantu vývoje být připravení. Tedy neuzavírat se před „těmi druhými“ a neuzavírat je do „jejich“ prostoru. Pokusit se s nimi potkávat, poznat se, případně i pochopit či ocenit jiné hodnoty, odlišnou mentalitu, tradice a ve výsledku se i něco nového naučit.

8 ZDROJE

BARŠA, Pavel. *Západ a islamismus: střet civilizací, nebo dialog kultur?*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. 188 s. Politologická řada; sv. č. 13. ISBN 80-85959-96-8.

BEČKA, Jiří, MENDEL, Miloš. *Islám a české země*, Olomouc: Votobia, 1998. 231 s. ISBN 80-7220-034-8.

BIS, Výroční zpráva 2012, [online]. 7. 11. 2013 [cit. 2014-03-6]. dostupné na: <<http://www.bis.cz/n/2013-11-07-vyrocní-zprava-2012.html#3>>.

BURGETOVÁ, Eva. *Mediální boj o měšitu v Teplicích* [online]. Migraceonline.cz. 24. 1. 2006 [cit. 2014-01-2] dostupné na: <<http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/medialni-boj-o-mesitu-v-teplicich>>

BUDOVEC Z BUDOVA, V. *Antialkorán*, Praha, 1. Vyd., Odeon, 1989, ISBN 80-207-0174-5, s. 435

ČERVENKOVÁ, Denisa a RETHMANN, Albert-Peter. *Islám v českých zemích*. Vyd. 1. Praha: CMS - Center for Migration Studies, 2009. 153 s. ISBN 978-80-7021-852-5.

DRBOHLAV, Dušan a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. 207 s. Studie; sv. 66. ISBN 978-80-7419-039

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. 352 s. Studijní texty; sv. 51. ISBN 978-80-7419-053-7.

JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 207 s. ISBN 978-80-7367-287-4.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*, Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

HOURLANI, Albert Habib. *Dějiny arabského světa: od 7. století po současnost*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 566 s. ISBN 978-80-7422-059-3.

HRBEK, Ivan. *Korán*, Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-2070-444-2.

CHOUDHURY, Tufyal. Perceptions de la discrimination et de l'islamophobie: Points de vue de membres des communautés musulmanes dans l'Union européenne, *EUMC – European Monitoring Center od Racism and Xenophobia*, [online]. 2006 [cit. 2013-08-10] ISBN 92-9192-016-9, dostupné na <http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/182-Perceptions_FR.pdf>

KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*, Praha: Vyšehrad, 1993. 292 s. ISBN 80-7021-125-3.

KROPÁČEK, Luboš. *Islám a západ: historická paměť a současná krize*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2002. 197 s. Moderní dějiny; sv. 3. ISBN 80-7021-540-2.

KALIBOVÁ, Klára. *Násilí z nenávisti, rasismus a média: jak nepsat černobíle o barevném světě*. Vyd. 1. Praha: In IUSTITIA, 2011. 67 s. ISBN 978-80-260-0097-6.

LOCHARD, Guy, ed. a POPELARD, Marie-Dominique, ed. *Images de l'étranger*. Paris: Harmattan, 2012. 196 s. Les médias en actes. ISBN 978-2-296-96410-5.

MAFRA.CZ. *MF Dnes* [online]. 8. 11. 2013 [cit. 3. 1. 2014]. Dostupné na: <http://www.mafra.cz/cs/default.asp?y=mafra_all\cs_produkty-a-sluzby_mlada-fronta-dnes.htm>

MAFRA.CZ. *MF Dnes* [online]. 8. 11. 2013 [cit. 3. 1. 2014]. Dostupné na: <http://www.mafra.cz/cs/default.asp?y=mafra_all\cs_o-spolecnosti_portret-spolecnosti.htm>

MENDEL, Miloš, OSTŘANSKÝ, Bronislav a RATAJ, Tomáš. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007. 499 s. ISBN 978-80-200-1554-9.

MINISTERSTVO VNITRA, *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2007 (ve srovnání s rokem 2006)* [online]. 2008 [cit. 2014-03-6]. dostupné na : <<http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&cad=rja&uact=8&ved=0CEIQFjAD&url=http%3A%2F%2Fwww.mvcr.cz%2Fsoubor%2Fzprava08->

pdf.aspx&ei=Ze4YU5KcLcidtAaf04GgDA&usg=AFQjCNFdc-x_y0rc-nlwDaKaB6-
_XEIeKA&sig2=FcI1PiG2Rf-G7zL44RBoWg&bvm=bv.62577051,d.Yms>.

MÜLLER, Zdeněk. *Islám a islamismus: dilema náboženství a politiky*. Praha: Academia, 2010.

MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 4., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2009. 639 s. ISBN 978-80-7367-574-5. S. 359

PAVLÍKOVÁ, Eva. *Muslimští migranti a český sekulární stát*. 1. Vyd., Praha: Pavel Mervant, 2012. 123 s., ISBN 978-80-7465-018-5

TOPINKA, Daniel. *Integrační proces muslimů v České republice – pilotní projekt*, [online]. Ministerstvo vnitra, Odbor bezpečnostní politiky, 2007 [cit. 2014-03-6]. dostupné na: <http://eurabia.parlamentnilisty.cz/UserFiles/Document/integrace_muslimu.pdf>

TRAMPOTA, Tomáš, VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 293 s. ISBN 978-80-7367-683-4.

UNIE VYDAVATELŮ. *Prodáný náklad deníků* [online]. 9. 12. 2013 [cit. 3. 1. 2014] dostupné na: <http://www.unievydavatelu.cz/cs/deniky/fakta_cisla_denicich/prodany_naklad_deniku/314-deniky_celostatni?did=6>.

UNIE VYDAVATELŮ. *Prodáný náklad deníků* [online]. 9. 12. 2013 [cit. 3. 1. 2014] dostupné na <<http://www.unievydavatelu.cz/gallery/files/mpk15tz05.pdf>>.

ÚSTŘEDÍ MUSLIMSKÝCH OBCÍ – historie a současnost [online]. 9. 4. 2009 [cit. 2014-01-16]. dostupné na: <<http://www.umocr.cz/historiecz.pdf>>.

YILMAZ, HAKAN, ED. A AYKAÇ, ÇAĞLA E., ed. *Perceptions of Islam in Europe: culture, identity and the Muslim 'other'*. 1st pub. London: I.B. Tauris, 2012. xvii, 214 s. ISBN 978-1-84885-164-1.

9 SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka č. 1: Znázornění odpovědí respondentů na otázku, zda představují občané jiných národností problém	13
Tabulka č. 2 Pasportizační údaje respondentů	71
Graf č. 1: Počet relevantních článků v jednotlivých letech v období 2008 - 2013 v periodikách MF Dnes a deník Právo	42
Graf č. 2: Podíl na četnosti článků vydaných v období 2008 - 2013 ve vybraných periodikách MF Dnes a deník Právo.....	43
Graf č. 3: nejčastější výskyt článků v regionálních mutacích deníku MD Dnes a Právo.....	43
Graf č 4. Relativní podíl kategorií referujících o muslimech v českém prostředí v agendě deníků MF Dnes a Právo v letech 2008 - 2013.....	50
Graf č. 5: Četnost výskytu kategorií u relevantních článků mezi obdobími 2008 - 2013 v periodikách MF Dnes a deník Právo.....	51
Graf č. 6: Četnost kategorií v deníku Právo v období 2008 - 2013.....	60
Graf č. 7: Četnost kategorií v deníku MF Dnes v období 2008 - 2013.....	61
Graf č. 8: Zastoupení kategorií ve sledovaných médiích v letech 2008 - 2013....	72

PŘÍLOHA Č. 1 SEZNAM OTÁZEK PRO RESPONDENTY

Věk

Pohlaví

Země narození

Bydliště (město)

Vzdělání

Zaměstnání v České republice

Počet let strávených v České republice

1. Zaznamenala jste informace o českých muslimech v médiích?
 - a. Popřípadě jaké informace?
 - b. V jakých médiích?
2. Jste si vědom(a) určitého mediálního obrazu muslimů v České republice?
3. Jaký je tento mediální obraz?
4. Ovlivňuje tento obraz Vaši každodenní komunikaci s lidmi?
 - a. Pokud ano jak?
5. Setkáváte se se stereotypy vůči muslimům?
 - a. Pokud ano s jakými?
6. Jaké jsou dle Vás nejčastější stereotypy týkající se muslimů?
7. Jaká témata týkající se muslimů v ČR jsou českou veřejností vnímána:
 - a. Pozitivně?
 - b. Negativně?
 - c. Neutrálně?
8. Proč si myslíte, že jsou tato téma takto vnímána?
9. Setkala jste se osobně s odsouzením od někoho cizího na základě Vašeho náboženství?
 - a. Pokud ano, jak tato situace proběhla?
10. Co by podle Vás mohlo změnit obraz muslimů ve společnosti?